

**Sosionomitaustaisten sosiaalityön
pääaineopiskelijoiden ammatinvalinnan taustat sekä
syyt pidempään koulutuspolkuun**

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Stella Varjolampi

12.5.2023

Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Stella Varjolampi

Otsikko: Sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalinnan taustat sekä syyt pidempään koulutuspolkuun

Ohjaaja: Sosiaalityön professori Johanna Kallio

Sivumäärä: 82 s., 4 liites.

Päivämäärä: 12.5.2023

Tutkin sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneiden sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalintaa sekä ammatinvalintamotiiveja. Ammatinvalinta on päätös, johon vaikuttavat yksilön omat piirteet ja toiveet. Ammatinvalinta voi olla myös seurausta ympäristön vaikutuksesta. Tällöin kyse on ammattiin valikoitumisesta. Ammatinvalintamotiivit ovat läheisesti yhteydessä ammatinvalintaan, koska ammatinvalintamotiivit ohjaavat yksilön toimintaa. Ammatinvalintamotiivit ovat myös yhteydessä ammattiin sitoutumiseen.

Tutkielmani tutkimuskysymykset olivat: Miksi sosionomitaustaiset sosiaalityön pääaineopiskelijat ovat suorittaneet sosionomitutkinnon ennen sosiaalityön koulutusta? Entä mitkä ovat sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden nykyiset ammatinvalintamotiivit sosiaalityöntekijän ammattia ja koulutusta kohtaan? Nykyään yhä useammalla sosiaalityön pääaineopiskelijalla on taustallaan sosionomitutkinto, minkä vuoksi on mielenkiintoista selvittää heidän ammatinvalintansa taustalla olevia tekijöitä.

Tutkimusaineistonani oli yhdeksän teemahaastattelua, jossa haastattelin sosionomitutkinnon suorittaneita sosiaalityön pääaineopiskelijoita. Analyysimenetelmänä käytin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, jonka avulla luokittelin molempiin tutkimuskysymyksiini liittyvät tutkimustulokset omiksi alaluokiksi ja yläluokiksi.

Tutkimukseni tulokset osoittivat, että sosionomitaustaisilla sosiaalityön pääaineopiskelijoilla oli lukuisia syitä sille, miksi he hakeutuivat ensin sosionomiksi eivätkä sosiaalityöntekijäksi. Ammatinvalinnan taustalla olevat syyt liittyivät tiedon puutteeseen tai epäluotettavaan tietoon, ympäristön vaikutukseen sekä henkilökohtaisiin ammatinvalintamotiiveihin sosionomikoulutusta kohtaan. Kiinnostus sosiaalityöhön tuli vasta myöhemmin joko sosionomiopintojen aikana tai niiden jälkeen. Haastattelujen perusteella sosiaalityön koulutukselta ja sosiaalityöntekijän ammatilta haettiin erityisesti ulkoisia tekijöitä, kuten parempaa palkkaa ja arvostusta, jotka eivät ole toteutuneet riittävän hyvin sosionomina. Taustalla oli myös kiinnostus kehittyä sosiaaalialan ammattilaisena sekä halu auttaa ihmisiä.

Sosiaaalialan työvoimapulan näkökulmasta on tärkeää, että sosiaaalialasta kiinnostuneet osaisivat heti hakeutua itselle mieleiseen koulutukseen joko sosiaalityöntekijäksi tai sosionomiksi. On tärkeää, että alalle hakeutuneet viihtyvät ja pysyvät alalla. Tämän vuoksi tarvitaan enemmän tutkimusta ammatinvalintamotiiveista sekä koulutuspolkuun johtaneista syistä. Ammatinvalintamotiivit kertovat toiveista ja tarpeista, jotka ovat samanaikaisesti odotuksia tulevalle ammatille.

Avainsanat: Ammatinvalinta, ammattiin valikoituminen, ammatinvalintamotiivit, sosiaalityö, sosionomi

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Sosiaaliala Suomessa	7
2.1	Sosiaalihuolto	7
2.1.1	Sosiaalihuollon toimintaympäristö	8
2.2	Sosiaalihuollon ammattilaiset	9
2.2.1	Sosiaalityöntekijä ja sosionomi ammattina	10
2.3	Sosiaalialan korkeakoulutusjärjestelmä	12
2.3.1	Sosiaalityön koulutus ja sosionomikoulutus	13
3	Ammatinvalinta ja ammattiin valikoituminen	15
3.1	Ammatinvalinta	15
3.1.1	Ammatinvalinta ja urapäätösvaikeuksien taksonomia	15
3.1.2	Ammatinvalintamotiivit	17
3.1.3	Motiivit itsemääräämisteorian näkökulmasta	17
3.2	Ammattiin valikoituminen	20
3.2.1	Yksilön käytettävissä olevat pääomat	21
3.2.2	Yksilön tekemä rationaalinen valinta	22
3.2.3	Pääsy korkeakouluun	23
3.3	Aikaisempi tutkimus sosiaalityön opiskelijoiden ammatinvalinnasta	25
4	Tutkimusasetelma	29
4.1	Tutkimustehtävä	29
4.2	Aineisto ja aineiston keruu	30
4.3	Analyysimenetelmä	33
4.4	Tutkimuseettisyys ja tutkijan positio	35
5	Sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden koulutuspolkujen taustalla olevat tekijät	38
5.1	Syyt suorittaa sosionomikoulutus ennen sosiaalityön koulutusta	38
5.1.1	Puutteellinen ja epäluotettava tieto	39
5.1.2	Ympäristötekijöiden vaikutus	46
5.1.3	Motiivit sosionomikoulutusta kohtaan	50
5.2	Ammatinvalintamotiivit hakeutua sosionomista sosiaalityöntekijäksi	55
5.2.1	Ulkoiset motiivit	56

5.2.2	Sisäiset motiivit	63
6	Johtopäätökset ja pohdinta	66
	Lähteet	74
	Liitteet	83
	Liite 1. Haastattelukutsu	83
	Liite 2. Haastattelurunko	85

1 Johdanto

Ammattiin ei päädytä vain sattuman kautta, vaan siihen vaikuttavat erilaiset tekijät. Ammattiin päättymisen taustalla on yksilön tekemä ammatinvalinta. Ammatinvalintaa ohjaavat usein yksilön henkilökohtaiset motiivit joko tietoisesti tai tiedostamattomasti (Winter, John, Stewart, Klohnen & Duncan 1998, 232). Toisaalta kyse voi olla ammattiin valikoitumisesta, jolloin yksilön lapsuuden kodista peritty pääoma vaikuttaa yksilön myöhempään koulutusvalintaan (Nori 2011, 47). Ammatinvalinta ei myöskään aina ole helppoa, vaan ammatinvalinnan tekemiseen voi liittyä vaikeuksia. Ammatinvalinnan vaikeudet voivat korostua, mikäli yksilöllä ei ole esimerkiksi riittävää tietoa erilaisista ammateista. (ks. Gati, Krausz & Osipow 1996.) Esimerkiksi sosiaalityöntekijät ja sosionomit työskentelevät samoissa toimintaympäristöissä, mutta ammateissa sekä niihin johtavissa koulutuksissa on eroavaisuuksia. Tämän vuoksi on mielenkiintoista tarkastella sekä sosionomitutkintoon että sosiaalityön tutkintoon päätyneitä opiskelijoita sekä heidän koulutuspolkuunsa vaikuttavia tekijöitä, koska heillä on kokemusta molempiin ammatteihin hakeutumisesta.

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin kahden tutkimuskysymyksen avulla sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneiden sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalintaa sekä ammatinvalintamotiiveja. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla selvitän, miksi sosionomitutkinnon suorittaneet ovat hakeutuneet ensin sosionomikoulutukseen ja vasta tämän jälkeen sosiaalityön koulutukseen. Aihe on siitä mielenkiintoinen, että sosionomikoulutuksen käyneillä on jo yksi sosiaalialan korkeakoulututkinto takana, mutta siitä huolimatta he hakeutuivat vielä sosiaalityön tutkinto-opiskelijoiksi. On mielenkiintoista selvittää, ovatko jotkut tekijät estäneet yksilöä alun perin hakeutumasta sosiaalityöhön. Sosiaalityöntekijöistä on tällä hetkellä pulaa (ks. esim. Ammattibarometri 2022). Tämän vuoksi mahdollisten alaan hakeutumiseen liittyvien epäkohtien esiintuominen sekä niihin puuttuminen voisivat olla keinoja lievittää tämänhetkistä työvoimapulaa.

Erilaisilla ammatinvalintamotiiveilla, kuten alan merkityksellisyydellä, työolosuhteilla sekä yhteiskunnan arvostuksella voi olla vaikutusta alalle hakeutumiseen ja siten työvoimapulaan. Tämän vuoksi tarkastelen tutkielmani toisen tutkimuskysymyksen avulla sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalintamotiiveja sosiaalityöntekijän ammattia ja koulutusta kohtaan. Tutkimuskysymyksen avulla haluan selvittää, mitkä ammatinvalintamotiivit ovat olleet sellaisia, jotka eivät ole sosionomikoulutuksen kautta

mahdollistuneet, ainakaan riittävästi. Ammatinvalintamotiiveja on tärkeä tutkia, koska niiden avulla voidaan saada tietoa siitä, mikä alassa houkuttelee ja toisaalta mikä ei. Kansainvälisesti sosiaalityöntekijöiden ammatinvalintamotiiveja on tutkittu jonkin verran. On esimerkiksi havaittu, että sosiaalityön opiskelijat, joiden ammatinvalintamotiivit liittyvät haluun saada aikaan yhteiskunnallista muutosta, ovat ainakin opintojensa alkuaikoina ammattiinsa sitoutuneempia (Freund, Blit-Cohen, Cohen & Dehan 2013, 879). Tämän perusteella ammatinvalintamotiiveilla on jonkinlainen yhteys ammatissa sitoutumiseen. Sosiaalityö on myös ala, jossa työntekijät ovat hyvin kuormittuneita (Saarinen, Blomberg & Kroll 2012, 413), minkä vuoksi ammatissa sitoutumisen tärkeys korostuu.

Tutkielmani aihe on ajankohtainen. Talentian kyselyn perusteella jopa 20 prosentilla sosiaalityön maistereista on aikaisempaan tutkintona sosionomi (AMK) -tutkinto ja 5 prosentilla on sosionomi (YAMK) -tutkinto (Landgrén 2021, 7). Tällöin koulutuspolku sosionomiksi ja sosiaalityöntekijäksi kestää kokonaisuudessaan noin 6,5–8,5 vuotta (Valtioneuvosto 2023, 50–51). Työvoimapulan vuoksi olisi tärkeää, että alansa motivoituneet osaisivat heti suuntautua oikealle alalle joko sosiaalityöntekijäksi tai sosionomiksi. Tämä lyhentäisi koulutuspolun kestoja sekä nopeuttaisi työelämään siirtymistä. Lisäksi tämä voisi vähentää päällekkäisten tutkintojen suorittamista (Valtioneuvosto 2023, 51). Toisaalta sosionomitausta on samanaikaisesti vahvuus, koska sen myötä henkilöllä on taustalla laaja sosiaalialan osaaminen ja tietotaito. Koulutuspolku sosionomista sosiaalityöntekijäksi on samanaikaisesti urapolku sekä yksi jatkuvan oppimisen muoto (Valtioneuvosto 2023, 65).

Tutkielmani rakenne etenee niin, että tutkielmani toisessa luvussa kuvaan yleisesti sosiaalialaa ja sosiaalialan toimintaympäristöä. Tämän jälkeen kuvaan sosiaalihuollon ammattilaisia, jossa tarkastelen erityisesti sosiaalityöntekijän ja sosionomin ammattia. Tämän jälkeen tarkastelen sosiaalialan korkeakoulutusjärjestelmää. Kolmannessa luvussa tarkastelen ammatinvalintaa sekä ammattiin valikoitumista. Tutkielmani neljännessä luvussa kuvaan tutkimusasetelmani sekä tuon esille tutkimukseni eettiset kysymykset ja havainnoin omaa positiotani tutkijana. Viidennessä tuon esille tutkimustulokseni siten, että luvussa 5.1 kuvaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni liittyvät tulokset ja luvussa 5.2 kuvaan toiseen tutkimuskysymykseeni liittyvät tulokset. Viimeisessä luvussa kokoan tutkimukseni keskeisimmät tulokset sekä esitän johtopäätökset ja pohdinnan.

2 Sosiaaliala Suomessa

Seuraavaksi käsittelen yleisesti sosiaalialaa. Sosiaalialan käsite on laaja ja sen voi määritellä tarkoittavan sosiaalihuollon lisäksi kaikkia julkisen, yksityisen kuin kolmannen sektorin tuottamia palveluita ja toimintoja, jotka pyrkivät joko sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseen tai sosiaalisten haasteiden ehkäisemiseen (Heikkilä, Korpelainen & Kaakinen 2003, 14). Ensin kuvaan, kuinka sosiaalihuoltojärjestelmä ja sosiaalipalvelut toimivat, minkä jälkeen kuvaan sosiaalihuollon toimintaympäristöä. Tämän jälkeen kuvaan sosiaalihuollon ammattilaisia, jossa tarkastelen erityisesti sosiaalityöntekijän ja sosionomin ammattia. Sosiaalialan voi määritellä myös tarkoittavan yhteiskunnallista koulutusala (Opetusministeriö 2007, 9). Tämän vuoksi käsittelen tämän luvun lopussa sosiaalialan korkeakoulutusjärjestelmää sekä sen kehittymistä tähän päivään asti. Tämän jälkeen erittelen sosiaalityön koulutuksen ja sosionomikoulutuksen erityispiirteet sekä koulutusten tuottaman osaamisen.

2.1 Sosiaalihuolto

Suomessa sosiaalihuollon järjestämisvastuu on julkisella sektorilla eli nykyisillä hyvinvointialueilla (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021). Hyvinvointialueiden taustalla on sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistus, joka käynnistyi 1.1.2023. Hyvinvointialueiden tehtävänä on järjestää oman alueensa sosiaali- ja terveystalvet sekä vastata pelastustoimen järjestämisestä. Nykyisiä hyvinvointialueita on yhteensä 21. Tämän lisäksi Helsingin kaupunki vastaa oman alueensa palveluista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023a.) Uudistuksen myötä palvelujen järjestämisvastuu on siirtynyt kunnilta hyvinvointialueille (Valtioneuvosto 2023, 22).

Suomessa hyvinvointialueet ovat velvoitettuja järjestämään yksilön tuen tarpeita vastaavia sosiaalipalveluja (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Sosiaalihuollon palvelut jakautuvat yleisiin sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin sekä erityislainsäädännön perusteella tarjottaviin sosiaalipalveluihin. Sosiaalihuoltolain mukaisia yleisiä sosiaalipalveluja ovat esimerkiksi sosiaalityö, sosiaalinen kuntoutus, perhetyö sekä asumispalvelut. Erityislainsäädännön mukaisia sosiaalipalveluja ovat muun muassa lastensuojelu, vammaispalvelut sekä kuntouttava työtoiminta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023b.) Sosiaalipalvelujen tulee vastata sisällöltään ja laadultaan lainsäädännön edellytyksiä. Sosiaalipalvelujen tarkoituksena

on esimerkiksi ylläpitää sekä tukea yksilöiden toimintakykyä ja sosiaalista hyvinvointia. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Julkisten sosiaalipalvelujen lisäksi on olemassa yksityisiä sosiaalipalveluja, jotka täydentävät julkisia palveluja (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023d). Hyvinvointialueet voivat tarvittaessa hankkia palveluita yksityisiltä palveluntuottajilta mutta lähtökohtaisesti, jollei laissa toisin säädetä, yksityisiltä palveluntuottajilta ei saa ostaa palveluja, jotka edellyttävät julkisen vallan käyttöä. Hyvinvointialueet eivät myöskään saa hankkia yksityiseltä sektorilta sosiaalihuoltolain mukaista yksilö- tai perhekohtaista sosiaalityötä eikä sosiaalipäivystäystä. (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021.)

2.1.1 Sosiaalihuollon toimintaympäristö

Suomessa sosiaalialan ammattilaiset voivat työskennellä julkisella, yksityisellä tai kolmannella sektorilla (Salovaara, Ylönen, Silén, Viitanen, Lääveri & Hautala 2022, 193). Pääsääntöisesti sosiaalihuollon ammattilaiset toimivat kuitenkin julkisen sektorin alla, koska sosiaalialan toimintaan sisältyy usein julkisen vallan käyttöä (Pohjola 2019, 22). Julkista valtaa on esimerkiksi sijaishuollossa lapseen kohdistuvat rajoitustoimenpiteet tai palveluetuutta koskeva päätöksenteko (Liukko & Nykänen 2019, 13).

Sosiaalihuollon toimintaympäristö perustuu keskeisesti lainsäädäntöön. Erityisesti vuonna 2015 voimaan tullut sosiaalihuoltolaki (1301/2014) on liittänyt sosiaalipalvelut entistä enemmän lakiin perustuvaksi (Lähteinen, Raitakari, Hänninen, Kaittila, Kekoni, Krok, Skaffari 2017, 7). Sosiaalihuollon lainsäädäntö määrittää esimerkiksi sosiaalihuollon velvoitteet sekä tehtävät (Liukko & Nykänen 2019, 23). Sosiaalityöntekijöiden ja sosionomien keskinäisen tehtäväjaon erottelu edellyttää kuitenkin vielä enemmän selkeyttä. Tämä on myös nykyisten hyvinvointialueiden yksi tehtävistä, jotta molempien sosiaalialan ammattilaisten osaamisalueita pystyttäisiin hyödyntämään entistä tehokkaammin (Valtioneuvosto 2023, 68).

Nykytulkinnan mukaan hyvinvointivaltiossa vallitsee pysyvä niukkuuden aikakausi (Pierson 2002, 370). Sosiaalityössä tämä niukkuuden aikakausi on näyttäytynyt muun muassa resurssiniukkuutena. Resurssiniukkuus on ilmennyt käytännön sosiaalityössä erilaisina tehokkuus- ja säästöpainena sekä työmäärän lisääntymisenä. (Mänttari-van der Kuip 2015a, 331.) Resurssiniukkuuden myötä tulevat aikapaineet sekä toisaalta lainsäädännön (ks. esim. sosiaalihuoltolaki 1301/2014) edellytykset ja aikamääreet ovat keskenään ristiriidassa. Tämä

on näkynyt myös sosiaalialan ammattilaisten työskentelyssä. Puutteelliset resurssit ovat yhteydessä muun muassa aiempaa heikompaan ammattieettiseen työskentelyyn (Laine, Kokkinen, Kaarlela-Tuomaala, Elovainio, Keinänen & Suomi 2010, 126). Myös Mänttari-van der Kuip (2015b) havaitsi väitöskirjassaan, että resurssiniukkuuden myötä sosiaalityöntekijöiden kokemus työn tekemisestä on heikentynyt siten, että suurin osa sosiaalityöntekijöistä ei pysty tekemään töitä niin hyvin kuin haluaisi.

Yksi keskeinen muutos sosiaalialan, erityisesti sosiaalityön, toimintaympäristössä on vuoden 2017 muutos, jolloin perustoimeentulotuki siirtyi Kelan myöntämäksi ja maksettavaksi (Lähteinen ym. 2017, 7). Vaikka sosiaalitoimi vastaa edelleen harkintansa mukaan täydentävästä sekä ehkäisevästä toimeentulotuesta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023c), muutos on osittain purkanut toimeentulotuen ja sosiaalityön keskinäistä kytköstä (Lähteinen ym. 2017, 7). Tämän muutoksen myötä sosiaalityössä on enemmän aikaa keskittyä myös muunlaiseen sosiaalityöhön kuin perustoimeentulon turvaamiseen.

Tällä hetkellä Suomessa on työvoimapulaa sekä sosiaalityöntekijöistä että sosionomeista (ks. Ammattibarometri 2022). Nykyiseen työvoimapulaan vaikuttavat muun muassa alalla olevien eläköityminen sekä työkyvyttömyys (ks. esim. Tevameri 2021). Arviolta noin 48 % työikäisistä sosiaalialan ammattilaisista eläköityy sosiaalipalveluista vuoteen 2035 mennessä (Hanhijoki 2020, 48). Eläköitymisen lisäksi työkyvyttömyys näyttäytyy yhtenä työvoimapulaa aiheuttavana tekijänä. Samanaikaisesti työkyvyttömyyden on tutkittu lisääntyneen sosiaalialalla. (Tevameri 2021, 68.) Työkyvyttömyyden taustalla on sosiaalialan kuormittavuus. Esimerkiksi aikaisemmassa työterveyslaitoksen Kunta10-tutkimuksessa on havaittu, että Suomessa sosiaalityöntekijöillä on suurempi riski joutua mielenterveyden häiriöstä johtuvalle sairauslomalle tai työkyvyttömyyseläkkeelle kuin erityisopettajilla tai varhaiskasvatuksen opettajilla. Mielenterveyden häiriötä selittäviä tekijöitä olivat muun muassa työn vaatavuus, kuormittavuus sekä työn heikko hallinta. (Salo, Rantonen, Aalto, Oksanen, Vahtera, Junnonen, Baldschun, Väisänen, Mönkkönen & Hämäläinen 2016, 19.) Toisaalta sosiaalialalle riittää hakijoita (ks. esim. Vipunen 2023).

2.2 Sosiaalihuollon ammattilaiset

Suomessa laillistettuina sosiaalihuollon ammattihenkilöinä voivat toimia sosiaalityöntekijät, sosionomit, geronomit sekä kuntoutuksen ohjaajat. Nimikesuojattuina sosiaalihuollon ammattihenkilöinä voivat toimia lähihoitajat, kodinhoitajat ja kehitysvammaisten hoitajat. (Valvira 2022.) Suomalainen sosiaalihuollon ammattirakenne poikkeaa kansainvälisesti siten,

että muualla maailmaa sosiaalihuollon kenttään saattavat kuulua vain sosiaalityöntekijät. Muualla maailmaa ei myöskään tietävästi tunnisteta sosionomikoulutuksen ammattia. (Pohjola 2019, 22.) Tämän lisäksi sosiaalihuollon ammattilaiset ovat kansainvälisesti verrattuna korkeasti koulutettuja Suomessa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 24).

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä (817/2015) varmistaa, että sosiaalihuollossa toimivalla ammattihenkilöllä on ammattitoimintaan edellyttämä koulutus, pätevyys sekä valmiudet toimia ja kehittyä ammatissaan. Näin Suomessa pyritään lain mukaisesti varmistamaan asiakkaan oikeus hyvään sosiaalihuoltoon sekä edistämään asiakasturvallisuutta. Samanaikaisesti laki määrittää sosiaalihuollon ammattihenkilöiden velvollisuuksia, joita ovat sosiaalisen toimintakyvyn ja hyvinvoinnin lisääminen, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen. (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 817/2015.) Nämä velvollisuudet ohjaavat myös sosiaalialan ammattilaisten työskentelyä.

2.2.1 Sosiaalityöntekijä ja sosionomi ammattina

Suomessa sosiaalityöntekijän nimike on suojattu ammattinimike. Tämä tarkoittaa sitä, että Suomessa saa oikeuden harjoittaa sosiaalityöntekijän ammattia, mikäli henkilö on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon sekä tehnyt sosiaalityön yliopistolliset pääaineopinnot tai sitä vastaavat opinnot sosiaalityöstä. Oikeuden harjoittaa sosiaalityöntekijän ammattia myöntää Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira. Lisäksi sosiaalityöntekijän ammatissa on mahdollista toimia tilapäisesti enintään vuoden ajan, mikäli henkilö toimii jo valmistuneen sosiaalityöntekijän johdon ja valvonnan alaisena, ja on suorittanut hyväksytysti sosiaalityön aineopinnot sekä käytännön harjoittelun. (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 817/2015.)

Sosiaalityöntekijän tavoin myös sosionomina työskentely edellyttää Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston Valviran myöntämää oikeutta harjoittaa sosionomin ammattia. Tällöin edellytyksenä on, että henkilöllä on soveltuva sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto. Myös sosionomina on mahdollista toimia tilapäisesti enintään vuoden ajan mutta tällöin edellytyksenä on, että ammattiin opiskelevalla tai ammattiin soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittaneella on riittävät edellytykset ammatissa toimimiseen. (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 817/2015.)

Sosiaalityön maistereiden yleisin tehtävänimike on sosiaalityöntekijä (Landgrén 2021, 24). Sosiaalityöntekijän pätevyys tuo lain mukaan erityisiä velvollisuuksia. Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä (817/2015) määrittää, että sosiaalityöntekijä vastaa sosiaalityön ammatillisesta johtamisesta, ja sosiaalityöntekijällä on erityinen velvollisuus vastata esimerkiksi sosiaalihuollon palveluiden antamisesta sekä siihen liittyvästä päätöksenteosta. Tämän lisäksi sosiaalityössä korostuu viranomaisrooli ja siihen liittyvä päätöksenteko ja julkinen valta (Lähteinen ym. 2021, 7). Päätöksenteko, kuten esimerkiksi palveluetauden myöntäminen tai myöntämättä jättäminen, ovat samanaikaisesti julkista valtaa (Liukko & Nykänen 2019, 13).

Sosionomeilla on useampia yleisiä tehtävänimikkeitä. Näitä tehtävänimikkeitä ovat muun muassa ohjaaja, sosiaaliohjaaja, varhaiskasvatuksen opettaja, vastaava ohjaaja sekä perheohjaaja (Landgrén 2021, 24). Sosiaalihuoltolain (1301/201) mukaan sosiaaliohjauksella tarkoitetaan palvelujen käyttöön liittyvää neuvontaa, ohjausta ja tukea sekä erilaisten tukimuotojen yhteensovittamista. Muutoin sosiaalityöntekijän ammatista poiketen laki ei määrittele yhtä tarkkaan sosionomien velvollisuuksista, eikä sosionomeilla ole sosiaalihuollon ammattihenkilölain (817/2015) perusteella erityisiä velvollisuuksia.

Nykyinen työvoimapula näyttäytyy sosiaalityöntekijöiden ja sosionomien nopeana työllistymisenä. Talentian vuoden 2021 selvityksen mukaan suurin osa sosiaalialan korkeakouluopiskelijoista sai oman alan työpaikan ennen valmistumistaan. Esimerkiksi Talentian vuoden 2021 selvityksen mukaan suurin osa (79 %) sosiaalityön maistereista oli saanut oman alan työpaikan jo ennen valmistumistaan. Sosionomeista reilusti yli puolet (66 %) oli saanut oman alan työpaikan ennen valmistumistaan. Valmistuessaan tai pian valmistumisen jälkeen lähes kaikki loput saavat oman alan työpaikkansa. Selvityksen mukaan vain muutama vastaajista oli kokenut yli puolen vuoden työttömyysjakson, mutta muuten työttömyysjaksot olivat suunnilleen muutamasta viikosta kahteen kuukauteen. Sosionomeilla on kuitenkin todennäköisempi riski kohdata lyhyitä työttömyysjaksoja valmistumisen jälkeen kuin sosiaalityöntekijöillä. (Langrén 2021, 15, 18.)

Sosiaalityöntekijöiden ja sosionomien palkat eroavat myös keskenään. Vuonna 2021 sosiaalityöntekijöiden peruspalkan keskiarvo oli 3 420 euroa kuukaudessa, kun taas sosiaalialan ohjaajien peruspalkan keskiarvo oli 2 515 euroa kuukaudessa (Suomen virallinen tilasto 2022). Mikäli tarkastelussa huomioidaan erilaiset peruspalkan päälle maksettavat korvaukset, sosiaalityöntekijöiden säännöllisen työajan mediaanipalkka vuonna 2021 oli 3720

euroa kuukaudessa, kun taas sosiaalialan ohjaajien mediaanipalkka oli 2891 euroa kuukaudessa. (Suomen virallinen tilasto 2022.)

2.3 Sosiaalialan korkeakoulutusjärjestelmä

Sosiaalialan koulutuksella on Suomessa pitkä historia (Opetusministeriö 2007, 18). Ennen nykyistä korkeakoulutusjärjestelmää sosiaalialan koulutus on ollut Suomessa opistotasoista ja keskiasteista. Yleisesti sosiaalialan koulutuksen lähtökohtana voi tarkastella vuonna 1867 käynnistettyä diakonissakoulutusta. Tämän jälkeen muita Suomessa järjestettäviä sosiaalialan koulutuksia ovat olleet vuonna 1918 käynnistetty sosiaalikasvattajakoulutus, vuonna 1928 käynnistetty lastensuojelututkinto sekä vuonna 1942 aloitettu sosiaalihuoltajatutkinto. Vasta vuonna 1970 sosiaaliala on tullut sosiaalipolitiikan kautta osaksi ylempää korkeakoulujärjestelmää Tampereen yliopistolla, milloin sosiaalityön koulutusta annettiin sosiaalihuollon linja -oppiaineessa. (Opetusministeriö 2007, 18–19.) Myöhemmin 1990-luvun puolivälistä eteenpäin sosiaalityö kehittyi omaksi pääaineekseen kuudessa yliopistossa (Mäntysaari 2020, 54). Tämän tutkintouudistuksen myötä yhä suurempi osa sosiaalityön opinnoista perustui tutkimusmenetelmälliseen osaamiseen sekä tutkimustyön tekemiseen, jolloin sosiaalityön asema tieteellisenä oppiaineena vahvistui (Sipilä, Mäntysaari & Sipilä-Lähdekorpi 2023, 106, 108).

Yliopiston lisäksi sosiaalialan korkeakoulutusta alettiin järjestää ammattikorkeakoulussa. Tämän taustalla oli sosiaalialan opistoasteisen koulutuksen muuttaminen ammattikorkeakoulutukseksi. Vuonna 1992 kuudelle ammattikorkeakouluyksikölle myönnettiin ammattikorkeakoulutuksen kokeilulupa. Tämän yhteydessä alettiin kouluttaa sosionomeja samana vuonna. Tämän jälkeen nykyinen ammattikorkeakoulutus vakiintui vuonna 1995 ammattikorkeakoululain myötä. Nykyinen sosionomi (AMK) -tutkintonimike on otettu käyttöön vuonna 1999. (Opetusministeriö 2007, 19, 22.)

Nykyinen sosiaalialan korkeakoulujärjestelmä on Suomessa duaalimallin kaltainen (Piironen 2011, 275). Duaalimalli tarkoittaa kahta rinnakkaista, mutta toisistaan erillistä korkeakoulututkintoa, jossa sekä yliopistolla että ammattikorkeakoululla on omat toimintakulttuurinsa sekä tehtävänsä (Tirronen 2006, 2–3). Duaalimallin tarkoituksena on vahvistaa korkeakoulujen keskinäistä työnjakoa sekä vastata sosiaalialan laaja-alaisiin tarpeisiin (Opetusministeriö 2007, 9). Suomessa sosiaalialan korkeakoulujärjestelmään kuuluvat yliopistoissa järjestettävä sosiaalityön koulutus sekä ammattikorkeakouluissa järjestettävä sosionomikoulutus. Suomen korkeakoulutusjärjestelmä poikkeaa muista maista

esimerkiksi siten, että kansainvälisesti tarkasteltuna ei ole olemassa sosionomi (AMK) -tutkinnolle vastaavaa ammattia, ja esimerkiksi Ruotsissa käytettävissä oleva socionomenimike perustuu sosiaalityöntekijän ammatilliseen koulutukseen (Pohjola 2019, 25). Lisäksi osassa maassa sosiaalityönä tunnettu korkeakoulututkinto on ammattikorkeakoulutasoista eikä yliopistotasosta (Opetusministeriö 2007, 25).

Tämän lisäksi sosiaalityön koulutuksen sisältö ja sen sääntely vaihtelevat maittain.

Esimerkiksi Yhdysvalloissa on määritelty muihin Euroopan maihin verrattuna hyvin tarkasti sosiaalityön koulutusten tuottamat osaamisalueet. Toisaalta myös Suomessa on tavoiteltu koulutusten yhtenäisyyttä ainakin yleisellä tasolla. Esimerkiksi Suomessa tutkimusosaaminen on yksi keskeinen osaamisalue. (Mäntysaari 2020 55–57.) Sosiaalityön tutkimuksellisuuden edistämiseksi myös yliopistojen tulee kehittää tätä tukevia rakenteita (Muurinen & Kääriäinen 2020, 74). Vuonna 2020 tullut sosiaalihoitolain (1310/2014) muutos on myös edistänyt sosiaalityön tutkimukseen saatavia taloudellisia resursseja ja siten sosiaalityön tutkimusperustaisuuden kehittymistä (Mäntysaari 2020, 66).

2.3.1 Sosiaalityön koulutus ja sosionomikoulutus

Yliopistossa on mahdollista opiskella sosiaalityötä pääaineena ja valmistua yhteiskuntatieteiden tai valtiotieteiden maisteriksi sekä saavuttaa sosiaalityöntekijän ammattipätevyys. Sosiaalityön koulutuksen tavoitteena on tuottaa tieteellisteoreettista ja tutkimuksellista osaamista sekä antaa valmiudet sosiaalityön asiantuntija-ammattiin. Sosiaalityön korkeakoulututkinto on laajuudeltaan 300 opintopistettä. Tällöin koulutuksen tavoitteellinen valmistumisaika on viisi vuotta. Sosiaalityön opinnot sisältävät sosiaalityön pääaineopintojen lisäksi kieli- ja viestintäopintoja, sivuaineopintoja sekä muita opintoja. Sosiaalityön opinnot antavat laajan yhteiskuntatieteellisen osaamisen sekä valmiudet tutkimuksen edistämiseen. Sosiaalityön opinnot ovat edellytys lain mukaisen sosiaalityöntekijän pätevyyden saamiseksi. (Lähteinen ym. 2017, 8, 13.)

Sosiaalityössä on mahdollisuus hakea suoraan maisteriopintoihin, mikäli henkilö on suorittanut vähintään alemman korkeakoulututkinnon sekä suorittanut yliopiston vaatiman määrän, 35–60 opintopistettä, sosiaalityön aineopintoja tai sitä vastaavia aineopintoja vähintään hyvin tiedoin (Opintopolku 2022). Tämä on alanvaihtajille, kuten esimerkiksi sosionomeille yksi vaihtoehto hakea opiskelemaan sosiaalityötä. Lisäksi yliopistossa on kolme erilaista mahdollisuutta jatkokouluttautumiseen. Nämä ovat lisensiaatin ja tohtorin tutkinnot sekä sosiaalityön erikoistumiskoulutukset (Lähteinen ym. 2017, 8).

Sosiaalialaa on mahdollista opiskella myös ammattikorkeakoulussa, jolloin vaihtoehtona on suorittaa sosionomi (AMK) -tutkinto. Sosionomikoulutus tuottaa laaja-alaista sosiaalialan osaamista sekä teoreettista tietoa sosiaalialan asiantuntijatehtäviin. Sosionomikoulutuksessa on mahdollisuus kohdistaa opinnot tiettyyn osaamisalueeseen, kuten esimerkiksi lastensuojelutyöhön, varhaiskasvatukseen tai mielenterveys- ja päihdetyöhön. Ammattikorkeakoulussa sosionomikoulutuksen laajuus on 210 opintopistettä. Tällöin koulutuksen tavoitteellinen suoritus aika on 3,5 vuodessa. (Arene 2017, 6–8.) Yleisesti ammattikorkeakoulussa opintoihin sisältyvät perus- ja ammattiopinnot, vapaasti valittavat opinnot, harjoittelu sekä opinnäytetyö (Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 1129/2014).

Yliopistosta poiketen ammattikorkeakoulussa koulutus on mahdollista suorittaa joko päiväopintoina, monimuoto-opintoina tai verkko-opintoina, jotka mahdollistavat tarvittaessa esimerkiksi työn ja koulutuksen yhteensovittamisen. Lisäksi ammattikorkeakouluissa sosionomien jatkokouluttautumisvaihtoehtona on esimerkiksi sosionomi (YAMK) -tutkinto, jonka tarkoituksena on antaa valmiudet muun muassa varhaiskasvatuksen hallinnollisiin tehtäviin, johtamisosaamiseen sekä palvelujen kehittämiseen (Arene 2017, 17).

Sisällöllisesti sosiaalityön yliopisto-opinnoissa ja sosionomien ammattikorkeakouluopinnoissa tuotetaan yhteistä osaamista liittyen esimerkiksi vuorovaikutukseen, eettiseen työskentelyyn, palvelujärjestelmäosaamiseen, yhteiskuntaosaamiseen, tutkimukselliseen osaamiseen sekä johtamisosaamiseen (ks. esim. Arene 2017, 10; Lähteinen ym. 2017, 14). Käytännössä sosiaalityöntekijöiden lähestymistapa on kuitenkin enemmän yhteiskunnallinen ja rakenteellinen, kun taas sosionomien lähestymistapa on psykososiaalinen sekä asiakasta osallistava (Valtioneuvosto 2023, 67).

Myös yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen perustehtävät poikkeavat toisistaan. Esimerkiksi yliopistojen perustehtäviä ovat tutkimus, opetus sekä yhteiskunnallinen vaikuttaminen (Lähteinen ym. 2017, 8), jolloin myös sosiaalityöntekijöiden keskeiset tehtävät linkittyvät näihin perustehtäviin. Nämä perustehtävät nousevat esiin myös yliopistolaisissa (ks. Yliopistolaki 558/2009). Sen sijaan ammattikorkeakoulun tehtävinä kuvautuvat ammattikorkeakoululain (932/2014) mukaan muun muassa työelämän tarpeisiin vastaaminen, kehittämis- ja innovaatiotoiminta sekä jatkuvan oppimisen tarjoaminen.

3 Ammatinvalinta ja ammattiin valikoituminen

Seuraavaksi tarkastelen ammatinvalintaa sekä ammattiin valikoitumista. Alkuun kuvaan luvussa 3.1 ammatinvalintaa sekä siihen liittyvää päätöksentekoa. Hyödynnän tarkastelussa urapääätösvaikeuksien taksonomiaa. Lisäksi tarkastelen ammatinvalintamotiivin käsitettä ja sen merkitystä. Tämän jälkeen avaan vielä tarkemmin motivaatiota ja motiivien merkitystä hyödyntämällä olemassa olevaa motivaatioteoriaa eli itsemääräämisteoriam. Tämän jälkeen määrittelen luvussa 3.2 ammattiin valikoitumisen, minkä jälkeen tarkastelen ammattiin valikoitumiseen vaikuttavia tekijöitä, kuten yksilön käytettävissä olevia pääomia, yksilön tekemää rationaalista valintaa sekä yleisesti korkeakoulutukseen pääsyä. Luvussa 3.3 kuvaan aikaisempia tutkimuksia sosiaalityön opiskelijoiden ammatinvalinnasta.

3.1 Ammatinvalinta

Ammatinvalinta sekä siihen liittyvä päätöksenteko on monimutkainen prosessi (Gati ym. 1996, 510), jota voi tarkastella useasta eri näkökulmasta. Olemassa olevia ammatinvalintaa tarkastelevia teorioita ovat esimerkiksi piirreteoria, uravaihemalliteoria sekä sosiaalisen oppimisen teoria. Piirreteorian mukaan ammatin valitseminen on yhteydessä yksilön persoonallisuuden piirteisiin, mutta myös taitoihin ja kiinnostuksen kohteisiin. (Hodkinson & Sparkes 2006, 31–32.) Etenkin useat psykologiset teoriat korostavat yksilön persoonallisuutta sekä sen vaikutusta yksilön tekemään ammatinvalintaan (Pöyhönen 2003, 108).

Piirreteoriassa korostuvat yksilön ominaisuudet, joiden perusteella yksilö valitsee itselleen sopivimman alan. Sen sijaan uravaihemallin mukaan on olemassa erilaisia vaiheita, jotka vaikuttavat ammatinvalintaan. Uravaihemallin mukaan ammatinvalintaan liittyvää päätöstä ei voi tehdä ennen kuin nuori on riittävän kehittynyt ja kypsä tekemään nämä päätökset. Sosiaalisen oppimisen teorian perusteella yksilön päätöksentekoon vaikuttavat sekä sosiaaliset että kulttuuriset tekijät. (Hodkinson & Sparkes 2006, 32.) Sosiaalisen oppimisen teoria korostaa yksilön ja ympäristön keskinäistä vuorovaikutusta (Osipow 1990, 125), jolloin ammatinvalintaan voivat vaikuttaa yksilön lisäksi yksilöstä riippumattomat tekijät, kuten esimerkiksi kodin tai koulun kautta omaksutut asenteet.

3.1.1 Ammatinvalinta ja urapääätösvaikeuksien taksonomia

Ammatinvalinta ei aina ole selkeää, vaan ammatinvalintaan voi liittyä vaikeuksia. Gati, Krausz ja Osipow (1996) ovat tutkimuksessaan määritelleet urapääätösvaikeuksien teoreettisen taksonomian. He ovat luokitelleet erilaisia urapääätösvaikeuksia, joita ilmenee sekä ennen

urapäätösprosessia että urapäätösprosessin aikana. Ennen urapäätösprosessia ilmenevät vaikeudet liittyvät yksilön valmiuksien puutteeseen, jonka taustalla ovat motivaation puute, päättämättömyys sekä eräänlaiset toimimattomat uskomukset. Toimimattomat uskomukset tarkoittavat esimerkiksi uskomusta siitä, että olisi olemassa kaikkia yksilön toiveita vastaava ura tai uskomusta siitä, että ammatinvalinta on vain kertaluontoinen asia. Nämä vaikeudet voivat estää yksilöä aloittamasta kokonaan päätöstekoprosessia. (Gati ym. 1996, 520, 522, 525.) Esimerkiksi motivaatio ohjaa yksilöä haluttua toimintaa kohti (Deci & Ryan 2008, 182), joten ilman riittävää motivaatiota yksilön voi olla vaikea lähteä tavoittelemaan tiettyä ammattia.

Urapäätösvaikeuksia voi ilmetä kesken prosessin (Gati ym. 1996, 520), jolloin yksilö on jo aloittanut ammatinvalinnan. Tällöin yksilölle tulee kesken prosessin uusia haasteita tehdä ammatinvalintaansa. Nämä prosessin aikana ilmenneet ammatinvalintapäätös vaikeudet voivat johtua joko yksilön puutteellisesta tai epä johdonmukaisesta tiedosta. Yksilön puutteellinen tieto liittyy yleisesti urapäätökseen ja sen tekemisen eri vaiheisiin, omaan itseensä, tietoon ammateista sekä yksilön kykyyn hankkia tietoa. Esimerkiksi puutteellinen tieto urapäätöksestä voi liittyä tietämättömyyteen siitä, mitä asioita pitää huomioida urapäätöstä tehdessä. Sen sijaan puutteellinen tieto itsestä voi liittyä puutteelliseen ymmärrykseen omista kyvyistä tai mieltymyksistä. Ammatteihin liittyvä puutteellinen tieto voi tarkoittaa tiedon puutetta eri ammattien ominaispiirteistä sekä tulevaisuuden mahdollisuuksista. Lisäksi yksilöllä voi olla puutteellista tietoa siitä, kuinka saada lisää tietoa haluamistaan koulutus- tai uravaihtoehtoista. (Gati ym. 1996, 520, 525.)

Puutteellisen tiedon lisäksi yksilöllä voi olla ammatinvalintaa tehdessään epä johdonmukaista tietoa, joka voi vaikeuttaa ammatinvalinnan tekemistä. Yksilön epä johdonmukainen tieto jaetaan urapäätöstaksonomian mukaisesti epä luotettavaan tietoon, sisäisiin konflikteihin sekä ulkoisiin konflikteihin. Yksilön epä luotettava tieto voi liittyä yksilön kykyihin ja mieltymyksiin (Gati ym. 1996, 520), jolloin yksilöllä voi olla vääristynyt kuva itsestään ja omista kyvyistään. Sen sijaan yksilön sisäiset konfliktit kuvaavat tilanteita, joissa yksilö ei ole halukas tekemään kompromisseja tai yksilöllä on liian monta erilaista uratoivetta. Ulkoiset konfliktit kuvaavat tilanteita, joissa yksilöllä on jonkun toisen yksilölle merkittävän henkilön kanssa erimielisyyksiä uraan liittyvistä vaihtoehtoista tai ominaisuuksista. (Gati ym. 1996, 526.) Tämän perusteella yksilön tekemään ammatinvalintaan vaikuttavat monta eri tekijää, jotka voivat vaikuttaa lopullisen ammatinvalintaan tai ammatinvalinnan tekemättä jättämiseen. Toisaalta ammatinvalinta ei näyttäydy enää kertaluontoisena ja tiettyyn

elämänvaiheeseen kuuluvana (Onnismaa 2003, 50; Pöyhönen 2003, 112). Tämä ilmenee nykyään esimerkiksi eri ikäisinä alanvaihtajina. Tällöin ammatinvalintapäätökset sekä mahdollisesti siihen liittyvät vaikeudet tulevat yhä useammin ja yhä useammalle ajankohtaisiksi.

3.1.2 Ammatinvalintamotiivit

Ammatinvalintaa sekä siihen johtavia syitä voi tarkastella ammatinvalintamotiivien näkökulmasta. Käsitteenä ammatinvalintamotiivi liittyy läheisesti motiiviin ja motivaatioon. Käsitteenä motivaatio kuvaa sitä mekanismia, jolloin yksilöt valitsevat tietyn tavan toimia sekä pysyvät tässä valitsemassaan toiminnassa (McInerney 2019, 427). Motivaatiossa on olennaista, että toiminto on jossain määrin jatkuvaa, kuten esimerkiksi työssäkäynti tai opiskelu. Motivaatio ilmenee eri ihmisillä eri tavoin (Ryan & Deci 2000, 54). Se, mikä saa yksilön motivoitumaan opiskelemisesta tai työskentelystä, riippuu motiiveista. Motiivit määritellään usein tietoisena aikomuksena tai päämääränä. Toisaalta motiivit voivat toisinaan olla tiedostamattomia. (Winter ym. 1998, 232.)

Erityisesti ammatinvalintaa ja ammatinvalintaan liittyviä motiiveja on tutkittu paljon eri koulutusalojen kesken. Esimerkiksi Balyerin & Özcanin (2014) tutkimus opettajaopiskelijoista osoitti, että ammatinvalintamotiivit ovat opiskelijoiden suhteen erilaisia: osa valitsi alan sisäisistä syistä, osa ulkoisista syistä ja jotkut valitsivat alan esimerkiksi ystävien tai perheenjäsenten vaikutuksesta. Lääketieteen opiskelijoiden ammatinvalintaan vaikuttivat taas suurimmaksi osaksi altruistiset sekä tieteelliset motiivit (Gaşiorowski, Rudowicz, Safranow 2015, 709). Sosiaalityön ammatinvalintamotiiveihin on vaikuttanut myös aikaisemmat kokemukset sosiaalipalveluista (ks. Byrne 2017, 6). Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että erilaiset motiivit ohjaavat yksilön ammatinvalintaa. Tämä tekee ammatinvalintamotiivien tutkimisesta mielenkiintoista. Ammatinvalintamotiiveja on tärkeä tutkia myös sen vuoksi, että ne ovat keskeisiä ammatillisen kehittymisen ja ammatissa pysymisen näkökulmasta (Kallio, Blomberg & Kroll 2021, 497).

3.1.3 Motiivit itsemääräämisteorian näkökulmasta

Erilaisista motivaatioteorioista esimerkiksi Deci ja Ryan (2008) ovat tutkineet motivaatiota sekä motiiveja itsemääräämisteorian kautta, joka on empiirinen teoria ihmisen motivaatiosta, kehityksestä ja hyvinvoinnista. Itsemääräämisteorian taustalla ovat ihmisten psykologiset perustarpeet. Itsemääräämisteorian mukaan ihmisellä on erilaisten fyysisten perustarpeiden,

kuten hapen ja ravinnon, lisäksi psykologisia perustarpeita, joiden tulee toteutua, jotta yksilö voi ylläpitää hyvinvointiaan. Nämä psykologiset perustarpeet ovat kyvykkyys, yhteisöllisyys ja autonomisuus. (Ryan & Deci 2017, 10.) Näiden perustarpeiden tyydyttyminen on edellytys motivaation kestävyydelle (Stone, Deci & Ryan 2009, 77). Kyvykkyys tarkoittaa yksilön tarvetta olla mahdollisimman tehokas tai taitava jossain toiminnassa. Kyvykkyys on kuitenkin altis ympäristön vaatimuksille ja palautteelle. Esimerkiksi liian haastava tehtävä tai kritiikki voivat vaikuttaa yksilön toimintaan negatiivisesti. Yhteisöllisyys tarkoittaa yksilön tarvetta kuulua muiden joukkoon, kun taas autonomia tarkoittaa yksilön omaehtoisuutta toimintaa kohtaan. Itsemääräämisteorian mukaan kuitenkin vain osa toiminnasta perustuu täysin autonomisuuteen, koska toiminnan taustalla on usein muita ulkoisia tekijöitä. (Ryan & Deci 2017, 10–11.)

Deci ja Ryan (2008) ovat määritelleet, että on olemassa sekä autonominen että kontrolloitu motivaatio. Autonominen motivaatio tarkoittaa motivaatiomuotoa, jossa ihmiset omaksuvat tai samaistuvat toimintansa arvoon. Autonominen motivaatio sisältää sekä sisäisen motivaation motiivityypin että ulkoisen motivaation eri motiivityyppejä. (Deci & Ryan 2008, 182.) Yleisesti autonomisen motivaation on todettu olevan tärkeä tekijä, jotta yksilö voi suoriutua elämän eri osa-alueilla (Sheldon & Elliot 1998, 546). Autonomiseen motivaatioon kuuluva sisäinen motivaatio tarkoittaa sitä, että yksilö pitää jotain toimintaa luonnostaan mielenkiintoisena. Esimerkiksi leikit ja harrastukset ovat tyypillisesti tällaisia toimintoja. (Ryan & Deci 2017, 117.) Sisäiselle motivaatiolle on ominaista, että toiminto on lähtöisin yksilöstä itsestään. Ryan & Deci (2017, 193) kutsuvat tätä sisäisen motivaation motiivityyppiä nimellä sisäinen säätely. Sisäinen säätely on ainoa motiivityyppi, joka perustuu puhtaasti yksilön omaan kiinnostukseen eikä sen taustalla ole muita ulkoisia tekijöitä.

Sisäisen motivaation lisäksi on olemassa ulkoisen motivaation motiivityyppejä. Ensimmäinen näistä motiivityypeistä on integroitu säätely. Integroitu säätely on ulkoisen motivaation autonomisin motiivityyppi. Integroitu säätely edustaa täydellisintä sisäistämisen muotoa. (Ryan & Deci 2017, 188, 193.) Tämä tarkoittaa sitä, että yksilö ei välttämättä itse tunnista, että hänen motiivinsa eivät ole täysin itsestä lähtöisiä. Tällöin yksilö on sisäistänyt toiminnan osaksi omia arvoja (Ryan & Deci 2017, 188). Toinen ulkoisen motivaation motiivityyppi on tunnistettu säätely. Tunnistettu säätely tarkoittaa toimintaa, jossa yksilö toimii tietyin tavoin, koska uskoo toiminnalla olevan merkitystä muille hänelle tärkeille asioille. (Ryan & Deci 2017, 188, 193.) Esimerkiksi tunnistettu säätely kuvastaa sellaista toimintaa, että yksilö voi

motivoitua epämieluisastakin toiminnasta, kunhan yksilö voi vedota siihen, että toiminta ohjaa häntä kohti mieleistä lopputulosta.

Autonomisen motivaation lisäksi on olemassa kontrolloitu motivaatio, jolloin motivaatio perustuu joko introjektoituun säätelyyn tai ulkoiseen säätelyyn (Deci & Ryan 2008, 182). Introjektoitu säätely tarkoittaa sitä, että yksilö toimii tietyllä tavalla sen vuoksi, että hän tuntisi häpeää tai syyllisyyttä, mikäli hän ei toimisi tietyllä tavalla (Sheldon & Elliot 1998, 547). Käytännössä yksilö ei kuitenkaan hyväksy tai omaksu kyseistä toimintaa tai sen arvoa omakseen (Deci, Eghrari, Patrick & Leone 1994, 121). Sen sijaan ulkoinen säätely kuvaa toimintaa, jolloin yksilö toimii tietyllä tavalla, jotta voi toiminnallaan saavuttaa jonkinlaisen palkinnon, kuten esimerkiksi rahaa tai kunniaa (Sheldon & Elliot 1998, 547). Vaihtoehtoisesti toiminnan tavoitteena voi olla rangaistuksen välttäminen (Deci & Ryan 2008, 182). Tällöin ulkoisen säätelyn motiivityyppi perustuu toiminnan lopputulokseen eikä niinkään itse toimintaan.

Autonomisen ja kontrolloidun motivaation lisäksi on olemassa motivaation puute eli amotivaatio. Motivaation puute on määritelty kuvaamaan tilaa, jolloin ihminen ei ole motivoitunut toimimaan tietyllä tavalla. Amotivaatio on seurausta siitä, kun yksilö ei koe saavuttavansa toiminnasta mitään hyötyä tai merkitystä. (Ryan & Deci 2017, 190.)

Alla olen jaotellut eri motiivityypit sekä motivaation puutteen kuvauksineen.

Taulukko 1 Eri motiivityyppien kuvaus (mukaillen Ryan & Deci 2000, 61–62; Deci & Ryan 2008, 182)

Motiivityyppi (motivaation muoto)	Kuvaus
AUTONOMINEN MOTIVAATIO	
Sisäinen säätely (sisäinen motivaatio)	Toiminta on lähtöisin yksilöstä itsestään ja se on yksilölle mieleistä.
Integroitu säätely (ulkoinen motivaatio)	Yksilö on esimerkiksi ympäristön kautta omaksunut tietyn arvon, jolloin hän pitää toimintaa merkityksellisenä.
Kiinnittynyt säätely (ulkoinen motivaatio)	Yksilö on kiinnostunut toiminnasta, koska hän pystyy toiminnan kautta saavuttamaan itselleen tärkeitä ja merkittäviä asioita.
KONTROLLOITU MOTIVAATIO	
Introjektoitu säätely (ulkoinen motivaatio)	Yksilö toimii tietyllä tavalla, jotta ei kohtaisi epämieluisia seurauksia, kuten häpeää tai paheksuntaa.

Ulkoisen säätely (ulkoinen motivaatio)	Yksilö on motivoitunut toiminnasta ulkoisten tekijöiden, kuten esimerkiksi rahan tai statuksen vuoksi. Toisaalta yksilö voi olla motivoitunut sen vuoksi, että välttää toiminnalla jonkin sanktion.
MOTIVAATION PUUTE	
Amotivaatio (ei motivaatiota)	Yksilö on passiivinen eikä toimi toiminnan edellyttämällä tavalla tai koe saavansa toiminnasta mitään hyötyä.

Yhteistä sekä autonomiselle että kontrolloidulle motivaatiolle on se, että molemmat motivaatiomuodot ohjaavat yksilön käyttäytymistä (Deci & Ryan 2008, 182). Autonominen motivaatio on enemmän lähtöisin yksilön kiinnostuksen kohteista tai arvoista, kun taas kontrolloitu motiivi on peräisin ulkoisista houkutteista tai velvollisuudesta toimia tietyllä tavalla (Sheldon & Elliot 1998, 547). Lisäksi autonominen motivaatio on yhteydessä yksilön psyykkiseen terveyteen ja tehokkaampaan toimintaan, kun taas kontrolloitu motivaatio on yhteydessä heikentyneeseen hyvinvointiin (Deci & Ryan 2008, 183). Esimerkiksi palkkiojärjestelmään perustuvan motivaation on todettu heikentävän yksilön omaa motivaatiota ja itsesäätelyä (Deci, Koestner & Ryan 1999, 659). Tämä osoittaa, että yksilön motivaatio ja siihen liittyvät motiivit vaikuttavat laajasti yksilön elämään joko positiivisilla tai negatiivisilla seurauksilla. Tämän perusteella ei ole täysin sama, mitkä tekijät ohjaavat yksilöä jotakin tiettyä toimintaa kohti.

3.2 Ammattiin valikoituminen

Perheen sosiaalisella asemalla, koulutus- ja varallisuustasolla sekä kulttuurisella pääomalla on havaittu olevan myös vaikutusta lasten sosiaaliseen asemaan (Rinne 2014, 37). Esimerkiksi aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että etenkin vanhempien koulutustaustalla on vaikutusta yksilön sosiaaliseen asemaan (Erola, Jalonen & Lehti 2016, 40). Vanhempien korkea koulutustaso lisää nuoren todennäköisyyttä jatkaa kouluttautumista vielä peruskoulun jälkeen. Lisäksi vanhempien koulutustaustalla on havaittu olevan yhteys nuorten ammatteihin esimerkiksi siten, että korkeakoulutettujen vanhempien lapset päätyvät muita koulutustasoja todennäköisemmin joko ylemmiksi tai alemmiksi toimihenkilöiksi. (Vanttaja 2005, 412–413.) Myös vanhempien koulutusala voi lisätä lasten todennäköisyyttä hakeutua samalla koulutuslalle kuin vanhempansa (Myrskylä 2009).

Toisaalta viime vuosina Suomessa on havaittu, että yksilön perhetaustan vaikutus yksilön sosiaaliseen asemaan on yleisesti vuosien aikana heikentynyt (Pöyliö & Erola 2015, 34). Tämän on tutkittu johtuvan pidentyneestä oppivelvollisuudesta sekä siitä, että korkeakoulutus on yleistynyt ja koulutusmahdollisuudet ovat nykyään yhä useamman saatavilla. Yleisen oppivelvollisuuden pidentäminen on vaikuttanut siihen, että nuoret eivät ole myöhemmällä iällä enää yhtä riippuvaisia omista vanhemmistaan tehdessään koulutus päätöstään. Tällöin vanhemmat eivät pysty vaikuttamaan lastensa koulutuspolkuun enää yhtä vahvasti. Tämä on kuitenkin johtanut siihen, että vanhemmat pyrkivät koulutuksen sijaan vaikuttamaan lastensa ammattiasemaan. Esimerkiksi pidentyneen koulutuspolun vuoksi lapset saattavat asua vanhempiansa luona pidempään, jolloin vanhemmilla on enemmän aikaa vaikuttaa lastensa arvoihin ja sosiaaliseen pääomaan. Tällä tavoin vanhemmat pystyvät vaikuttamaan edelleen lastensa sosioekonomiseen asemaan. (Pöyliö, Erola & Kilpi-Jakonen 2017, 616–617.)

Perhetaustan lisäksi muilla tekijöillä, kuten sukupuolella, on havaittu olevan yhteys tietyille aloille hakeutumiseen. Tietyt koulutusalat ovat enemmän sukupuolittuneita kuin toiset koulutusalat. Esimerkiksi teknilliset sekä luonnontieteelliset alat ovat tyypillisesti miesten suosimia aloja, kun taas esimerkiksi kasvatustieteet sekä psykologia ovat naisten suosimia aloja. Samanaikaisesti miesten suosimilla aloilla on todettu olevan tyypillisesti korkeampi hyväksymisaste kuin naisten suosimilla aloilla. Tämän vuoksi on olemassa myös sukupuolten välisiä eroja opiskelemaan pääsyssä. (Nori, Juusola, Kohtamäki, Lyytinen & Kivistö 2021, 52.)

3.2.1 Yksilön käytettävissä olevat pääomat

Vanhemmilta perityltä kulttuurisella, sosiaalisella ja taloudellisella pääomalla on vaikutusta yksilön koulutusmahdollisuuksiin (ks. esim. Kärkkäinen 2004, 289). Yksilöllä on sosiaaliluokkansa mukaisesti eri määrä kotoa perittyjä pääomia, jotka ohjaavat yksilön tekemää koulutusvalintaa (Nori 2011, 35, 47). Nämä pääomat ovat Bourdieun (1986) mukaan kulttuurinen, sosiaalinen sekä taloudellinen pääoma. Kulttuurinen pääoma tarkoittaa koulutusta. Sosiaalinen pääoma tarkoittaa yksilön sosiaalista verkostoa ja taloudellinen pääoma tarkoittaa rahaksi vaihdettavaa pääomaa, johon yksilöllä on omistusoikeus. Sekä kulttuurinen että sosiaalinen pääoma ovat myös tietyissä tapauksissa muunnettavissa taloudelliseksi pääomaksi eli rahaksi. (Bourdieu 1986, 16.) Esimerkiksi yksilön koulutustausta eli kulttuurinen pääoma mahdollistaa työskentelyn tietyllä alalla, jolloin yksilö saa tekemästään työstään palkkaa eli taloudellista pääomaa. Pääsääntöisesti ylempistä

sosiaaliluokista tulleilla yksilöillä on enemmän käytettävissä olevia pääomia kuin alemmista sosiaaliluokista tulleilla yksilöillä (Nori 2011, 35).

Käsitteenä kulttuuripääomaa voi tarkastella kolmessa eri muodossa, jotka ovat institutionaalinen, ruumiillinen sekä objektiivinen. Institutionaalinen kulttuuripääoma tarkoittaa esimerkiksi tutkintonimikettä. Ruumiillinen kulttuuripääoma tarkoittaa koulutuksen tuottamaa tietotaitoa. Ruumiillinen pääoma on konkreettisesti sidoksissa yksilöön, kuten yksilön kykyihin tai muistiin. Objektiivinen kulttuuripääoma tarkoittaa konkreettisia esineitä, kuten esimerkiksi kirjoja tai laitteita. Objektiivinen kulttuuripääoma on yksilön saatavilla joko siten, että yksilö ostaa kyseisen pääoman tai sitten yksilöllä on riittävä osaaminen tähän pääoman käyttöön, kuten esimerkiksi jonkin laitteen käyttöön. (Bourdieu 1986, 17–20.) Kouluttautuminen lisää kulttuuripääomaa ja kulttuuripääoma lisää yksilön tuottavuutta. Yksilön tuottavuudella taas on vaikutusta työllistymiseen, jolla on vaikutusta yksilön taloudelliseen tilanteeseen. (Nori 2011, 39.)

Pääomien periytyminen tapahtuu sosiaalistumisen kautta. Nämä pääomat voivat esiintyä esimerkiksi yksilön arvoina tai tavoitteina, jotka yksilö on omaksunut ympäristöltään. Koulutuksen valintaan vaikuttavat sekä kotoa peritty pääoma että myöhemmin hankittu pääoma. (Kärkkäinen 2004, 117.) Esimerkiksi korkeasti koulutetut vanhemmat arvostavat todennäköisesti koulutusta. Tällöin vanhempien arvostus voi näkyä konkreettisesti sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta siten, että vanhemmat auttavat läksyissä sekä kannustavat opiskelemaan. Tämän yhteydessä lapsi omaksuu ajatuksen koulutuksen tärkeydestä. Toisaalta Kärkkäisen (2004, 117) mukaan kulttuurinen pääoma voi olla myöhemmin hankittua, jolloin esimerkiksi kaveripiirillä tai harrastuspiirillä voi olla vaikutusta yksilön saamaan kulttuuripääomaan.

3.2.2 Yksilön tekemä rationaalinen valinta

Yksilöt tulevat erilaisista taustoista, jolla on vaikutusta yksilön ammattiin valikoitumiseen. Yksilön ammattiin valikoitumista voi tarkastella esimerkiksi Breenin ja Goldthorpen (1997) määrittelemän rationaalisen valinnan näkökulmasta, jonka perusteella yksilö toimii rationaalisesti tehdessään päätöksen eri koulutusvaihtoehtojen kesken. Malli pyrkii selittämään, kuinka yksilön käytettävissä olevat resurssit ja rajoitteet, jotka riippuvat yksilöiden luokka- ja sukupuolieroista, vaikuttavat yksilön tekemään koulutus päätökseen. (Breen & Goldthorpe 1997, 275–276.) Yksilöt tulevat erilaisista taustoista ja perheistä, minkä takia yksilön resurssit ja rajoitteet ovat erilaisia. Korkeasti koulutetuilla vanhemmilla on

pääsääntöisesti enemmän kulttuurista ja taloudellista pääomaa, mikä antaa heidän lapsillensa paremmat lähtökohdat koulutukseen hakeutuessa (Nori 2011, 11).

Yksilön valintaan siitä, hakeutuuko hän tiettyyn koulutukseen vai ei, vaikuttavat kolme eri tekijää. Nämä tekijät ovat koulutuksen arvioitu hyöty, koulunkäyntikustannukset, kuten esimerkiksi koulutuksen aikana menetetyt tulot sekä menestymisen arvioitu todennäköisyys. (Breen & Goldthorpe 1997, 279, 281.) Esimerkiksi koulutetut vanhemmat arvostavat usein koulutusta, mikä taas vaikuttaa lasten koulumenestykseen ja koulutustavoitteisiin (Kärkkäinen 2004, 293). Aiempi koulumenestys on yhteydessä siihen, miten yksilö tulkitsee omat mahdollisuutensa pärjätä ja mihin koulutusvaihtoehtoihin yksilöllä on mahdollisuuksia päästä. Jos yksilön aiempi koulumenestys on ollut heikompaa, tällöin yksilö ottaa koulutuspaikkaa hakiessaan suuremman riskin kuin yksilö, jonka aiemmat opinnot ovat sujuneet hyvin. Koulutukseen hakeutuessa tulee myös huomioida koulunkäynnistä aiheutuvat kustannukset, vaikka koulutus ei olisi maksullinen. Pidempi koulutuspolku tarkoittaa usein suurempaa tulojen menetystä ja siten suurempaa taloudellista riskiä. (Nori 2011, 39, 41.) Esimerkiksi yksilö, jolla on puutteellisempi taloudellinen pääoma, joutuu ottamaan koulutukseen hakeutuessa suuremman riskin kuin yksilö, jolla on enemmän taloudellista pääomaa.

3.2.3 Pääsy korkeakouluun

Yksilön ammatinvalintaa ja ammattiin valikoitumista tarkastellessa on olennaista huomioida, että aina yksilön ammatinvalinta, soveltuvuus tai motivaatio eivät sellaisenaan riitä tiettyyn koulutukseen tai tiettyyn ammattiin päättymiseen. Suomessa korkeakouluun pääsy edellyttää pääsääntöisesti toisen asteen oppimäärän suorittamisen. Vuoden 2020 opiskelijavalinnan uudistuksen jälkeen korkeakoulun pääasialliset hakuväylät ovat olleet todistusvalinta sekä valintakoevalinta. Joihinkin korkeakoulualoihin on mahdollista päästä avoimessa korkeakouluopetuksessa suoritettujen opintojen perusteella tai esimerkiksi tiedekilpailumenestyksen perusteella. (Kosunen 2021, 165–167.) Yleisimmät hakuväylät ovat kuitenkin pääsykokeet sekä todistusvalinta. Tällöin yksilön aikaisemmalla koulumenestyksellä tai yksittäisellä pääsykokeella on suuri vaikutus siihen, pääseekö yksilö haluamaansa koulutukseen vai ei. Vaikka korkeakoulut ovat sitoutuneet siihen, että jokainen voi perhetaustasta tai muista yksilöstä riippumattomista syistä tavoitella haluamaansa koulutukseen (Kosunen 2021, 17), käytännössä vain osa pääsee heti ensimmäisellä hakukerralla haluamaansa koulutukseen. Tämän seurauksena osa jää ensimmäisellä hakukerralla hakijasumaan eli hakijajoukkoon, joiden korkeakoulutukseen pääsy viivästyy.

Lisäksi osa hakijoista päätyy piilosumaan, joka tarkoittaa opiskelijajoukkoa, jotka ottavat paikan ei-ensisijaisesta korkeakoulutuspaikasta, mutta heidän tavoitteenansa on hakeutua myöhemmin ensisijaiseen hakukohteeseensa. (Kalenius, Karhunen & Hyvönen 2022, 2.) Piilosuma ilmenee myöhemmin konkreettisesti alanvaihtajina. Osa hakijoista jää pysyvästi korkeakoulutuksen ulkopuolelle, jolloin he muodostavat oman joukon, jota kutsutaan valesumaksi (Kalenius ym. 2022, 2).

Yksilön valintaan hakeutua joko yliopistoon tai ammattikorkeakouluun vaikuttavat myös erilaiset tekijät. Esimerkiksi Härkösen ja Sirniön (2020) tekemän tutkimuksen mukaan lukion käyneet päätyvät korkeakouluun ammatillisen tutkinnon suorittaneita todennäköisemmin. Lisäksi suurin osa yliopistoon päässeistä ovat käyneet toisen asteen koulutuksenaan lukion (Härkönen & Sirniö 2020, 2), jolloin lukio on yksi merkittävä tekijä sille, päätyykö yksilö yliopistoon vai ei. Samanaikaisesti korkeasti kouluttautuneiden vanhempien lapset hakevat muita lapsia todennäköisemmin lukioon (Härkönen & Sirniö 2020, 2), jolloin vanhempien koulutustaustalla on vaikutusta siihen, päätyykö yksilö todennäköisemmin lukioon vai ammattikouluun ja sitä kautta yliopistoon vai ammattikorkeakouluun. Tämän lisäksi vaihto ammattikorkeakoulusta yliopistoon on yleisempää kuin vaihto yliopistosta ammattikorkeakouluun. Esimerkiksi tutkimus ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen opiskelijoista osoitti, että ammattikorkeakoulussa aloittaneista 10 % oli siirtynyt kahden vuoden sisällä yliopistoon. Sen sijaan yliopistosta vain 2 % oli siirtynyt kahden vuoden sisällä ammattikorkeakouluun. (Vuorinen & Valkonen 2005, 81–82.) Yliopisto on usein sekä yliopistoihin että ammattikorkeakouluihin hakevien ensisijainen vaihtoehto (Kalenius ym. 2022, 8).

Yksilön tekemä ammatinvalinta voi myös muuttua vaihtoehdosta toiseen, ja päätöksentekoon voi liittyä epävarmuutta. Esimerkiksi Vuorisen ja Valkosen (2005, 62) tutkimus osoitti, että enemmistö (57 %) tutkimukseen vastanneista korkeakouluhakijoista oli useammin kuin yhtenä vuonna vaihtanut koulutustavoitettansa. Lisäksi se, että on olemassa alanvaihtajia, kertoo sen, että ammatinvalinta ei ole välttämättä pysyvä päätös. Tämän lisäksi lopulliseen ammattiin päätyminen voi olla osittain tietynlaisen sattuman tulos, varsinkin jos yksilöllä ei ole kovin selkeää toiveammattia. Tämän perusteella voi todeta, että ammatinvalinta ei ole täysin yksilön omista preferensseistä riippuvainen, vaan siihen vaikuttavat lukuisat eri tekijät.

3.3 Aikaisempi tutkimus sosiaalityön opiskelijoiden ammatinvalinnasta

Sosiaalityötä opiskelevien ammatinvalintaa sekä siihen vaikuttavia tekijöitä on tutkittu jo pitkään. Erityisesti 1990-luvulta asti tutkimukset sosiaalityön ammatinvalintamotiiveista ovat lisääntyneet. Kysymystä: ”mikä saa hakemaan sosiaalityön opiskelijaksi?” on tarkasteltu erityisesti ammatinvalintamotiivien näkökulmasta. Tulokset ovat osoittaneet, että sosiaalityön opiskelijoilla on sekä sisäisiä että ulkoisia motiiveja sosiaalityötä kohtaan. Esimerkiksi Christie ja Kruk (1998) ovat tutkineet sosiaalityön opiskelijoiden ammatinvalintamotiiveja kolmen eri kysymyksen avulla. Tutkimuskysymystensä avulla he kartoittivat sosiaalityön koulutukseen johtavia kannustimia, mutta myös mahdollisia huolia ja esteitä, joita opiskelijoilla oli sosiaalityön ammattia kohtaan. Tutkimus osoitti, että sosiaalityön opiskelijoiden keskeisimpinä motiiveina olivat kiinnostus asiakkaiden kanssa työskentelyyn sekä urakehitys. Kanadan yliopistossa opiskelevien sosiaalityön opiskelijoiden mukaan asiakkaiden kanssa työskentely näyttäytyi merkittävimpänä motiivina, kun taas Iso-Britannian yliopistossa opiskelevien sosiaalityön opiskelijoiden mukaan urakehitys ilmeni merkittävimpänä motiivina. (Christie & Kruk 1998, 26.) Myös Hansonin ja Mccullaghin (1994) pitkittäistutkimuksessa nousivat esille ammatinvalintamotiivit, jotka olivat halu auttaa muita sekä muut työhön liittyvät tekijät, kuten esimerkiksi palkka, ammattiasema ja työolot. Lisäksi tutkimus osoitti, että motiivit pysyivät kohtalaisen samoina vielä 10 vuoden jälkeen. Toisaalta sosiaalityötä opiskelevien ikä vaikutti jonkin verran ammatinvalintamotiiveihin muun muassa siten, että nuoremmat opiskelijat pitivät työolosuhteita tärkeämpinä tekijöinä kuin halua saada aikaan yhteiskunnallista muutosta. (Hanson & Mccullagh 1994.) Molemmat tutkimukset osoittavat, että sekä sisäisellä motivaatiolla, kuten esimerkiksi halulla auttaa muita että ulkoisella motivaatiolla, kuten esimerkiksi työolosuhteilla on ollut vaikutusta opiskelijoiden ammatinvalintaan.

Myöhemmissä tutkimuksissa on korostunut enemmän yksilön sisäiset tai altruistiset motiivit sosiaalityötä kohtaan. Esimerkiksi Israelissa on tutkittu aloittavien sosiaalityötä opiskelevien motiiveja ja asenteita, minkä mukaan opiskelijoiden vahvimmat ammatinvalintamotiivit liittyivät haluun saada aikaan yhteiskunnallista muutosta. Samanaikaisesti tutkimuksessa todettiin, että halu saada aikaan yhteiskunnallista muutosta on positiivisesti yhteydessä yksilön ammattiin sitoutumiseen. Sen sijaan opiskelijoiden heikoimmat ammatinvalintaan liittyvät motiivit liittyivät konkreettisen koulutuksen, kuten tutkintonimikkeen saamiseen. (Freund ym. 2013, 875.) Samansuuntaisia tuloksia on saatu Englannissa, jossa on tutkittu ensimmäisen vuoden sosiaalityön opiskelijoiden ammatinvalintamotiiveja, joista yleisimpänä

motiveina ilmenivät muun muassa halu auttaa ihmisiä sekä mielenkiinto ammattia kohtaan. Sen sijaan työn joustavuus ja palkka ilmenivät vähiten mielenkiintoisina motiveina. (Stevens, Moriarty, Manthorpe, Hussein, Sharpe, Orme, Mcyntyre, Cavanagh, Green-Lister & Crisp 2012, 23.) Edellä olevien tutkimusten perusteella voi todeta, että sosiaalityön opiskelijoiden motiivit voivat olla sekä sisäisiä että ulkoisia, mutta aikaisemmissa tutkimuksissa sisäiset motiivit ovat korostuneet ulkoisia motiiveja enemmän.

Samansuuntaisia tuloksia siitä, että sisäiset motiivit korostuvat ulkoisia motiiveja enemmän, on saatu myös Suomessa. Esimerkki Kallion, Blombergin ja Krollin (2021, 501) tutkimus osoitti, että sosiaalityön pääaineopiskelijoiden tärkeimmät ammatinvalintamotiivit olivat halu vaikuttaa yhteiskunnallisiin epäkohtiin sekä halu auttaa heikommassa asemassa olevia, kun taas heikoimpina ammatinvalintamotiiveina ilmenivät palkkataso sekä oma kokemus sosiaalityön asiakkuudesta. Tuloksia tarkastellessa tulee huomioida se, että vaikka tuloksissa on korostunut sisäinen motivaatio ulkoista motivaatiota enemmän, ei se kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö ammatinvalinnan taustalla voisi olla myös ulkoisia tekijöitä. Suomessa tehdyssä tutkimuksessa on esimerkiksi todettu, että opiskelijat pitivät sisäisten motiivien lisäksi ammatillista pätevyyttä sekä työmarkkina-asemaa tärkeinä tekijöinä (Kallio ym. 2021 504).

Syyt sosiaalityön opiskelijoiden motiivien taustalla ovat herättäneet myös keskustelua. Mikä saa yksilön hakemaan ammattiin, jossa autetaan muita? Mikä saa haluamaan opiskelemaan juuri sosiaalityötä? Ammatinvalintamotiivien lisäksi on tutkittu sitä, mitkä tekijät ovat mahdollisesti vaikuttaneet siihen, että opiskelijat ovat hakeneet opiskelemaan juuri sosiaalityötä. Kansainvälisesti esimerkiksi Rompf ja Royse (1994) ovat tutkimuksessaan todenneet, että sosiaalityön opiskelijat raportoivat todennäköisemmin kasvaneensa traumaa altistaneissa ympäristöissä verrattuna verrokkiryhmään. Toisaalta tutkimuksessa ei voitu varmaksi sanoa, oliko kyse siitä, että sosiaalityön opiskelijat tunsivat traumatekijät sekä muut perheen sisäiset haasteet verrokkiryhmiä paremmin opiskelualansa vuoksi vai olivatko sosiaalityön opiskelijat avoimempia omista kokemuksistaan (Rompf & Royse 1994). Samansuuntaisia tuloksia on saatu myöhemmin Byrnen (2017, 6) tutkimuksessa, jonka mukaan sosiaalityön opiskelijoiden merkittävin ammatinvalintaan vaikuttava tekijä on ollut se, että yksilö on itse aiemmin käyttänyt sosiaalityön palveluita. Tämä poikkeaa Suomessa saaduista tuloksista, koska Suomessa tehdyssä tutkimuksessa vain 5 prosenttia oli kokenut, että henkilökohtainen kokemus sosiaalityön asiakkuudesta olisi vaikuttanut heidän ammatinvalintaansa. Toisaalta Suomessakin yli puolet tutkimukseen osallistuneista sosiaalityön pääaineopiskelijoista pitivät yhtenä melko tärkeänä ammatinvalintamotiivina sitä,

että oli kokenut lähipiirissään sosiaalisia ongelmia. Jopa vajaalla puolella oli itsellään omakohtaisia kokemuksia sosiaalisista ongelmista. (Kallio ym. 2021, 501–502.) Tämän perusteella myös Suomessa yksilön kohtaamat sosiaaliset ongelmat ovat jossain määrin vaikuttaneet ammatinvalintaan, vaikka yksilö ei olisi suoranaisesti ollut sosiaalihuollon asiakkaana.

Ulkomailla on tutkittu myös sitä, miten aiempi koulutus on yhteydessä sosiaalityön koulutukseen hakeutuvien ammatinvalintamotiiveihin. Esimerkiksi Gewirtz-Meydanin ja Even-Zoharin (2017) tutkimuksen tulokset ovat viitanneet siihen, että toiselta alalta sosiaalityöhön hakeutuneet olivat kiinnostuneempia sosiaalityön alasta ja omasta ammatillisesta kehityksestä. Sen sijaan suoraan, ilman aikaisempaa koulutusta, alalle hakeutuneet olivat kiinnostuneempia työolosuhteista sekä niihin liittyvistä ulkoista tekijöistä, kuten työajoista, mahdollisuudesta osa-aikaisuuteen sekä taloudellisesta turvasta. Lisäksi tutkimuksen mukaan toiselta alalta tulleista suurempi ilmoitti aikomuksestaan työskennellä valmistumisen jälkeen sosiaalityöntekijänä. (Gewirtz-Meydan & Even-Zohar 2017, 591, 593, 595.)

Koulutuksen lisäksi tutkimuksissa on todettu, että aikaisemalla työkokemuksella on vaikutusta sosiaalityön opiskelijoiden motiiveihin. Esimerkiksi Britanniassa tehdyn tutkimuksen mukaan opiskelijat, joilla on ollut aikaisempaa työkokemusta sosiaalipalvelussa, ovat olleet muuta työkokemuksia omaavia opiskelijoita enemmän kiinnostuneita instrumentaalisista eli ulkoisista motiiveista (Stevens ym. 2010, 30).

Suomessa on myös tutkittu aikaisemman koulutuksen, erityisesti sosionomi (AMK) -tutkinnon, vaikutusta sosiaalityön opintoihin. Esimerkiksi vuonna 2013 tehty tutkimus on osoittanut, että sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneiden sosiaalityön opiskelijoiden tai jo valmistuneiden opiskelijoiden syyt sosiaalityön yliopisto-opintoihin ovat olleet monipuolisemmat työskentelymahdollisuudet, kuten laajemmat työ- ja uranäkymät sekä työskentely virka-aikana, opiskeluhaluus sekä sosiaalityöntekijän kelpoisuuden saaminen (Lähteinen & Tuohino 2013, 50). Nämä tulokset ovat samansuuntaisia aikaisempien kansainvälisten tutkimusten kanssa siten, että sosionomitaustaiset sosiaalityöntekijät tai sosiaalityön opiskelijat ovat kiinnostuneita opiskelusta.

Edellä olevan tutkimuksen lisäksi Kallion ym. (2021) tutkimuksessa tarkasteltiin sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalintamotiiveja, joita verrattiin suoraan alalle hakeutuneisiin. Tässä tutkimuksessa todettiin, että

sosionomitutkinnon suorittaneiden sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalintamotiivit eivät poikenneet muista sosiaalityön pääaineopiskelijoista. Muiden opiskelijoiden tavoin myös sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden suurimmat ammatinvalintamotiivit ilmenivät enimmäkseen sisäisinä ja ideologisina motiiveina. (Kallio ym. 2021, 506.) Tämä poikkeaa jonkin verran kansainvälisistä tutkimuksista, koska kansainvälisesti aikaisemmalla koulutuksella sekä aikaisemmalla sosiaalipalvelussa tehdyllä työllä on ollut vaikutusta sosiaalityöntekijöiden ammatinvalintamotiiveihin verrattuna suoraan alalle hakeutuviin. Tulos myös yllättää, jos sitä vertaa Lähteisen ja Tuohinon (2013) tekemään tutkimukseen, jossa sosiaalityön yliopistotutkintoon johtaneet syyt olivat selkeästi ulkoisia. Toisaalta tuloksia vertailtaessa tulee huomioida, että myös Kallion, Blombergin ja Krollin (2021) tutkimuksessa ilmeni ulkoisia motiiveja, vaikka ei yhtä vahvasti kuin sisäisiä ja altruistisia motiiveja. Tämä herättää kuitenkin kysymyksen siitä, ovatko opiskelijoiden asenteet muuttuneet vuosien aikana vai esiintyvätkö ammatinvalintamotiivit erilaisina sosiaalityöntekijän koulutusta ja sosiaalityöntekijän ammattia kohtaan? Onko erilainen tutkimusmenetelmä voinut vaikuttaa tuloksiin? Nämä kysymykset sekä tutkimusten ristiriitaisuudet herättävät mielenkiinnon lähteä tutkimaan sosionomi (AMK) – tutkinnon suorittaneiden omia näkemyksiä ammatinvalinnastaan sekä koulutuspolustaan vielä lisää.

Kansainvälisiä ja suomalaisia tutkimuksia tarkastellessa tulee myös huomioida, että muualla sekä sosiaalihuollon ammattirakenne että koulutusjärjestelmä poikkeavat suomalaisen ammattirakenteeseen ja koulutusjärjestelmään verraten. Lisäksi esimerkiksi sosionomikoulutukseen verrattavia koulutuksia ei ole muualla maailmassa, jolloin sosionomitaustaisia sosiaalityön pääaineopiskelijoita tarkastelevia aikaisempia tutkimuksia ei ole kansainvälisesti saatavilla.

4 Tutkimusasetelma

Seuraavaksi kuvaan tutkimusasetelmaani. Alkuun määrittelen tarkemmin tutkimustehtäväni sekä tuon esille tutkimukseni mahdolliset rajoitteet. Tämän jälkeen kuvaan tutkimukseni aineiston ja sen keruuta. Tämän jälkeen kuvaan ja perustelen käyttämäni analyysimenetelmää. Lopuksi pohdin tutkimukseni eettisyyttä sekä omaa positiotani tutkijana.

4.1 Tutkimustehtävä

Tässä tutkielmassa tutkin sosionomitaustaisia sosiaalityön pääaineopiskelijoita sekä heidän koulutuspolkuunsa johtaneita syitä. Tämän lisäksi tutkin sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalintamotiiveja sosiaalityötä kohtaan. Aihe on siitä mielenkiintoinen, että yhä useammalla sosiaalityön maisterilla on taustallaan sosionomin AMK-tutkinto (Landgrén 2021, 7). Tämä herättää kysymyksen siitä, miksi sosionomistaustaiset eivät ole aiemmin hakeutuneet opiskelemaan sosiaalityötä, vaan vasta sosionomiopintojen jälkeen. Entä mitkä ovat sosionomistaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalintamotiivit sosiaalityöntekijän ammattia kohtaan?

Tarkemmat tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- 1) Miksi sosionomistaustaiset sosiaalityön pääaineopiskelijat ovat suorittaneet sosionomitutkinnon ennen sosiaalityön koulutusta?
- 2) Miten sosionomistaustaiset sosiaalityön pääaineopiskelijat kuvailevat ammatinvalintamotiivejaan koskien juuri sosiaalityöntekijän ammattia ja koulutusta kohtaan?

Tutkielmani ensimmäinen tutkimuskysymys kartoittaa sosiaalityön pääaineopiskelijoiden omia näkemyksiään siitä, miksi he suorittivat ensin sosionomitutkinnon ja hakeutuivat vasta tämän jälkeen sosiaalityön koulutukseen. Lähestyn aihetta erilaisten syiden, kuten ennakkokäsitysten ja mahdollisten ammatinvalintavaikeuksien näkökulmasta. Tämän tutkimuskysymyksen tavoitteena on selvittää, mitkä eri tekijät ovat ohjanneet sosionomikoulutukseen ja mitkä tekijät ovat mahdollisesti estäneet sosiaalityölästä kiinnostuneita hakemaan sosiaalityöntekijäksi. Aihetta ei ole aikaisemmissa tutkimuksissa suoraan tutkittu. Esimerkiksi Lähteisen ja Tuohinon (2013) tutkimuksessa on selvitetty, miksi sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittanut on lähtenyt opiskelemaan sosiaalityötä. Sen sijaan

tämän tutkielman tarkoituksena oli saada tarkempia syitä sille, miksi sosionomitaustainen sosiaalityön pääaineopiskelija on valinnut kyseisen koulutuspolkujärjestyksen.

Tutkielmani toisen tutkimuskysymyksen avulla selvitän, mitkä ovat sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalintamotiivit sosiaalityöntekijän ammattia ja koulutusta kohtaan. Suomessa on jo aiemmin tutkittu sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalintamotiiveja. Esimerkiksi Kallio, Blomberg ja Kroll (2021) ovat määrällisesti tutkineet sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalintamotiiveja. Koska tutkimus on ollut määrällinen, on perusteltua tutkia sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalintamotiiveja vielä laadullisesta näkökulmasta. Tämän toisen tutkimuskysymyksen tavoitteena on saada uutta kuvailevaa tietoa opiskelijoiden ammatinvalintamotiiveista sekä mahdollisesti uusia teemoja, jotka eivät välttämättä nousisi esille strukturoitujen kysymysten avulla. Tutkielman avulla on mahdollista tuoda motiivien kautta esille, mitä sosionomitaustaiset sosiaalityön pääaineopiskelijat odottavat tai toivovat sosiaalityöntekijän ammatilta.

Tutkimukseni mahdollisena rajoitteena voi olla se, valikoituivatko haastateltavaksi alaansa motivoituneimmat tai esimerkiksi sellaiset, jotka kokevat omat ammatinvalintamotiivinsa tai syyt koulutuspolkuunsa liittyen sosiaalisesti hyväksyttävimmiksi. Mahdollisena rajoitteena saattaa olla myös se, halutaanko sisäisistä ja ulkoisista motiiveista puhua yhtä avoimesti. Lisäksi tutkimustulokseen voi vaikuttaa se, kuinka hyvin haastateltavat tunnistavat omat ammatinvalintamotiivinsa sekä syyt omaan koulutuspolkuunsa liittyen.

4.2 Aineisto ja aineiston keruu

Tässä tutkielmassa tutkin sosiaalityön pääaineopiskelijoita, joilla on suoritettuna sosionomi (AMK) -tutkinto. Tutkielman aineisto koostuu litteroiduista yksilöhaastatteluista. Toteutin haastattelut teemahaastattelun mukaisesti, joka on yksi puolistrukturoidun haastattelun muoto. Teemahaastattelun tarkoituksena on saada vastauksia asetettuun tutkimustehtävään. Teemahaastatteluun valikoidut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 75.) Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että teemahaastattelussa haastateltavia ohjataan valikoitujen teemojen avulla kertomaan tutkittavasta ilmiöstä. Puolistrukturoidussa haastattelussa on tilaa tutkimuksen aikana esiin nousseille kysymyksille. Puolistrukturoitu haastattelu on yleisin haastattelumuoto laadullisessa tutkimuksessa, ja se soveltuu sekä yksilöhaastatteluun että ryhmähaastatteluun. (DiCicco-Bloom & Crabtree 2006, 315.) Tässä tutkielmassa halusin kartoittaa mahdollisimman laaja-alaisesti yksilön omia syitä ja

motiivejaan koulutuspolkuunsa liittyen, minkä vuoksi toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina.

Haastattelut toteutuivat vuoden 2022–2023 vaihteessa. Haastattelut toteutettiin yhteistyössä toisen pro gradu -tutkijan kanssa, koska molempien tutkimus kohdistui sosionomitaustaisiin sosiaalityön pääaineopiskelijoihin. Päätös toteuttaa haastattelu yhdessä toisen pro gradu -tekijän kanssa saattoi helpottaa haastateltavien saamista, koska muutoin olisi voinut olla riski, että haastateltava olisi jaksanut osallistua vain yhteen tutkimukseen, jolloin riittävän suuren tutkimusjoukon saaminen olisi voinut vaikeutua. Yhteisen haastattelun vuoksi toteutimme myös haastateltavien keräämisen yhdessä sekä sovimme yhteisesti haastattelun rungon.

Keräsimme haastateltavat Facebookin Sosiaalityön uraverkosto -ryhmästä. Kyseinen ryhmä on tarkoitettu sosiaalityön pääaineopiskelijoille sekä laillistetuille sosiaalityöntekijöille. Haastattelukutsussa (ks. liite 1) kerroimme, että haussa ovat sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneet sosiaalityön pääaineopiskelijat sekä kerroimme lyhyesti tutkimuksen tarkoituksesta ja toteutuksesta. Haastattelukutsun lopussa pyysimme halukkaita ottamaan meihin sähköpostitse yhteyttä. Saimme yhteensä 11 yhteydenottoa sähköpostitse, joista haastattelu saatiin toteutumaan yhteensä yhdeksän haastateltavan kanssa. Sähköpostitse sovimme jokaisen haastateltavan kanssa erikseen haastattelun käytännön asiat sekä varmistimme, onko haastateltavalla vielä ennen haastattelua jotain kysyttävää. Sähköpostitse lähetimme jokaiselle haastateltavalle oman Zoom-linkin. Zoom on etäyhteyteen tarkoitettu verkkotyökalu. Haastatteluissa käytimme Turun yliopiston omaa Zoom-palvelua, joka noudattaa eurooppalaista tietosuojasääntelyä. (Turun yliopisto 2023.)

Lopullinen aineistomme koostui yhdeksästä sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneen sosiaalityön pääaineopiskelijan haastattelusta. Saimme haastateltavia laajasti eri puolilta Suomea. Kahdella haastateltavalla oli suoritettuna myös sosionomi (YAMK) -tutkinto. Osa haastateltavista oli valmistunut sosionomiksi useita vuosia sitten, kun taas osa oli valmistunut lähiaikoina. Suurella osalla oli jo saatuna sosiaalityöntekijän sijaispätevyys. Lisäksi yksi haastatteluun osallistunut oli valmistunut tutkimuspyynnön ja haastattelun välissä. Hänet otettiin kuitenkin mukaan haastatteluun, koska hän oli täyttänyt tutkimuspyynnössä mainitut kriteerit eli hänellä oli suoritettuna sosionomi (AMK) -tutkinto ja hän oli ollut sosiaalityön pääaineopiskelija vielä ilmoittaessaan halukkuutensa osallistua tutkimushaastatteluun.

Jokaisessa haastattelussa oli mukana sekä minä että toinen tutkielmantekijä, jotka toimimme haastattelijoina. Vaikka haastattelut toteutettiin yhdessä toisen pro gradu -tekijän kanssa,

molemmat nauhoittivat haastattelut omaan käyttöönsä. Haastattelun rakenne (ks. liite 2) meni niin, että alussa kävimme läpi tutkimuksen käytännön asiat, kuten haastateltavan oikeudet ja vapaaehtoisuuden, tutkimuksen tarkoituksen ja toteutuksen sekä informoimme henkilötietojen käsittelystä ja siihen liittyvistä asioista. Lisäksi haastateltaville kerrottiin, että haastatteluja tullaan käyttämään kahteen pro gradu tutkielmaan, ja mahdollisesti kahteen tutkimusartikkeliin, mikäli haastateltava antaa tälle suostumuksensa. Kaikki haastateltavat antoivat suostumuksen mahdollisen tutkimusartikkelin tekemiseen. Mikäli haastateltavalla ollut enää kysyttävää, pyysimme vielä suullisesti tutkimussuostumuksen sekä suostumuksen henkilötietojen käsittelyyn. Henkilötietojen käsittely perustui tietosuojalain 4 §:n 3 kohtaan eli henkilötietojen käsittely oli tarpeellista tieteellistä tutkimusta varten ja se oli yleisen edun mukaista (Tietosuojalaki 1050/2018).

Informoinnin ja suostumuksen jälkeen kerroimme haastateltaville, että laitamme nauhoitteen päälle ja aloitimme haastattelun. Haastattelun alkuun kartoitimme erilaiset taustatekijät, kuten esimerkiksi iän, sukupuolen, sosionomitutkinnon valmistumisvuoden. Taustatekijöiden jälkeen haastattelumme jakautui kolmeen eri osaan. Haastattelu eteni teemahaastattelun mukaisesti siten, että haastattelussa oli etukäteen sovittu rakenne ja teemat, joiden mukaisesti toteutimme jokaisen haastattelun. Ensimmäisessä osassa haastatteluteemat liittyivät perhe- ja koulutushistoriaan. Toisessa osassa haastatteluteemat liittyivät pääosin tähän tutkielmaan eli yksilön ammatinvalintaan ja koulutuspolkuun. Näiden teemojen pohjalta tavoitteenani oli saada vastaukset tutkimuskysymyksiini. Kolmannessa osassa teemat liittyvät työelämään liittyviin toiveisiin. Tämä osa liittyi pääosin toisen tutkielmantekijän tutkimuskysymyksiin. Lopussa kartoitimme vielä, oliko haastateltavalla jotain lisättävää. Koska minun tutkimuskysymykseni liittyivät aikaan ennen sosiaalityön pääaineopiskelijaksi pääsemistä, ja toisen tutkielman tekijän tutkimuskysymykset liittyivät sosiaalityön pääaineopintojen jälkeiseen aikaan eli uratavoitteisiin, haastattelut oli mahdollista toteuttaa kronologisesti loogisessa järjestyksessä. Näin haastattelun kokonaisuus oli mahdollista saada mahdollisimman yhtenäiseksi.

Haastattelu oli mahdollista toteuttaa joko Turun yliopiston tiloissa tai etänä Turun yliopiston Zoom-palvelun kautta, mutta haastateltavien omasta toiveesta jokainen haastattelu toteutettiin Zoomin välityksellä. Kaikki haastattelut nauhoitettiin puhelimella. Jokaisen haastattelun päätyttyä nauhoite siirrettiin Turun yliopiston pilvitalennuspalvelu Seafileen. Seafile on tietoturvallinen paikka, jonne pääsy edellyttää oman käyttäjätunnuksen ja salasanan. Nauhoitteet poistettiin, kun niitä ei enää tarvittu eli litteroinnin jälkeen. Litteroinnin aikana

tein tarvittavan anonymisoinnin. Säilytin litteroituja aineistoja tietoturvallisesti Seafilessä aineiston hävittämiseen saakka. Vielä haastatteluvaiheessa ei ollut varmaa, tullaanko aineistoja hyödyntämään pro gradun lisäksi tutkimusartikkelissa. Tämän vuoksi kaikkien haastateltavien kanssa sovittiin, että haastatteluja voidaan mahdollisesti käyttää myös kahteen tutkimusartikkeliin. Mikäli en tule tekemään tutkimusartikkelia, aineistot poistetaan tämän pro gradu -tutkielman valmistumisen jälkeen. Tämä sovittiin erikseen jokaisen haastateltavan kanssa. Aineistoja käsitellään niiden hävittämiseen asti luottamuksellisesti, eikä tietoja luovuteta muille henkilöille. Kaikki tutkimukseen liittyvät aineistot poistetaan viimeistään vuoden 2025 lopussa.

4.3 Analyysimenetelmä

Tämän tutkielman analyysimenetelmä on kvalitatiivinen eli laadullinen. Käytin tässä tutkielmassa analyysimenetelmänä sisällönanalyysia. Menetelmänä sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jossa tarkastellaan tekstien merkityksiä (Tuomi & Sarajärvi 2011, 104). Sisällönanalyysi on joustava menetelmä, jonka avulla voi lähestyä eri tutkimusaiheita monista eri näkökulmista (Braun & Clarke 2012, 58). Sisällönanalyysin avulla on mahdollista kuvata erilaisia dokumentteja tiivistetyssä ja yleisessä muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2011, 103). Tutkielmani tarkoituksena on kuvata ja tuoda esille sosionomitaustaisten ammatinvalintamotiiveja sekä mahdollisia syitä sille, miksi he hakeutuivat ensin sosionomiopintoihin ja vasta tämän jälkeen sosiaalityön opintoihin. Koin sisällönanalyysin ja sen mahdollistaman kuvaavan tiedon jo sellaisenaan ensiarvoisena ja merkityksellisenä, koska vastaavia laadullisia tutkimuksia ei ole Suomessa vielä tehty sosionomitaustaisista sosiaalityön pääaineopiskelijoista.

Sisällönanalyysi voi olla joko aineistolähtöistä, teorialähtöistä tai teoriaohjaavaa (ks. esim. Tuomi & Sarajärvi 2011). Tässä tutkielmassa valitsin teoriaohjaavan analyysimenetelmän. Teoriaohjaavassa analyysissa luokittelu toteutetaan alkuun aineiston mukaisesti, mutta myöhemmin luokittelu yhdistetään jo tiedettyihin teoreettisiin käsitteisiin (Tuomi & Sarajärvi 2011, 117). Koin kyseisen analyysimenetelmän mieleiseksi, koska halusin tutkimuksessani antaa tilaa haastateltavien omille kokemuksille ja sille, mutta samanaikaisesti hyödyntää jo olemassa olevaa tietoa. En valinnut teorialähtöistä analyysia, koska en halunnut etukäteen valita mitään tiettyä luokittelua tai kategorisointia, jonka perusteella tarkastelin aineistoa. Lisäksi sekä ammatinvalintamotiiveja että koulutuspolkuun johtaneita syitä voi olla lukuisia, jolloin sopivien yläluokkien määrittely olisi voinut olla haastavaa. Myöskään

aineistolähtöinen sisällönanalyysi ei ollut mielestäni tähän tutkielmaan soveltuva, koska tällä tutkimuksella on selkeä teoreettinen tausta. Tämän vuoksi ei ollut tarkoituksenmukaista olla hyödyntämättä luokittelussa jo olemassa olevaa tietoa. Lisäksi aineistolähtöisessä analyysissä on haasteena tutkijan objektiivisuus, koska tutkijan tekemät aikaisemmat valinnat liittyen esimerkiksi teoreettiseen viitekehukseen voivat vaikuttaa aineiston analyysiin ja siten tuloksiin (Tuomi & Sarajärvi 2011, 96). Tutkielmassani täysin objektiivinen ja aineistolähtöinen tarkastelu olisi voinut olla haastavaa, koska tutkimusaiheeseeni liittyy paljon jo tutkittua tietoa, johon olin jo ennen analyysia perehtynyt huolellisesti. Tämän vuoksi päädyin teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin.

Tutkimuksen analyysi toteutui siten, että alkuun kuuntelin kaikki haastattelut, jotka kirjoitin samanaikaisesti tekstimuotoon eli litteroin. Haastattelujen litteroinnin aikana tein tarvittavan anonymisoinnin. Anonymisointi tarkoittaa sellaista henkilötietojen käsittelyä, josta henkilöä ei voi enää tunnistaa (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2023) eli poistin kaikki mahdolliset henkilötiedot, kuten esimerkiksi iän, paikkakunnat, aikaisemmat ja nykyiset työpaikat, vanhempien työpaikat eli kaikki tiedot, joista haastateltavat voisi tunnistaa suoraan tai välillisesti. Lisäksi poistin aineistoista osan ylimääräisistä täytesanoista, kuten esimerkiksi täytesanat ”niinku” tai ”tota” tai erilaisista sanatoistoista poistin toisen sanan esimerkiksi ”että että” sekä ”ja ja” -sanatoistot, jotta tekstin luettavuus parani. En kuitenkaan välttämättä saanut poistettua kaikkia täytesanoja. Ylimääräisten täytesanojen poistaminen ei vaikuttanut sisällönanalyysini lopputulokseen, koska tutkimukseni keskittyi haastateltavien tuottamaan sisältöön eikä heidän puheentuottoonsa.

Yhteensä litteroitua tekstiä tuli 145 sivua, kun teksti oli tasattuna, fonttina oli Times New Roman, tekstikokona oli 12 ja rivivälinä oli 1,5. Haastattelurungon 3. osio perustui vain toisen tutkielmantekijän tutkimuskysymyksiin, jolloin minun ei ollut tarkoituksenmukaista hyödyntää aivan koko aineistoa. Ilman haastattelurungon 3. osiota litteroitua tekstiä tuli yhteensä 77 sivua, johon minun analyysini perustui suurimmaksi osaksi. Käytännössä perehdyin kuitenkin koko aineistoon, koska osa haastateltavista toi vielä 3. osiossa minun tutkimuskysymyksiini liittyviä asioita esille.

Litteroinnin jälkeen perehdyin aineistoon vielä tarkemmin. Aineistoon perehtyminen on osa teoriaohjaavan sisällönanalyysin etenemisvaihetta (Tuomi & Sarajärvi 2011, 109). Huolellinen aineistoon perehtyminen helpotti seuraavassa vaiheessa eli aineiston pelkistämässä. Aineiston pelkistämisen aikana aineisto joko tiivistetään tai pilkotaan

tutkimustehtävän mukaisesti osiin (Tuomi & Sarajärvi 2011, 109). Tässä tutkielmassa toteutin anonymisoidun aineiston pelkistämisen tietoturvallisesti Seafile-pilvipalvelussa hyödyntämällä Wordin korostusväri -työkalua. Kaikki kohdat, jotka vastasivat jossain määrin ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni, väritin punaisella korostusvärillä. Sen sijaan kohdat, jotka liittyivät tutkielmani toiseen tutkimuskysymykseen, väritin sinisellä korostusvärillä. Tämän jälkeen loin kaksi erillistä tiedostoa Seafileen. Ensimmäiseen tiedostoon lisäsin kaikki merkitsemäni kohdat, jotka liittyvät ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni. Toiseen tiedostoon lisäsin kaikki merkitsemäni kohdat, jotka liittyivät toiseen tutkimuskysymykseeni. Tämän jälkeen, kun kaikki merkitsemäni kohdat olivat listattuina erillisille tiedostoille, määrittelin jokaiselle kohdalle oman pelkistetyn ilmauksen.

Aineiston pelkistämisen jälkeen tein aineiston tarkemman ryhmittelyn eli aineiston klusteroinnin. Aineiston ryhmittely tarkoittaa sitä, että tehdyistä pelkistetyistä ilmauksista etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia, jolloin samankaltaiset pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään omiksi alaluokikseen. (Tuomi ja Sarajärvi 2011, 109–110.) Koska minulla oli kaksi tutkimuskysymystä, minun tuli ryhmitellä sekä luoda ryhmittelyn perusteella omat alaluokat sekä ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni liittyviin pelkistykseen että toiseen tutkimuskysymykseeni liittyviin pelkistykseen.

Viimeisenä vaiheena oli aineiston abstrahointi, jolloin liitin määrittelemäni alaluokat teoreettisiin käsitteisiin eli yläluokkiin. Tässä vaiheessa teoriaohjaava sisällönanalyysi poikkeaa esimerkiksi aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä siten, että aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä teoreettiset käsitteet eli yläluokat luodaan aineiston alaluokkien perusteella, kun taas teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teoreettiset käsitteet ovat jo valmiiksi tiedettyjä. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 111, 117.) Näin teoriaohjaava analyysini valmistui.

4.4 Tutkimuseettisyys ja tutkijan positio

Toteutin tutkimukseni hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti noudattamalla Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeistusta sekä perehtymällä ohjeistukseen hyvin jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa ennen tutkimuksen käytännön toteutusta. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen keskeinen eettinen periaate on tietoon perustuva suostumus. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkittavalla on oikeus osallistua tutkimukseen vapaaehtoisesti, keskeyttää osallistuminen, kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen tai peruuttaa suostumus osallistua tutkimukseen. Tämän lisäksi

tutkittavalla on oikeus saada tietoa tutkimuksen sisällöstä, henkilötietojen käsittelystä, tutkimuksen toteutuksesta, tavoitteista sekä mahdollisista riskeistä tai hyödyistä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 8–9.) Nämä tutkittavan oikeudet huomioitiin tutkimusta tehdessä.

Tutkimuseettisyyteen kuuluu yksityisyyden suoja. Eettisen tutkimuksen yleisperiaatteena on se, että tutkimukseen osallistuneiden yksityisyyttä suojellaan, mutta mikäli se ei ole toteuttavissa, tutkittaville ei voi luvata täyttä tunnistamattomuutta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 12–13.) Tässä tutkielmassa tutkimuskohteena ovat sosionomistaustaiset sosiaalityöntekijät, jolloin he ovat jo joukkona rajattu ja siten he voivat olla mahdollisesti tunnistettavia, vaikka suorat ja välilliset henkilötiedot anonymisoitiin. Tutkimusjoukon tunnistettavuutta saattoi lisätä haastattelun sisältö, koska haastattelu käsittelee sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden henkilökohtaisia motiiveja sekä heidän koulutuspolkuunsa johtaneita syitä. Käytännössä motiiveja ja syitä ei voi kuitenkaan suoraan yhdistää tiettyyn henkilöön, koska motiivit ja syyt voivat olla samanlaisia eri opiskelijoiden kesken. Yksityisyyden mahdollisimman hyvän suojaamisen vuoksi tutkimusjoukko pyrittiin keräämään Facebookin Sosiaalityön uraverkoston kautta, jolloin haastateltavia oli mahdollista saada monista Suomen eri yliopistoissa, joissa on mahdollista opiskella pääaineenaan sosiaalityötä. Näin tutkimukseen osallistuneita ei voida yhdistää mihinkään tiettyyn yliopistoon. Myös tutkimukseen osallistuneille kerrottiin, että he voivat tutkimusjärjestelyistä ja anonymisoinnista huolimatta olla tunnistettavia eli heille ei luvattu täyttä tunnistamattomuutta. Tällöin tutkittava sai itse päättää, halusiko hän osallistua tutkimukseen vai ei. Jokainen tutkittava halusi kuitenkin osallistua tutkimukseen.

Tutkimuksen teossa tulee huomioida myös tutkijan positio. Tässä tutkielmassa sekä haastattelijat että haastateltavat olivat sosiaalityön pääaineopiskelijoita. Tämän vuoksi minun tuli tutkijana kiinnittää erityistä huomioita, että omat ajatukseni ja omat ammatinvalintamotiivini eivät ohjanneet keskustelua. Tämän vuoksi oli erityisen tärkeää, että haastattelurunko oli suunniteltu huolellisesti etukäteen ja tutkimuskysymykset olivat mahdollisimman avoimia kysymyksiä. Haastattelurunko oli kehitetty jo etukäteen tutkimuksen teemat huomioiden, jolloin tutkijana minun oli helppo varmistaa, että jokaiselta haastateltavalta tullaan kysymään kaikki oleellinen. Olin tehnyt itselleni etukäteen valmiita ja avoimia haastattelukysymyksiä, joita hyödynsin aina tarvittaessa haastatteluissa. Tämän vuoksi haastattelussa oli pienempi riski sille, että omat ajatukseni ja oletukseni ohjasivat haastattelun suuntaa. Haastatteluissa tuli huomioida, että minulla ei tutkimuksen tekijänä ole

omakohtaista kokemusta sosionomitutkinnosta tai koulutuksen vaihdosta. Tämän vuoksi oli olemassa riski, että en osaisi haastattelua suunniteltaessa huomioida kaikkia mahdollisia näkökulmia, joita voisin kysyä. Tämän vuoksi jokaiselta haastateltavalta kysyttiin vielä tutkimuksen lopussa, onko hänellä vielä jotain lisättävää tai sanottavaa. Näin haastateltavat saivat enemmän tilaa kertoa omista ajatuksistaan.

5 Sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden koulutuspolkujen taustalla olevat tekijät

Tässä luvussa kuvaan sekä ensimmäiseen että toiseen tutkimuskysymykseeni liittyvät tulokset. Luvussa 5.1 sekä sen alaluvuissa kuvaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni liittyvät tulokset eli sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden aikaisemmat syyt, miksi he suorittivat sosionomikoulutuksen ennen sosiaalityön koulutusta. Luvussa 5.2 sekä sen alaluvuissa kuvaan toiseen tutkimuskysymykseeni liittyvät tulokset eli sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalintamotiivit sosiaalityöntekijän ammattia ja koulutusta kohtaan.

5.1 Syyt suorittaa sosionomikoulutus ennen sosiaalityön koulutusta

Kartoittaessani sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden syitä kysyin haastattelujen aikana laajasti eri tekijöistä, jotka voisivat mahdollisesti vaikuttaa ammatinvalintapäätökseen. Teemahaastattelun mukaisesti olin valikoinut seuraavia teemoja, joita kävin haastateltavien kanssa läpi, kuten esimerkiksi vanhempien koulutus- ja ammattitaustasta, aikaisemmista ennakkokäsityksistä sosiaalityön koulutusta ja sosionomikoulutusta kohtaan, ammatinvalintapäätöksestä sekä sen hetkistä motiiveista sosionomikoulutusta ja sosionomin ammattia kohtaan. Edellä mainittujen teemahaastattelukysymysten sekä sisällönanalyysin aikana tehtyjen alaluokkien pohjalta pystyin määrittelemään yläluokat, jotka vastasivat ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni. Määrittelemäni yläluokat olivat haastateltavien puutteellinen ja epäluotettava tieto, ympäristön vaikutus sekä motiivit sosionomikoulutusta kohtaan (ks. taulukko 2). Alla on vielä kuvio siitä, kuinka määrittelin alaluokat ja yläluokat.

Taulukko 2 Syyt suorittaa sosionomikoulutus ennen sosiaalityön koulutusta teemoitettuna alaluokiksi ja yläluokiksi

Alaluokka	Yläluokka
Kokemus, ettei pärjäisi yliopisto-opinnoissa	Puutteellinen ja epäluotettava tieto
Epävarmuus omista valmiuksista	
Ei riittävää tietoa sosiaalityön koulutuksista	
Ennakkokäsitykset sosiaalityötä kohtaan	
Sosiaalityö ei ole ollut vaihtoehtona	

Perheen ja muun lähipiirin vaikutus	Ympäristötekijöiden vaikutus
Koulu- ja työympäristön vaikutus	
Muu ympäristön vaikutus	
Käytännönläheisyys	Motiivit sosionomikoulutusta kohtaan
Monipuolisuus	
Halu tehdä lastensuojelussa töitä	
Työllisyys	
Palkka	
Halu saada korkeakoulututkinto	
Väylä päästä sosiaalityön koulutukseen	

5.1.1 Puutteellinen ja epäluotettava tieto

Haastattelujen perusteella monella haastateltavalla oli puutteellista tai epäluotettavaa tietoa itsestään ja omista kyvyistään hakeutuessaan sosionomiopintoihin. Puutteellinen ja epäluotettava tieto ovat molemmat ammatinvalintapäätökseen vaikuttavia tekijöitä ja osa Gatin ym. (1996) määrittelemää urapäätösvaikeuksien taksonomiaa. Haastateltavien vastauksissa korostuivat esimerkiksi haastateltavien aikaisemmat ajatukset siitä, että sosiaalityö on liian haastavaa tai kokemus siitä, ettei pärjäisi yliopistossa. Osa ei ollut edes tiennyt sosiaalityöstä ennen sosionomikoulutukseen hakeutumista. Kaikki nämä oletukset ohjasivat haastateltavien ammatinvalintapäätöksiä.

Kokemus, ettei pärjäisi yliopisto-opinnoissa

Joidenkin haastateltavien aikaisemmat riittämättömyyden kokemukset liittyivät nimenomaan yliopisto-opintoihin ja niissä pärjäämiseen eivätkä suoranaisesti sosiaalityön tutkintoon tai ammattiin. Jotkut haastateltavista eivät uskoneet pärjäävänsä yliopistossa, vaikka heillä ei ollut mitään aiempaa kokemusta yliopistossa opiskelemisesta. Tätä voisi tulkita urapäätöstaksonomian perusteella tiedonpuutteeksi, joka kohdistuu yksilön tulevaisuuden kykyihin (ks. Gati ym. 1996). Myös haastateltavien vastauksissa korostui heidän epävarmuutensa siitä, että tulisivatko he pärjäämään yliopistossa.

H4: Et jotenkin ajattelin, et musta ei oo yliopisto-opintoihin.

H8: Niin ainahan sitä on miettiny, et yliopistos en ainakaan pärjää, että se on tää käytäntölähtöisyys.

Samanaikaisesti sosionomikoulutusta pidettiin käytännönläheisempänä vaihtoehtona kuin yliopistoa. Tällöin haastateltavien omana tulkintana oli, että heille sopisi tulevaisuudessa vain käytännönläheinen opiskelu tai työskentely.

Aikaisemmat yliopistoon liittyvät kokemukset vaikuttivat ammatinvalintaan. Esimerkiksi yksi haastateltavista kertoi, kuinka hänen aikaisemmin suorittama toisen yliopistoalan pääsykoe, jonka haastateltava koki vaikeaksi, vaikutti virheellisesti hänen käsitykseensä sosiaalityöstä ja sosiaalityön pääsykokeesta. Tämän myötä haastateltava ei halunnut hakeutua sosiaalityöhön kuin vasta myöhemmin.

H7: Ja mä veikkaan, et se oli kans yks syy, miks mä en hakenu sitte sosiaalityöhön aikasemmin, että kun se [toisen yliopistoalan] pääsykoe oli niin järkyttävä. Niin jotenkin siit jäi semmoinen, että mä en ikinä pysty sisäistämään näitä nippelitietoja niin paljon, että mä pääsisin sisään. Ei, ei ees kannata yrittää. Että se voi olla yks syy, että miksi näin jälkikäteen arvioituna, et miks en hakenu aiemmin.

Aikaisempi menestys opinnoissa vaikutti haastateltavien käsitykseen siitä, kuinka hyvin he voisivat pärjätä akateemisissa opinnoissa. Breenin ja Goldthorpen (1997, 279) rationaalisen valinnan mukaan yksilön tekemään päätökseen vaikuttaa yksilön kokemus siitä, kuinka hyvin hän arvioi menestyvänsä valitsemassaan koulutuksessa. Tässä tutkielmassa yksi haastateltava kertoi, kuinka hän ei alkuun uskonut mahdollisuuksiinsa päästä yliopistoon opiskelemaan. Tämä johtui osittain hänen ylioppilaskokeidensa arvosanoista. Haastateltava kertoi, kuinka ei uskonut pääsevänsä todistuspisteillä yliopistoon. Tällöin haastateltavalla oli yksi hakuväylä vähemmän, jota kautta hänellä oli mahdollisuuksia hakea yliopistoon.

H2: Ja mulla ei ees varmaan ollu mitään usko, et mä pääsisinkään yliopistoon. Ja eihän mulla olis millään papereilla siinkään vaihees ollu mitään mahkuja.

Nykyisen opiskelijavalintauudistuksen myötä pääasialliset väylät korkeakouluihin ovat todistusvalinta sekä valintakokeet (Kosunen 2021, 167). Tämä tarkoittaa sitä, että hyvällä koulumenestyksellä suoriutuneella oppilaalla on enemmän valinnanvaraa eri koulutusvaihtoehtojen suhteen (Vanttaja 2003, 137), kun taas heikommalla koulumenestyksellä suorittaneella oppilaalla on rajallisemmat mahdollisuudet. Edellä olevan lainauksen perusteella nämä rajallisemmat mahdollisuudet vaikuttivat alkuun haastateltavan tekemään ammatinvalintaan.

Haastateltavien vastauksissa nousi esille, kuinka heidän käsityksensä pärjätä yliopistossa saattoivat perustua vain oletuksiin siitä, ettei heillä olisi riittävää kykyä pärjätä yliopistossa.

Lisäksi suurimmalla osalla haastateltavista ei ollut kotoa saatua mallia yliopisto-opintoja kohti. Ainoastaan kahdella haastateltavista oli suvussaan maisterin tutkinnon suorittanut henkilö. Muutoin suurin osa haastateltavista tulivat perheistä, joissa esimerkiksi kumpikaan vanhemmista ei ollut korkeakoulutettu. Tämä saattoi vaikuttaa siihen, miksi osa haastateltavista epäili alkuun omaa soveltuvuuttaan yliopistoon (ks. esim. Mikkonen & Korhonen 2018).

Epävarmuus omista valmiuksista

Haastateltavien yhtenä kokemuksena näyttäytyi omaan ikään tai omaan osaamiseen liittyvä epävarmuus. Erityisesti sosiaalityöntekijän tekemät päätökset ja niihin liittyvä vastuu aiheuttivat epävarmuutta. Tämä ei toisaalta ole yllättävää, koska päätöksenteko ja asiakasvastuu ovat yhteydessä sosiaalialan kuormittavuuteen (Laine ym. 2010, 125).

Haastattelussa nousi esille, että sosiaalityötä pidettiin niin vaativana alana, että siinä ei uskottu vielä esimerkiksi nuoremmalla iällä pärjäävän.

H1: No mä aattelin, et mulle ehkä vahvin oli se ikä ja se semmonen, et mä aattelin, et sosiaalityössä sä tarviit niin paljon enemmän kaikkea osaamista ja ymmärrystä. Ja mä jotenkin silloin nuorempana ajattelin, et sosiaalityö on jotenkin tosi sellasta isoa ja hienoa, ja toisaalta onhan se sitä. Mä ajattelin, et kuin valtavii päätöksii sä sosiaalityöntekijänä teet, niin en mä tiä oisko musta ollu ihan kaksikymppisenä siihen viel.

Omia persoonallisuuden piirteitä saatettiin pitää esteenä hakea sosiaalityöntekijäksi, etenkin nuorempana. Piirreteorian mukaisesti yksilö vertailee omien persoonallisuuden piirteitä sekä muiden taitojen yhteensopivuutta haettavaan ammattiin (Hodkinson & Sparkes 2006, 31). Esimerkiksi yksi haastateltava koki alkuun, että hän ei olisi introverttina ihmisenä riittävän kyvykäs kohtaamaan kaikkein vaikeimpia asiakkaita, mikä lisäsi hänen kynnystänsä hakeutua sosiaalityöntekijäksi. Tällöin haastateltavan oma oletus sosiaalityöntekijästä oli sellainen, että vain tietynlaiset ihmiset voivat hakeutua sosiaalityöntekijäksi. Myöhemmin hän kuitenkin hakeutui sosiaalityöntekijäksi eikä oma introverttius ollut tällöin enää esteenä.

H7: Ja sitten mua sillan nuorempana, olin hirveen, no sanotaan, että ehkä vieläkin vähän introvertimpi. Ja semmonen epävarma, niin siinä oli varmaan myös yhtenä tämmöisenä ennakkoluulona sosiaalityötä kohtaan, niin semmonen epävarmuus siitä omasta kyvystä kohdata niit vaikeimpia asiakkaita.

Yleisesti haastateltavien sen hetkinen epävarmuus omasta soveltuvuudesta alalle johti siihen, että sosiaalityöhön ei alkuun edes haettu. Tällöin kyse oli pääsääntöisesti epäluotettavasta tiedosta (Gati ym. 1996) eli haastateltavilla oli virheellinen käsitys omista kyvyistä tai alan

vaatimuksista. Tämän seurauksena sosionomin koulutus ja ammatti vaikuttivat sillä hetkellä sopivammalta vaihtoehdolta kuin sosiaalityön koulutus ja ammatti. Sosionomin ammattiin ei myöskään näyttänyt olevan samanlaisia vaatimuksia kuin sosiaalityön opintoihin tai ammattiin, joihin hakijat olisivat verranneet itseänsä.

Ei riittävää tietoa sosiaalialan koulutuksista

Haastateltavien riittämätön ja virheellinen tieto ei liittynyt pelkästään haastateltaviin itseensä, vaan monellakaan haastateltavalla ei ollut riittävää tietoa sosionomikoulutuksesta tai sosiaalityön koulutuksesta ennen koulutukseen hakeutumista. Tiedonpuute eri ura- tai koulutusvaihtoehdoista oli myös yksi ammatinvalintapäätöstä vaikeuttava tekijä (Gati ym. 1996). Tässä haastattelussa moni toi esille, kuinka hakeutui sosionomiopintoihin vailla riittävää tietoa siitä, minkälaiseen koulutukseen on hakeutumassa. Tämä kuvastaa osittain opinto-ohjauksen riittämättömyyttä. Opinto-ohjauksen tulisi olla yksilön tarpeen mukaista (Opetushallitus 2014, 5). Alla olevan haastateltavan mukaan opinto-ohjauksen tavoite ei ole kuitenkaan toteutunut.

H4: Sosionomipäätös silloin, ku lähin sosiaalialalle, niin mä koen et se oli vähän niinku jatkumoa siihen lukioon. Kun ei peruskoulun jälkeen tiennyt mitä tekee, niin meni lukioon. Kun ei lukios tienny mitä tekee, niin meni sit sosionomikoulutukseen.

Opintoihin hakeutuessa taustalla voi olla myös sosiaalinen paine (ks. esim. Salminen & Murto 2019, 7). Esimerkiksi alla oleva haastateltava kertoi, kuinka hänen koulutusvalintansa taustalla oli tietynlainen ikään liittyvä pakote. Tämä liittyi haastateltavan omaan tulkintaan siitä, että korkeakoulutus tulisi saavuttaa tiettyyn ikään mennessä. Haastateltavan tarve päästä mahdollisimman nopeasti korkeakouluopintoihin saattoi vaikuttaa siihen, miksi hän valikoi koulutuspolun, josta ei vielä hakiessaan tiennyt kovin paljon.

H2: Ja mä oon vähän niinku ajautunu sosionomiksi. Vailla edes tietämystä, että mitä se oikeestaan pitää sisällään kauheasti tai näin. Et sit mä hain vaan, kun mul tuli vähän semmoinen pakonomainen tarve, et mul tulee ikää. Ja et mun täytyy hankkii ittelleni koulutus.

Tiedonpuute huomattiin esimerkiksi vasta sosionomiopintojen aikana. Toisaalta yksi haastateltava kertoi, että sosionomikoulutuksen monipuolisuus saattoi olla yksi syy siihen, miksi koulutuksen mahdollisuudet selvisivät hänelle vasta myöhemmin. Haastateltava ei kuitenkaan nähnyt tätä huonona asiana vaan päinvastoin. Koska haastateltava piti

sosionomikoulutusta sen verran monipuolisena alana, hänen oli helppo luottaa siihen, että hän löytäisi oman paikkansa sosiaalialan kentältä.

H5: Et se oli niiku semmonen maailma, mikä mulle aukes vast pikkuhiljaa sit niitten opintojen aikana. Et mä en ollut ymmärtänyt, vaik mä tos just sanoin et mä oon ollut pitkään tietoinen, et sosionomi voi olla monessa mukana, mut et kyl se siin koulutuksessa mulle vasta oikeesti aukes, et miten paljon on niit mahdollisuuksia. -- Mä olin tienny siit pienen siivun, mut en läheskään kaikkea. Mutta se oli varmaan myös yks syy, miks mä valitsin sen sosionomikoulutuksen, koska mä tiesin, et siitä tulee niin monipuolinen, et ei tarvinnukaan heti tietää, et mitä mä haluan tehdä, vaan et sinne pystyy mennä tutkailemaan sitä asiaa.

Mikäli ala oli itselle täysin vieras, mahdollinen tieto haettavasta opiskelualasta hankittiin itsenäisesti esimerkiksi opinto-oppaista, kuten alla oleva haastateltava kertoi. Pelkät opinto-oppaat eivät kuitenkaan välttämättä antaneet riittävän kattavaa kuvausta haettavasta alasta. Opinto-oppaat olivat kuitenkin keino saada tietoa, mikäli kukaan omasta lähipiiristä ei tiennyt haettavasta alasta.

H7: Mut tosiaan ei, ei mul ookkaan sosionomista sillä tavalla mitään käytännön tietoo ollu tai aikaisempaa. Tai ketään tuttavii ei hakeutunu sille alalle tai jotain aikasempia sukulaisia ei ollut. Että se oli vaan ehkä se ajatus siitä, että hei, että jostakin siihen aikaa oli sellasia opinto-oppaita, missä oli kuvattu ammatteja. Niin sieltä sitä sitten luettiin, et okei, et tää on tällaista tää alaa. Ja sit, et no hei toi kuulostaa ihan hyvältä ja näin pois päin.

Alla oleva haastateltava kertoi, kuinka hänen päätöksensä hakea sosionomiksi johtui osittain siitä, että hän ei vielä siinä vaiheessa tiennyt, mitä eroa on sosiaalityöntekijällä ja sosionomilla. Ilman riittävää tietoa koulutusten keskinäisistä eroavaisuuksista, ammatinvalinta voi olla haastavaa. Sosionomien ja sosiaalityöntekijöiden tehtävänjaon selkeämpi erottelu on myös nykyisten hyvinvointialueiden keskeinen tehtävä (Valtioneuvosto 2023, 68).

H3: Joo, ihan ensin hain sosionomiksi. Mä en ehkä varmaan ollut edes ymmärtänyt koko eroa, et mitä eroa on sosionomilla ja sosiaalityöntekijällä.

Haastateltavien vastauksista ilmeni, että tieto sosiaalialan korkeakoulualoista ei ole ollut riittävää. Moni haastateltavista kertoo, kuinka heillä oli ollut puutteelliset lähtökohdat tehdä valinta sosiaalityön ja sosionomikoulutuksen välillä. Yleisesti tiedonpuute on yksi ammatinvalintaa vaikeuttava tekijä (Gati ym. 1996). Riittämätön tieto johti tämän tutkielman tulosten mukaan myöhempään ammatinvaihtoon sosionomista sosiaalityöntekijäksi.

Ennakkokäsitykset sosiaalityötä kohtaan

Monella haastateltavista oli epäluotettavaa tietoa sosiaalityön koulutuksesta ja sosiaalityöntekijän ammatista. Tämä ilmeni erilaisina ennakkoluuloina. Nämä ennakkoluulot ohjasivat haastateltavia olemaan hakematta sosiaalityöhön. Haastatteluissa sosiaalityöntekijän työnkuvaa kuvattiin epämieluisempaan kuin sosionomin työnkuvaa. Haastateltavien näkemys sosiaalityöntekijän työnkuvasta liittyi pääsääntöisesti vain päätösten tekemiseen sekä muuhun paperityöhön. Muutamalla haastateltavalla oli myös käsitys siitä, että sosiaalityöntekijänä ei voisi tehdä riittävästi asiakastyötä.

H4: Ja sit taas mun ennakkokäsitys sosiaalityön opinnoista silloin aikoinaan, minkä takii suljin ne pois vaihtoehtoina oli se, et mä aattelin, että sosiaalityöntekijä istuu työpöydän ääressä paperipinojen kanssa. Ja mä aattelin, et mä en halua tehdä sellaista työtä, että mä haluan tehdä käytännönläheistä työtä ihmisten kanssa, et mä en halua tehdä papereiden kanssa töitä.

H7: Mulla oli sosiaalityöstä ihan hirveän negatiivinen kuva tai ei hirveän negatiivinen, mutta siis juu, ei niin hyvä. Et mun ajatus oli, että mä haluan olla siinä asiakastyössä lähellä niitä asiakkaita. Ja mä siinä vaiheessa ajattelin suuressa 16-vuotiaan viisaudessa niin, että ne sosiaalityöntekijät on jotenkin kauhean kaukaisia, et he tekee vaan sitä byrokrania- ja päätöstyötä. Niin tosiaan sieltä pohjalta sitten lähin hakee sinne sosionomin koulutukseen.

Sosiaalityötä pidettiin haastavana alana, kuten alla oleva lainaus osoitti. Haastateltavan tulkinnan taustalla saattoi olla epäluotettavaa tietoa (ks. Gati ym. 1996) joko haastateltavan omista kyvyistä tai ammattialasta. Mahdollisesti kyse saattoi olla samanaikaisesti molemmista. Tämän seurauksena haastateltava ei hakenut sosiaalityöhön kuin vasta myöhemmin sosionomiopintojen jälkeen.

H1: No mä jotenkin ajattelin, et sosiaalityö on niin haastavaa.

Yksi haastateltava kertoi, kuinka oli pitkään ajatellut, että hän ei halua sosiaalityöntekijäksi. Myöhemmin haastateltava kuitenkin tunnisti ajatustensa muuttuneen. Tämä osoittaa sen, että saatavilla olevasta tiedosta huolimatta ihmisillä voi olla tietynlaisia olettamuksia, jotka eivät välttämättä pidä paikkaansa tai ole pysyviä.

H6: Sillon olin kyllä varma sosionomiopintojen aikana ja jälkeen, että sosiaalityöntekijäksi mä en halua, että se ei oo se oma juttu, mutta niin ne ajatukset sitten muuttuu.

Edellä olevat lainaukset osoittavat, kuinka haastateltavien ennakkokäsitykset sosiaalityöstä ovat perustuneet osittain epäluotettavaan tietoon (ks. Gati ym. 1996). Moni haastateltavista

huomasi vasta myöhemmin oletustensa olevan väärää, minkä seurauksena he hakeutuivat myöhemmin sosiaalityön koulutukseen. Haastattelijana en kuitenkaan haastattelutilanteen aikana tajunnut kysyä, mistä nämä ennakkokäsitykset olivat alun perin lähtöisin. Tämän vuoksi en voi olla varma, oliko kyse esimerkiksi median, lähipiirin vai jotain muuta kautta tulleista ennakkoluuloista.

Sosiaalityö ei ole ollut vaihtoehtona

Osan syyt valita sosiaalialan korkeakoulutuksista juuri sosionomikoulutus johtui siitä, että sosiaalityön koulutusvaihtoehto ei ollut ammatinvalinnan aikana tullut edes mieleen tai päätös olla hakematta sosiaalityöhön oli jo alkujaan selkeä. Esimerkiksi yhden haastateltavan syy olla hakematta sosiaalityöhön liittyi siihen, että hän ei kokenut yleisesti yliopisto-opintoja sopivaksi vaihtoehdoksi. Haastateltava piti itseään enemmän käytännönläheisenä, jolloin sosiaalityön koulutusvaihtoehto ei tullut haastateltavalle edes mieleen.

H2: No ei kyllä käynyt siinä vaiheessa, niinku ei oo käynyt edes mielessä, et mä ajattelisin ittestäni, et mä oon semmonen yliopistotyyppinen. Et jotenki aattelee ittestäni, että mä oon aika semmonen käytännönläheinen ihminen tai sellainen, niin se tuntu mulle siinä vaiheessa luontasemmalta [valinta hakea sosionomiksi].

Toisaalta osa tiedosti sosiaalityön koulutusalan, mutta ei siitä huolimatta harkinnut kyseistä vaihtoehtoa tehdessään ammatinvalintaansa. Tällöin haastateltavan ei tarvinnut tehdä tarkempaa valintaa kahden eri sosiaalialan korkeakoulutuksen ja ammatin välillä.

Mahdollisesti tämä on voinut olla yksi ammatinvalintaa helpottava tekijä, koska samanaikaisesti monta yhtä kiinnostavaa ammattia aiheuttaa yksilölle sisäisen konfliktin, mikä voi vaikeuttaa ammatinvalintapäätöstä (ks. Gati ym. 1996).

H9: Että toki mul oli varmaan sitä ennen kyl jo tieto siitä, että tämmönen ala on olemassa [sosiaalityö], toki sosiaalipalvelut ja näin. Mutta en ollu harkinnu sitä varsinaisesti.

Ammattikoulutausta oli yhden haastateltavan syy hakeutua nimenomaan ammattikorkeakouluun eikä yliopistoon. Koulutuspolku ammattikoulusta ammattikorkeakouluun vaikutti haastateltavan kertoman perusteella luontevammalta vaihtoehdolta kuin koulutuspolku ammattikoulusta yliopistoon. Lukion käyneet päätyvät ammattikoulun suorittaneita todennäköisemmin yliopistoon (ks. esim. Härkönen & Sirniö 2020), mikä saattoi vaikuttaa haastateltavan ennako-oletukseen siitä, että ammattikoulusta haetaan ammattikorkeakouluun eikä esimerkiksi yliopistoon.

H8: Ammattikoulun jälkeen oli tosi selvää, et mun täytyy jatkaa. Et se työ ikään ku itsessään ei tyydyttäny. Et se oli vaan syyttänyt semmosen tiedonjanon. Et kyl mulla on aika selvää, et mä haen jatko-opintoihin. Ja koska se ennako-oletus oli nimenomaan se, että ammattikoulusta haetaan ammattikorkeeseen, niin tota se oli sillee aika selkeetä, et mä haen sitte sosionomiksi.

Se, että sosiaalityö ei ole ollut vaihtoehtona, on haastateltavien vastausten perusteella johtunut joko puutteellisesta tai epäluotettavasta tiedosta (ks. Gati ym. 1996). Tämän vuoksi sosiaalityön koulutusvaihtoehto ei ole tullut mieleen tai sosiaalityö ei ole muutoin kiinnostanut. Tällöin sosiaalialasta kiinnostunut on hakeutunut sosionomiksi, koska sosiaalityön koulutuksen sekä sosionomikoulutuksen lisäksi Suomessa ei ole muita sosiaalialan korkeakoulutuksia.

5.1.2 Ympäristötekijöiden vaikutus

Haastateltavien vastauksissa korostuivat perheen, ystävien ja toisen asteen koulutuksen vaikutus heidän ammatinvalintaansa. Ympäristöllä ja lähipiirillä on havaittu olevan vaikutusta yksilön kiinnostuksen kohteiden muotoutumiseen (Nori 2011, 39), mikä ilmeni myös tässä tutkielmassa. Haastateltavat kertoivat, kuinka heidän ammatinvalintaansa vaikuttivat muun muassa ympäristöstä omaksutut asenteet sosiaalityötä kohtaan. Toisaalta ympäristötekijät vaikuttivat ammatinvalintaan konkreettisesti siten, että oma asuinpaikkakunta sekä koulutukseen pääsemisen arvioitu todennäköisyys vaikuttivat ammatinvalintaan.

Perheen ja muun lähipiirin vaikutus

Muutamalla haastateltavalla oli sukulaisia, jotka olivat koulutustaustaltaan sosionomeja. Tällöin taustalla saattoi olla sekä kotoa perittyjen pääomien vaikutus (ks. Bourdieu 1986) että mallioppiminen (Nori 2011, 40), joiden perusteella yksilö päätyi samaan ammattiin vanhempiensa kanssa. Haastateltavien oman kokemuksen mukaan ammatinvalintapäätös sosionomiksi oli ollut jo alusta asti luontevaa, kun lähipiiristä joku toinenkin oli sosionomi. Lähipiirin vaikutus saattoi olla suurempi, mikäli haastateltavalla ei ollut itsellään kovin selkeää suuntaa, mitä haluaa tulevaisuudelta.

H6: Mun [sukulainen] on sosionomi -- Niin sitten jotenki se on ollut hirveen niinku lukiosta asti luonnollinen ajatus, että se olis itellekin semmoinen jotenkin luonnollinen vaihtoehto.

H4: Mut tosiaan se, et kyl mä ihan [sukulaisen] perässä hakeuduin sitten sosionomikouluun, että et silleen ei ollu sellasta omaa jotenkin, et mul olis joku selkeesti ollu joku visio jostakin.

Toisaalta lähipiirin vaikutus ei aina suoraan ohjannut tiettyä ammattia kohti. Esimerkiksi yksi haastateltavista kertoi, että hän ei alkuun ollut yhtään kiinnostunut sosiaalityöstä, vaikka hänen sukulaisensa oli koulutustaustaltaan sosiaalityöntekijä. Toisaalta haastateltava hakeutui myöhemmin sosiaalityöntekijäksi, jolloin sukulaisella oli voinut olla jonkinlainen vaikutus.

Lähipiirin asenteilla oli vaikutusta haastateltavien tekemään ammatinvalintaan. Esimerkiksi yksi haastateltavista kertoi, kuinka hänen sukulaisensa ennakoluulot sosiaalityöstä vaikuttivat hänen päätökseensä hakea sosionomiksi eikä sosiaalityöntekijäksi. Tällöin haastateltava sai urapäätöstaksonomian mukaisesti epäluotettavaa tietoa sosiaalityön koulutuksesta ja ammatista (ks. Gati ym. 1996).

H7: Palauttelin mieleen, et mun joku sukulainen taisi istuttaa tän ennakoluulon osittain mun päähän. Et hän totesi, että eihän ne sosiaalityöntekijät, ne istuu vaan siellä toimistossa ja tekee niit päätöksiä. Että sosionomit on ne, jotka on siellä kentällä. Niin mä veikkaan, et se on semmoinen, miltä pohjalt mä sitten tein tän päätöksen, et okei, et mä haluan sosionomiksi.

Oman perheen ja lähipiirin koulutustausta vaikuttivat yhden haastateltavan uskomukseen siitä, kuinka hän voisi pärjätä yliopistossa. Ilman kotoa tai lähipiiriltä saatua mallia oli vaikea lähteä tavoittelemaan yliopisto-opintoja. Rationaalisen valinnan teorian mukaan yksilö harkitsee koulutuspäätöstä tehdessään esimerkiksi siitä aiheutuvia seurauksia, kuten koulutuksen hyötyjä tai menestymisen todennäköisyyttä (Breen & Goldthorpe 1997). Alla oleva lainaus kuvastaa hyvin, kuinka näiden seurauksien arviointi voi olla vaikeaa, mikäli ei voi verrata kehenkään akateemisesti kouluttautuneisiin läheisiin. Tämän seurauksena haastateltava hakeutui ammattikorkeakouluun ennen yliopistoa, mikä oli myös Mikkosen ja Korhosen (2018, 29) tutkimuksen mukaan yleistä.

H8: Ja sit tietysti muodostu se kuva, että yliopisto on sitten se missä oikeesti fiksit ihmiset on ja sinne ei ihan joku tolvana sitte pääsekkään. Et mä oon tavallaan ehkä siihen omaan taustaan peilaten. Ja koska mul ei ole akateemista perhettä, mul ei oo akateemista lähipiiriä, mul ei oo ollu mitään vertailukohtaa, niin mä oon jotenki ajatellu, et se on jotain tosi kaukaista se [sosiaalityön] opiskelu.

Osan ammatinvalintaan vaikutti tieto siitä, että kaveri tai kaverin kaveri oli sosionomi. Tämä toimi väylänä tutustua tarkemmin sosionomin ammattiin. Koska sosionomeja koulutetaan moninkertaisesti enemmän kuin sosiaalityöntekijöitä, on todennäköisempää, että omassa lähipiirissä on sosionomi kuin sosiaalityöntekijä. Esimerkiksi alla oleva haastateltava kuuli sosionomin koulutuksesta ensimmäistä kertaa ystävältään, minkä seurauksena hän päätti hakea sosionomiksi.

H9: Ja juteltiin hänen [tuttavasta]. Ja hänen [tuttava] oli siis sosionomiks valmistunu just. Ja sit hän siitä kertoi. Ja mä olin silleen, ahaa mikä mikä sosionomi, et mitäs se semmonen että. Ja tätä kautta sit kuulin tavallaan siitä sosionomin ammatista.

Kaikki eivät kuitenkaan aina pääse ensisijaiseen hakukohteeseen. Tällöin on mahdollista, että hakija vaihtaa hakukohdetta johonkin toiseen vaihtoehtoon (ks. esim. Vuorinen & Valkonen 2005). Esimerkiksi alla olevassa lainauksessa haastateltava kertoi, kuinka hänen lähipiirinsä koulutustaustat vaikuttivat hänen ammatinvalintaansa sen jälkeen, kun hän ei päässyt hänen ensisijaiseen hakukohteeseensa.

H2: No varmaan sillain, et sit joitakin just ystäväi tai tuttavii oli sosionomeja, niin varmaan sitä kautta siitä tuli se mun toinen vaihtoehto siin vaihees, ku mä jäin sit pihalle sieltä [ensisijaisesta hakuvaihtoehdosta].

Lähipiirin vaikutusta tarkastellessa korostui suurimmaksi osaksi se, että haastateltavien lähipiiristensä joku tai jotkut ovat olleet koulutukseltaan sosionomeja. Tällöin sosionomin ammatti on tullut lähipiirin kautta tutuksi ja siten yhdeksi vaihtoehdoksi. Harvemmin vastaajat mainitsivat, että heidän lähipiirissään olisi ollut sosiaalityöntekijöitä. Ainoastaan yksi haastateltavista mainitsi, että hänen lähipiirissään oli sosiaalityöntekijä.

Koulu- ja työympäristön vaikutus

Haastateltavat kuuluivat koulu- ja työympäristön kautta erilaisista ammateista, jotka vaikuttivat heidän tekemään ammatinvalintaansa. Toisen asteen koulutus oli väylä, jota kautta haastateltavat kuuluivat erilaisista ammateista, joko henkilökunnalta tai koulukavereilta. Esimerkiksi yksi haastateltava kertoi, kuinka hänelle oli suoraan ehdotettu sosionomin ammattia. Haastateltavat olivat saaneet koulun kautta kannustusta sosionomin ammattia kohtaan.

H1: Mä oon kuullut sosionomin opinnoista lukiossa. -- Ja siellä, siellä joku rupes puhumaan vaan, et on sosionomi ja se voisi sopia mulle ja. Ja sitten mä sitä siihen vähäsen tutustuinkin ja innostuin sitten, että se voisi ehkä kyllä oikeasti olla mun juttu. -- Niin sen kautta olen tänne sosiaalipuolelle ohjautunut.

Opinto-ohjauksen vaikutus haastateltavien ammatinvalinnassa nousi haastatteluisissa vain vähän esille. Vain kaksi haastateltavaa mainitsivat opinto-ohjauksen, joista toinen koki opinto-ohjauksen hyödylliseksi, kun taas toinen koki opinto-ohjauksen riittämättömäksi.

H3: Ja sit mä muistan sen, et ammattikoulu sit oli niiku opinto-ohjaaja, oli kans hyvin kannustava. -- Että jatko-opintoihin [sosionomiksi] ilman muuta kannattaa hakee.'

H9: Että silloin lukiossa ei oikein tiennyt edes jatko-opintosuunnitelmista, et meidän opinto-ohjaus oli todella huonoa.

Haastattelujen perusteella sosiaalityöntekijän ammatti ei noussut kouluympäristön kautta ollenkaan esille. Tällöin haastateltavat eivät saaneet kouluympäristön kautta tukea tai kannustusta hakea sosiaalityön opintoihin. Yksi haastateltava kertoi, että sosiaalityötä ei oltu hänen koulussaan kovin vahvasti, jos ollenkaan, tuotu esille.

H7: Sosiaalityö ei ollut kovin vahvassa asemassa silloin, en muista esimerkiksi, että lukiossa olisi ollut -- Niin en muista, et sosiaalityö olisi ollut silloin esillä millään muotoa.

Kouluympäristön lisäksi aikaisemmillä työpaikoilla ja työkavereilla oli osittain vaikutusta ammatinvalinnan tekemiseen. Työympäristön kautta oli mahdollista sekä nähdä että kuulla, millaista jonkin alan työskentely tai opiskelu on. Mikäli kyseisestä alasta tai koulutuksesta sai ympäristön kautta sen verran hyvän kuvan, tämä saattoi kannustaa hakemaan kyseiselle alalle. Esimerkiksi alla oleva haastateltava kertoi, kuinka hänen ammatinvalintapäätöksensä vaikutti nimenomaan hänen aikaisempi työpaikkansa.

H3: No sosionomin koulutukseen on saattanut vaikuttaa kyllä se työ, mitä mä tein sillo [aikaisemmassa työpaikassa]. Koska mähän tein sitä [aikaisemmassa työpaikassa] olevaa työtä ennen, kun mä hakeuduin siis ammattikorkeakouluun. Ja toki siinä hetkessä tieteenki se [asiakasryhmän] kanssa tehtävä työ, ni muistelin, että kollegoja oli nimenomaan sosionomeja koulutukseltaan. -- Mut tavallaan se näkemähän heillä oli, et siitä saa niiku hyvin laajan tavallaan semmonen lähtökohdan lähtee eteenpäin.

Vastauksissa ilmeni, että sosionomin ammatti on tullut sekä koulu- että työympäristössä enemmän esille kuin sosiaalityöntekijän ammattia. Tähän tutkimukseen osallistuneista haastateltavista kukaan ei tuonut esille, että olisivat kouluympäristön, kuten esimerkiksi opinto-ohjauksen, kautta kuulleet sosiaalityöstä. Tällöin ympäristö ohjasi haastateltavia enemmän kohti sosionomiopintoja kuin sosiaalityön opintoja.

Muu ympäristön vaikutus

Ympäristö vaikutti konkreettisesti ammatinvalintaan siten, että omalla asuinpaikkakunnalla suhteessa opiskelupaikkakuntaan oli väliä. Koulutuspaikan sijainti vaikuttaa usein koulutukseen hakeutumiseen (ks. esim. Nori 2011, 188). Myös tässä tutkielmassa eräs haastateltava koki, ettei ollut vielä aiemmin valmis muuttamaan yliopisto-opintojen perässä toiselle paikkakunnalle. Tämä esti häntä tällöin kokonaan hakemasta sosiaalityöhön. Sen

sijaan sosionomiksi hänen oli mahdollista opiskella omalla kotipaikkakunnalla, minkä vuoksi päätös hakeutua sosionomiksi oli käytännön syistä helpompi.

H3: Ja sit tietenkkin se, et paikkakunta mis mä asuin, niin ei siellä ollut yliopistoa. Elikkä siellä oli vain ammattikorkeakoulu. Niin sit se oli varmasti myös semmoinen ratkaiseva tekijä siinä. Et tavallaan mä halusin jäädä sille paikkakunnalle. Niin sit mä en ajatellutkaan, et mä lähtisin sit yliopisto-opintoihin jollekin toiselle paikkakunnalle.

Yksi haastateltavista kertoi, kuinka hänen ammatinvalintaansa vaikutti hänen oletuksensa siitä, että sosionomikoulutukseen on mahdollista päästä. Hän piti sosionomikoulutukseen pääsyä sen verran todennäköisenä, että sinne oli kannattavaa hakea. Tätä voi tarkastella Breenin ja Goldthorpen (1997) rationaalisen valinnan näkökulmasta eli tällöin haastateltava tulkitsee koulutusvalinnassaan menestymisen todennäköisenä. Tähän haastateltavan tulkitsemaan todennäköisyyteen saattoi vaikuttaa esimerkiksi se, että sosionomikoulutukseen on tarjolla vuosittain enemmän paikkoja kuin sosiaalityön koulutukseen.

H1: Mä aattelin, et sinne mul on mahdollisuudet päästä.

Ympäristön vaikutus oli haastateltavien kertoman mukaan ilmeinen. Ympäristön kautta saatujen pääomien kautta haastateltavat omaksuivat erilaisia asenteita ja oletuksia, jotka ohjasivat ammatinvalintaa ja vaikuttivat lopulliseen koulutus päätökseen. Ympäristö oli konkreettisesti väylä saada tieto sosiaalialan korkeakoulutusmahdollisuuksista. Ympäristö vaikutti ammatinvalintaan myös sen tarjoaminen resurssien, kuten esimerkiksi olemassa olevien koulutuspaikkojen kautta.

5.1.3 Motiivit sosionomikoulutusta kohtaan

Motiivit nimenomaan sosionomikoulutusta kohtaan olivat syy hakeutua ensin sosionomiksi eikä sosiaalityöntekijäksi. Motiiveilla kuvataan aikomusta tai päämäärää, joka voi olla tietoista tai tiedostamatonta (Winter ym. 1998, 232). Haastattelujen perusteella jokaisella haastateltavalla oli ollut joku tai jokin tietoinen motiivi, jotka ohjasivat heitä sosionomikoulutukseen. Yleisimmin haastateltavien motiivit liittyivät alan käytännönläheisyyteen tai ihmisläheisyyteen, mutta tämän lisäksi haastateltavilla oli keskenään hyvin erilaisia motiiveja. Suurin osa esiin nousseista motiiveista voisi sopia sekä sosionomikoulutukseen että sosiaalityön koulutukseen, mutta haastateltavien ammatinvalintapäätöksen hetkellä nämä kyseiset motiivit ohjasivat sosionomikoulutukseen eikä sosiaalityön koulutukseen.

Käytännönläheisyys

Muutama haastateltavista nosti esille sosionomikoulutuksen ja sosionomin ammatin käytännönläheisyyden. Sosionomikoulutuksessa toteutetaan käytännönläheistä opetusta integroidusti teoriaperustaisen tiedon kanssa (Arene 2017, 7), kun taas sosiaalityön koulutuksessa korostuu enemmän tieteellisyyteen ja teoreettisuuteen painottuva opetus (Lähteinen ym. 2017, 9). Muutamalla haastateltavalla oli kokemus siitä, että he ovat itse käytännönläheisiä, minkä perusteella he halusivat valita käytännönläheisen koulutuksen ja ammatin.

H4: Ja sitten tosiaan sen takii valitsin myös sen sosionomin siihen, että halusin tehdä käytännönläheistä työtä.

H2: Et jotenki aattelee ittestäni, että mä oon aika semmonen käytännönläheinen ihminen tai sellainen, niin se tuntu mulle siinä vaiheessa luontasemmalta [sosionomin ammatti].

Käytännönläheisyyden ohella haastateltavat korostivat halua työskennellä ihmisten kanssa. Toiveena oli työ, jossa voi konkreettisesti kohdata ihmisiä ja olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Tämä oli sen verran merkittävä motiivi, että yhden haastateltavan mukaan edes työpaikalla ei ollut niin väliä, kunhan hän saisi työssään työskennellä ihmisten kanssa.

H3: Et mieluummin oon sit ihmisten kanssa tekemisissä ja hain sit sosionomiksi

H5: Mä aattelen, että mä valitsin sosionomikoulutuksen sitä varten, että mä tiesin, että vaikken mä tienny, että minkä mitä mä teen tai mikä mun työpaikka tulee olemaan. Ei mulla ollu mitään sellasta ajatusta. Niin mä tiesin, et mä haluan tehdä ihmisten kanssa töitä. Että se on, se on niinku, se mun ykkösasia tavallaan, että mun pitää saada olla ihmisten kaa vuorovaikutuksessa ja kontaktissa. Että mä en voi olla tekemässä mitään pelkkii toimistotöitä esimerkiksi, se ei oo mun juttu. Et mä haluan kohdata ja olla läsnä.

Vastausten perusteella haastateltavat eivät välttämättä tienneet ammatinvalintapäätöshetkellä riittävän hyvin sosiaalityöntekijän ja sosionomin eroista ja samankaltaisuuksista. Esimerkiksi alla oleva haastateltava kertoi, kuinka yhtenä hänen ammatinvalintamotiivinaan oli vuorovaikutus. Myöhemmin hän kuitenkin tajusi, että sama ammatinvalintamotiivi voisi toteutua myös sosiaalityössä.

H7: Sosionomin koulutuksessa oli se vuorovaikutus. Ja semmonen, et siinä ollaan hyvin asiakkaan kanssa, ollaan toki sosiaalityössäkin, kuten nykyään tiedän.

Sosionomiksi haettaessa muutamalla haastateltavalla oli selkeä näkemys siitä, että he haluavat käytännönläheisen työn, jossa saa olla työskennellä ihmisten kanssa. Haastateltavat tiesivät

sosionomikoulutukseen hakiessa, että sosionomina heidän ammatinvalintamotiivinsa ainakin täyttyvät. Sosiaalityöntekijän työnkuva selkiintyi vasta myöhemmin, minkä seurauksena haastateltavien ammatinvalintamotiivit ohjasivat myöhemmin hakemaan sosiaalityöntekijän koulutukseen.

Monipuolisuus

Monet haastateltavista perustelivat ammatinvalintaansa sosionomikoulutuksen ja sosionomin ammatin monipuolisuuteen vedoten. Sosionomina on mahdollisuus erikoistua erilaisiin asiakasryhmiin sekä työskennellä erilaisilla työkentillä (Arene 2017, 7–8), mitkä vaikuttivat haastateltavien kertoman perusteella olevan tärkeitä ammatinvalintapäätökseen vaikuttavia tekijöitä. Sosionomin koulutusta kuvattiin yleispäteväksi koulutukseksi, joka soveltuu monenlaisiin työtehtäviin. Tämä oli samanaikaisesti haastateltavien toive tulevasta alasta.

H4: Et mä aattelin just semmonen se koulutuksen yleispätevyys oli siinä opiskeluvaiheessa se yks semmoinen plussa.

H6: No monipuolisuus ihan varmasti. -- Et tavallaan sun on helppo vaihtaa sitä sun niinku tavallaan työkenttää, koska se pätevöittää niin moneen eri ihmisryhmän kanssa. Voi toimia vanhusten, lasten, nuorten niinku aikuisten kanssa, et se on varmaan ollu se.

Sosionomikoulutuksen monipuolisuus antoi tilaa etsiä omaa paikkaansa kyseisellä alalla. Taustalla saattoi olla osittain omien kiinnostuksen kohteiden selkiytymättömyys, minkä on tutkittu olevan yksi keskeinen tekijä sille, että henkilö hakeutuu myöhemmin toisiin opintoihin (Salminen & Murto 2019, 7). Myös alla oleva haastateltava kuvasi, kuinka hän lähti sosionomikoulutukseen etsimään omia kiinnostuksen kohteita. Haastateltavan vastauksen mukaan sosionomikoulutuksen monipuolisuus antoi tälle hyvän mahdollisuuden.

H5: Mutta se oli varmaan myös yks syy, miks mä valitsin sen sosionomikoulutuksen, koska mä tiesin, et siitä tulee niin monipuolinen. Et ei tarvinnukaan heti tietää, et mitä mä haluan tehdä, vaan et sinne pystyy mennä tutkailemaan sitä asiaa.

Sosionomina alan monipuolisuus vaikutti haastateltavien kertoman mukaan ammatinvalintapäätöstä helpottavana tekijänä. Tarkempaa tietoa tulevaisuuden uratoiveista ei tarvinnut tietää vielä hakuvaiheessa, koska sosionomina on mahdollista sijoittua erilaisiin työtehtäviin (Arene 2017, 6) Ammatin monipuolisuus oli selkeästi mieleinen ja keskeinen syy hakeutua alalle.

Halu tehdä lastensuojelussa töitä

Muutama haastateltava korosti halua työskennellä nimenomaan lastensuojelussa. Tällöin taustalla oli samanaikaisesti halu työskennellä yhdessä lasten ja perheiden kanssa. Tässä tutkielmassa yksi haastateltavista kertoi, kuinka lastensuojelu kiehtoivat häntä, vaikka hän ei tiennyt siitä vielä kovin paljon. Tämän lisäksi molemmat haastateltavat tiesivät, että väylä lastensuojeluun oli mahdollista ainakin sosionomikoulutuksen kautta.

H1: Mua kiinnosti se lastensuojelutyö. -- Mul ei ollu lastensuojelutaustaisia kavereita kauheen montaa sillain, et olis heidän kauttaankaa saanu mitään tietoo ja se kiehto mua jotenkin ja näin. Niin se oli ehkä [motiivi sosionomikoulutukseen]. Sinne lastensuojeluun mä halusin töihin ja olla ihmisten kanssa.

H6: Itellä oli se lastensuojelu se kiinnostuksen kohde silloin, niin että sitte tiesin, että sitä kautta sinne pääsee.

Osalla haastateltavista oli jo ammatinvalintaa tehdessään selkeä näkemys siitä, minkälaista työtä haluaa tehdä tulevaisuudessa. Haastateltavat myös tiesivät, kuinka saavuttaa haluamansa tavoite. Vaikka sekä sosiaalityöntekijä että sosionomi voivat työskennellä lastensuojelussa, tämän haastattelun perusteella kiinnostus lastensuojeluun tuli nimenomaan sosionomin ammatin kautta.

Työllisyys

Moni haastateltavista oli miettinyt ammatinvalintaa tehdessään tulevaisuuden näkymiä. Haastattelujen perusteella ammatinvalintapäätöstä harkittiin useammasta kuin yhdestä näkökulmasta, ja moni perustelikin yhdeksi ammatinvalintamotiivikseen hyvän työllistymisen. Hyvä työllisyys on myös yksi sosiaali- ja terveystalouden vetovoimaisuutta lisäävä tekijä (Valtioneuvosto 2023, 125). Tämä lisäsi haastateltavien kertoman mukaan varmuutta hakeutua alalle.

H6: Ja mä tiesin sitä kautta sinne on helppo työllistyä, et se oli varmasti yks motivaatiotekijä.

H5: Toki mä aattelen, et siin on myös voimakkaasti se, että et mä hain myös sellasta alaa. Että sen lisäksi, et mä saan työskennellä ihmisten kaa, niin kyl mä mietin, et mikä on työllistymisen mahdollisuus.

Haastateltavien kertoman mukaan heillä oli tietoa sosionomin työllisyystilanteesta, jolloin tämä oli ollut yksi ammatinvalintapäätökseen vaikuttava tekijä. Sosionomiksi hakeutuminen nähtiin työllisyyden näkökulmasta turvalliselta vaihtoehdolta. Tällä hetkellä työvoimapulaa

on sekä sosionomeista että sosiaalityöntekijöistä, mutta sosiaalityöntekijöistä työvoimapulaa on aavistuksen enemmän (Ammattibarometri 2022).

Palkka

Ainoastaan yksi tämän tutkielman haastateltavista kertoi palkan yhdeksi motivaatiotekijäksi hakeutua sosionomiksi. Palkka on usein yksi ammatinvalintaan vaikuttava tekijä (Nori 2011, 40). Haastateltava poikkesi muista haastateltavista siten, että osa muista haastateltavista mainitsi palkan yhdeksi motivaatiotekijäksi vasta myöhemmin sosiaalityön opintoihin hakeutuessa.

H8: Ja sit tietysti myös tavallaan täytyy nyt sanoa, että totta kai palkka.

Haastateltava ei kuitenkaan enää myöhemmin perustellut, että palkka olisi ollut hänen yksi motivaatiotekijänsä hakeutua sosionomista sosiaalityöntekijäksi. Lähtökohtaisesti sosiaalityöntekijän palkka on kuitenkin suurempi kuin sosionomin palkka (ks. esim. Suomen virallinen tilasto 2022).

Halu saada korkeakoulututkinto

Yksi haastateltavista kertoi hakeneensa sosionomikoulutukseen sen vuoksi, että sitä kautta hänen oli mahdollista saada korkeakoulututkinto. Tämä motiivi liittyi enemmänkin sosionomikoulutuksen kuin itse sosionomin ammattiin. Tämä oli käytännössä haastateltavan ainoa motiivi sosionomikoulutukseen, mikä saattoi kuvastaa haastateltavan ammatinvalintamotiivien selkiytymättömyyttä sekä myöhempää toisen tutkinto-oikeuden hankkimista (ks. esim. Salminen & Murto 2019).

H9: Niin mä hain oikeestaan sen takia, et halus jonkun ammattikorkeakoulututkinnon.

Mikäli yksilöllä ei ole esimerkiksi ammattikoulun kautta saatua tutkintoa, kuten lukion käyneillä, tutkinnon saaminen voi sellaisenaan olla merkittävää.

Väylä päästä sosiaalityön koulutukseen

Yksi haastateltavista kertoi, kuinka haku sosionomikoulutukseen oli hänen väylänsä päästä sosiaalityön koulutukseen. Koulutuksen haku- ja pääsykriteerit eivät suosi ensikertalaisuuden menettäneitä, minkä vuoksi haastateltava tavoitteli toisenlaista hakuväylää. Haastateltavan näkemyksen mukaan alanvaihto oli helpompaa jotain muuta kuin tavanomaista pääsykoeväylää pitkin.

H5: Niin kyl mä aattelen myös, et mulla oli kauheen selkeä, et jos mä pääsen sosionomikoulutukseen, niin mä siitä jatkan vielä. Se oli mul niinku ihan, siksi mä aloin tekee niit vähän päällekkäin [sosionomin ja sosiaalityön opintoja], joskus oli mahdollista. Niin tää oli mun, että ehkä toi on varmaan se isoin pointti siinä just se, että jos aikoo vaihtaa alaa, niin on helpompi mennä jotain muuta väylää kautta. Kun sieltä edes pääsykokeistakaan, koska siel pääsykokeessa pitää onnistuu mun mielest ihan täydellisesti, et ei riitä niinku ihan ok pisteet. Et siel saattaa joku ensikertalainen kiilata huonommilla pisteillä ohitse, mikä se on ihan oikein. Must ensikertalaisten pitääkin saada mahdollisuus.

Sosiaalityön koulutukseen ei ole välttämättä helppoa päästä, koska sosiaalityön koulutukseen riittää vuosittain satoja hakijoita (ks. esim. Vipunen 2023). Siksi osa suosii erilaisia hakureittejä, kuten siirtohakua tai avoimen väylää.

5.2 Ammatinvalintamotiivit hakeutua sosionomista sosiaalityöntekijäksi

Toisen tutkimuskysymyksen avulla selvitin, millaisia ammatinvalintamotiiveja sosionomitaustaisilla sosiaalityön pääaineopiskelijoilla oli sosiaalityötä ja sosiaalityöntekijän ammattia kohtaan. Tässä tutkielmassa haastateltavat saivat omin sanoin kuvailla omia ammatinvalintamotiivejaan enkä esimerkiksi haastattelukutsussa tai haastattelutilanteessa ohjannut haastateltavia erittelemään motiivejansa erikseen sisäisiksi tai ulkoisiksi. Vasta sisällönanalyysin aikana jaottelin vastausten perusteella muodostetut alaluokat joko ulkoisiin tai sisäisiin motiiveihin hyödyntämällä Ryanin ja Decin (2000) määrittelemiä motiivityyppejä. Alla kuvio määrittelemistäni alaluokista ja yläluokista.

Taulukko 3 Ammatinvalintamotiivit sosiaalityöntekijän ammattia kohtaan teemoitettuna alaluokiksi ja yläluokiksi.

Alaluokka	Yläluokka
Palkka	Ulkoiset motiivit
Arvostus	
Sosiaalityöntekijän pätevyys tai tutkinto	
Työmahdollisuudet	
Vaikuttamismahdollisuudet	
Itsensä kehittäminen	Sisäiset motiivit
Halu auttaa ihmisiä	

5.2.1 Ulkoiset motiivit

Haastattelujen perusteella jokainen haastateltava tavoitteli sosiaalityön koulutuksen tai sosiaalityöntekijän ammatin kautta jotain muuta, kuten esimerkiksi parempaa palkkaa, arvostusta tai uralla etenemistä. Monet haastateltavista mainitsivat olevansa kunnianhimoisia, jonka kautta he perustelivat omaa ammatinvalintaansa. Tilanne, jossa toimintaan ohjaa itse toiminnan lopputulos kuin toiminta itsessään, on määritelty ulkoiseksi motivaatioksi. Ulkoinen motivaatio voi olla tyypiltään erilaista ja se voi vaihdella sen autonomisuuden mukaan. Esimerkiksi ulkoisen motivaation motiivityypit, kuten kiinnittynyt säätely ja integroitu säätely, ovat autonomisempia motiivityyppinä kuin introjektoitu säätely tai ulkoinen säätely. (Ryan & Deci 2000, 55, 60, 62.)

Palkka

Moni haastateltavista kertoi yhdeksi ammatinvalintamotiivikseen paremman palkan. Palkka onkin yksi koulutusvalintaan vaikuttava tekijä (Nori 2011, 40). Peruspalkka on myös lähtökohtaisesti sosiaalityöntekijöillä noin 900 euroa suurempi kuin sosionomeilla (ks. Suomen virallinen tilasto 2022). Myös tässä tutkielmassa sosiaalityöntekijöiden parempi palkkaus motivoi hakemaan alalle, kuten alla oleva haastateltava kertoi.

H3: No joo, onhan siinä tietenkin toi palkka-asia. Että kyllähän se sosiaalityöntekijän palkkaus nyt siinä perustyössäkin isompi, kun toi sosionomin palkkaus. Niin kyllä se on myös ollut yks motivaattori ihan selkeesti.

Muutamit haastateltavat kertoivat kokeneensa, että sosiaalityöntekijät ja ohjaajat tekevät samaa työtä, mutta eri palkalla. Tämä oli yksi peruste tavoitella parempaa palkkaa. Vaikka sosiaalityöntekijä ja sosionomin työnkuva eroavat toisistaan, ja myös laissa määritellään erikseen esimerkiksi sosiaalityöntekijän erityiset velvollisuudet (ks. laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 817/2015), työnkuvat eivät välttämättä eroa riittävästi. Myös haastateltavien vastauksien mukaan työnkuva ja työtehtävät eivät käytännön työssä eroa riittävästi. Tämä kannusti hakemaan sosiaalityöntekijäksi.

H5: --kyl mä voin sanoa ihan suoraan, että myös raha. -- Niin kyllähän se niin on, että sossu ja ohjaaja tekee tismalleen samaa työtä tonnin palkkaerolla. Et ei, eihän ne työtehtävät kyllä arjessa, ei ne kyl eroo.

H6: Koska se monesti on siis samaa hommaa, mutta sit siitä saa vaan vähemmän palkkaa [sosionomin työstä].

Toisaalta sosiaalityöntekijän palkka ei sellaisenaan ollut välttämättä riittävän suuri sosiaalityöntekijän vastuuseen verrattuna. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa on korostunut, kuinka palkka ei välttämättä vastaa työn ja koulutuksen vaatavuutta (ks. Paulin 2017, 6). Tämän perusteella palkka ei ole voinut olla ainoa motivoiva tekijä, eikä se ollutkaan.

H1: Mut kyllä mä näen siihen siihen vastuuseen ja valtaan nähden sosiaalityöntekijöiden palkan olevan liian pientä. Et toivoisin, että siitä saisi paremman korvauksen, mutta kuka nyt ei omasta työstään haluaisi parempaa korvausta.

Tätä ammatinvalintamotiivia tarkastellessa on olennaista erottaa palkka ja raha toisistaan. Haastateltavat vertasivat palkkaa vain sosionomin ja sosiaalityöntekijän kesken eikä esimerkiksi muiden ammattien välillä. Tämän perusteella voisi tulkita, että tämä kyseinen ammatinvalintamotiivi ei perustunut ainoastaan rahaan vaan siihen, että sosiaalityöntekijän ja sosionomin palkkaero koettiin osittain epäreiluksi. Ryanin ja Decin (2000) määrittelemisen motiivityyppien perusteella palkka kuvautuu osana ulkoista säätelyä. Ulkoinen säätely on osa kontrolloitua motiivia, jonka perusteella yksilö tavoittelee palkkiota tai välttelee rangaistusta (Deci & Ryan 2008, 182). Tässä tapauksessa paremman palkan avulla tavoiteltiin ulkoista palkkiota.

Arvostus

Muutama haastateltava kertoi, kuinka sosionomien riittämätön arvostus oli yksi syy hakea sosiaalityöntekijäksi. Yksi haastateltavista kertoi, kuinka oli kokenut vähättelyä omaa ammattiaan kohtaan. Arvostuksen puute näkyi esimerkiksi epäreiluna kohteluna työyhteisössä. Arvostusta haettiin sen vuoksi, että sosionomina sitä ei saanut.

H4: Siis mä sanoisin ihan päällimmäisenä on arvostuksen puute silloin, kun työskenteli sosionomina. --tässä mun silloises työpaikassa ja siel oli sellasta. Ja niinku sanottu siis koko ammattiryhmää kohtaan sellasta ihan jäätävää aliarvostusta, joka näky sillä, et kaikki työtehtävät kaadetaan niskaan. Ei välitetä mistään rajoista siitä, et paljonko yks työntekijä pystyis oikeesti hoitamaan. Ja sitte ku sit yritettiin nostaa meteliä ja sanoo, et ei tä tälleen voi mennä, ni annettiin lisää työtehtäviä. Et se oli hyvin epäreilua.

H5: No kyllä mä aattelen, et se on tietyllä tavalla se arvostus. Että ite koen valitettavasti vähän niin, että: "ai sä oot vaan sosionomi".

Haastateltavien tulkinnan mukaan sosiaalityöntekijät saavat enemmän arvostusta sekä työyhteisössä että yhteiskunnallisesti. Tämä motivoi hakeutumaan sosiaalityöntekijäksi.

Sosionomina saatua arvostusta verrattiin nimenomaan sosiaalityöntekijän saamaan arvostukseen eikä esimerkiksi muiden ammattiryhmien saamaan arvostukseen.

H4: Että mä huomasin sosionomina, huomasin sen, et sosiaalityöntekijöiden työtä arvostetaan ihan toisella tavalla kun sosionomien työtä.

H8: Se on ihan yhteiskunnallisestikin niin sanotusti arvostetumpi koulutus. En tiedä, onko se oikein vai väärin, mutta se kuitenkin sitä on.

Osa haastateltavista nosti esille oman kunnianhimon, jonka vuoksi he ovat halunneet hakeutua sosionomikoulutuksen jälkeen sosiaalityöntekijäksi. Haastateltavien kertoman mukaan oma kunnianhimo ohjasi etenemään omalla urallaan, eikä sosionomin etenemismahdollisuuksia koettu riittäviksi. Tämän lisäksi yliopisto-opintoihin pääsy motivoi sellaisenaan.

H6: Ja kuitenkin ollu aina tietyllä tavalla semmoinen kunnianhimonen, että haluaa edetä omalla uralla. Ja sosionomina se ei oo kovin helppoo, et se pitäis olla sitten jotakin projekteja tai muuta, että sä pääset jollakin tavalla eteenpäin erilaisiin työkuviin.

H9: Että toki itse oon kunnianhimonen ihminen. Eli se on varmasti niin kuin semmonen voima, taustavoima, ollu siinä motivaatiossa ja myös sitte ohjannu niitä motiiveja. Että tota [sosiaalityön pääaineopiskelijaksi] pääsy ja hakeminen ei oo kauheen helppoa. Ja yliopisto-opinnot ylipäättänsä niin tota. Mutta että varmasti semmoset se oma kunnianhimo ja joku tämmönen.

Oman kunnianhimon ohella sosiaalityöntekijän vastuu huoletti. Tätä voisi tulkita sisäiseksi konfliktiksi eli jokin halutussa uravaihtoehdossa ei ollut mieleinen (ks. Gati ym. 1996). Tässä tapauksessa sosionomin vastuu oli sopivampi kuin sosiaalityöntekijän vastuu, mutta toisaalta sosiaalityöntekijän ammatti houkutteli oman kunnianhimon vuoksi sosionomin ammattia enemmän. Sisäiset konfliktit kuitenkin vaikeuttivat ammatinvalinnan tekemistä (ks. Gati ym. 1996), koska yksilöllä oli ristiriitaisuutta ammatinvalintaa tehdessään.

H5: Mut sit mä oon ruvennut miettimään, et haluunks mä kuitenkaan sitä sosiaalityöntekijän vastuuta vai haluunks mä olla täs ohjaajan työssä, että täähän on niinku tuhannen taalan paikka tavallaan että. Mutta et kyl mä sillain aattelen, et oon mä, et mä oon sen verran kunnianhimonen, et kyl mä sitten siirryn varmasti siihen sosiaalityöntekijän tehtäviin kuitenkin.

Eräs haastateltava koki, että hän haki mahdollisesti arvostusta oman itsensä vuoksi, mutta toisaalta taustalla saattoi olla halu tehdä omat vanhemmat ylpeiksi. Arvostusta voitiin hakea samanaikaisesti usealta henkilöltä, itsensä mukaan lukien. Joskus ammatinvalintaa ohjaavat motiivit voivat olla osin tiedostamattomia (Winter ym. 1998, 232). Tällöin voi olla vaikea arvioida oman toimintansa perimmäisiä syitä.

H9: Että mä oon myös miettiny, että onks mulla jotain sellasta, että haluaisin tehdä vanhemmat ylpeiksi tai jotain muuta, niin ehkä. Ja ehkä myös itseni ylpeeksi ja näin että.

Haastateltavien vastauksissa korostuivat arvostus, jota ohjasi osittain haastateltavien oma kunnianhimo. Tätä arvostusta voi Ryanin ja Decin (2000) motiivityyppien perusteella tulkita osaksi introjektoitua sääätelyä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että arvostusta haettiin, jotta ei kohdata esimerkiksi väheksyntää. Samanaikaisesti haastateltavat halusivat tehdä itsensä tai läheisensä ylpeiksi. Introjektoitu sääätely on ulkoisen sääätelyn tavoin osa kontrolloitua motivaatiota. Kontrolloitu motivaatio ohjaa ihmisiä muun muassa käyttäytymään tietyllä tavalla. (Deci & Ryan 2008, 182.)

Sosiaalityöntekijän pätevyys tai tutkinto

Osan ammatinvalintamotiivit olivat konkreettisia, kuten sosiaalityöntekijän pätevyiden tai sosiaalityöntekijän tutkinnon saaminen. Sosiaalityöntekijän pätevyyttä tavoiteltiin nimenomaan sen takia, että sen koettiin lisäävän olemassa olevia työmahdollisuuksia. Esimerkiksi alla olevalla haastateltavalla oli hyvin selkeä näkemys, että millaisiin virkoihin hän haluaa tulevaisuudessa hakea.

H3: Siitähän lähettiin hakemaan sitä ylempää korkeakoulututkintoa pääaineena sosiaalityö, jotta olen pätevä hakemaan julkisen sektorin virkoja.

Muutama haastateltava kuvasi, kuinka sosiaalityöntekijän pätevyys tai tutkintonimike olivat jo sellaisenaan päämäärä, jota tavoitella. Tämän taustalla oli avoimessa yliopistossa suoritettut opinnot, jotka eivät näyttäneet yhtä palkitsevana ennen tutkinto-opiskelijaksi pääsemistä.

H1: Niin sitten multa tuli vähän semmoinen, että kyllä mä nyt haluan sinne sisälle, että kun on jo niitä opintopisteitä kasassa, mutta sit mä en kuitenkaan voi saada esimerkiksi edes sitä sijaispätevyyttä ilman, että mä pääsen sinne yliopistoon sisälle.

H9: Joo tota mulla varmaan oli se, että kun mä ryhdyin opiskelee niitä avoimen opintoja, niin sit jotenkin mul oli semmoinen, että semmoinen prosessiajattelu, että tähän täytyy päätyä johonkin tän opiskelun. Että toki omaks iloks ja nautin opiskelusta. Mutta et ajatus oli se, että kyllähän tällä nyt joku päämäärä pitää olla, niin ehkä se oli, se oli tavallaan se.

Moni haastateltavista mainitsi yhdeksi ammatinvalintamotiivikseen halun saada sosiaalityöntekijän pätevyys tai tutkinto. Tämän ammatinvalintamotiivin voisi tulkita osaksi ulkoista sääätelyä (Ryan & Deci 2000, 61), jolloin sosiaalityöntekijän pätevyys ja tutkinto tulkittiin ikään kuin palkintona suoritetuista opintopisteistä. Toisaalta koulutus tai

kouluttautuminen on voinut itsessään olla haastateltaville merkityksellinen asia, joka mahdollistaa esimerkiksi mielekkäämpiin työtehtäviin pääsemisen. Tällöin kyseessä voisi olla myös Ryanin ja Decin (2000, 60) määrittelemä kiinnittynyt säätely. Kiinnittynyt säätely on jo aiemmin mainittuja motiivityyppejä, kuten ulkoista säätelyä ja introjektoitua säätelyä autonomisempi motiivityyppi (Ryan & Deci 2000, 62). Tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalityöntekijän pätevyyden ja tutkinnon avulla haastateltavilla on mahdollisuus toteuttaa muita itselleen tärkeitä asioita. Koulutus on voitu tulkita itselleen merkittäväksi asiaksi, minkä avulla on mahdollisuus esimerkiksi mielekkäämpiin työtehtäviin

Työmahdollisuudet

Monien haastateltavien vastauksissa korostui uralla eteneminen. Sosiaalityöntekijän ammatin myötä toivottiin enemmän mahdollisuuksia toteuttaa uraansa haluamallaan tavalla.

Samansuuntaisia tuloksia on tullut myös Lähteinen ja Tuohinon (2013) tekemässä tutkimuksessa. Ylempi korkeakoulututkinto nähtiin uralla etenemisen edellytyksenä. Sen sijaan sosionomina uralla etenemistä ei nähty yhtä helppona.

H3: Ja tavallaan se näkemys oli siinä, et tavallaan se, jos haluaa uralla edetä eteenpäin, päästä ehkä vähän tämmöseen siitä kolmivuorotyöajattelusta sitten tämmöseen päivätyöajatteluun, mis sit täytyy olla vähän erilainen se koulutustausta ja osaamisen tausta. Niin, siellä tavallansa on lähtökuoppa ollu siihen sosiaalityöntekijän opintoihin hakeutumisessa.

H6: Et varmaan niinku aattelen sitä kautta [sosiaalityön] pääsee uralla etenee, koska sosionominhan on hankala periaatteessa nousta tai sillee, et sehän on aina sitä perusohjaustyötä.

Samanaikaisesti laajemmat työmahdollisuudet mahdollistavat tarvittaessa työpaikkojen vaihtelun. Toisaalta esimerkiksi alla olevan haastateltavan mukaan sama motivaatiotekijä oli ollut jo sosionomin ammatissa, jolloin tätä ei voinut tulkita ainoaksi motivaatiotekijäksi hakeutua sosiaalityöntekijäksi.

H6: Että siinä kuitenkin toki yks motivaatiotekijä on myös sosiaalityöntekijänkin hommassa, sama mikä sosionomissa, että työllistymismahdollisuus on kattava. Että mitä haluaakaan tehdä, niin siihen on mahdollisuus sitte. Ettei tarvi kymmentä vuotta sitten olla yhdessä paikassa ja sitte toiset kymmenen vuotta toisessa ja sitten sä jäät eläkkeelle. Vaan että voi käydä kattoo erilaisia.

Yhden haastateltavan syy hakeutua sosiaalityöntekijäksi oli hänen kiinnostuksensa tutkijanuraan. Tällöin hänen motiivinsa liittyi sosiaalityöntekijän maisterikoulutuksen jälkeisiin jatkokoulutusvaihtoehtoihin. Sosiaalityön akateeminen koulutus antaa lähtökohdat

tutkimukselliseen osaamiseen sekä jatko-opintoihin (Lähteinen ym. 2017, 8). Myös haastateltava tiesi, että sosiaalityön maisterin tutkinnon kautta hänellä on mahdollisuus päästä haluamalleen tutkijan uralle.

H9: Mutta että ihan viimesenä vuotena, niin mul oli jo ajatus siitä, että mä haluan tutkijaks. Eli tavallaan ne viimeiset ajatukset oli kyllä tavallaan sitte jo tutkimukseen päin että.

Usean haastateltavan vastauksessa korostui uralla eteneminen, jonka voisi tulkita liittyvän Ryanin ja Decin (2000) motiivityypeistä joko introjektoituun tai kiinnittyneeseen säätelyyn. Introjektoitu säätely on osa kontrolloitua motivaatiota (Ryan & Deci 2008, 182). Esimerkiksi kaikki haastateltavat eivät perustelleet uralla etenemistä sen enempää. Tällöin uralla eteneminen saattoi sellaisenaan olla päämäärä, minkä avulla saatettiin hakea hyväksyntää joko itseltään tai muilta. Toisaalta osa haki sosiaalityöntekijäksi sen vuoksi, että he ovat voisivat saavuttaa sen avulla muita itselleen tärkeitä asioita, kuten esimerkiksi mielekkäämpiä työtehtäviä, virkoja tai jatkokoulutustavaihtoehtoja. Tällöin kyseessä on autonomiseen motivaatioon kuuluva kiinnittynyt säätely (Ryan & Deci 2008, 182).

Vaikuttamismahdollisuudet

Jotkut haastateltavista kertoivat ammatinvalintamotiiveikseen sosiaalityöntekijän vaikuttamismahdollisuudet. Sosiaalityöntekijän vaikuttamismahdollisuudet koettiin välineiksi auttaa heikommassa asemassa olevia, jotka eivät välttämättä ilman tukea pystyisi vaikuttamaan asioihinsa samalla laajuudella. Toisaalta vaikuttamistyötä pidettiin samanaikaisesti sosiaalityöntekijän velvollisuutena, minkä vuoksi tulkitsin vaikuttamismahdollisuudet osaksi ulkoista motiivia.

H8: Mutta sen lisäksi myös sen niinku laajemmalla tasolla vaikuttaminen, on se sit organisaatiotaso tai yhteiskuntataso, mut kuitenkin, et jotenkin siellä auttamistyön taustalla on niin paljon laajempia mekanismeja, joita tietysti meidän asiakkaat ei välttämättä näe. Mutta meidän tarkoitus on hahmottaa ne ja pystyy mahdollisesti vielä vaikuttaa siihen.

H5: Mulle on tosi tärkeä se rakenteellinen sosiaalityö. Ja vaikka sitä ohjaajanaki tekee, niin se on kuitenkin vähän enemmän sosiaalityöntekijöiden harteille laitettu, ja siihen ehkä sitä resurssia voi ollakin sitten enemmän. Niin mä aattelen, että silloin ehkä, no se liittyy siihen arvostukseen varmasti, mutta et silloin, kun olis sit maisterikoulutus, niin tavallaan saa sellasta niinku vähän selkänöjää siihen tutkimukselliseen puoleen. Ja sit just siihen rakenteelliseen työhön, mikä olis asiakkaiden kannalta ihan ääritärkeä, että me ammattilaiset sitä tehtäisiin. Että koska meidän asiakkaat sitä ei, ei he nouse barrikadeille siks, että he kokee vääryyttä. Ei he jaksa, ei heil oo voimavaroja. Se on mun tehtävä,

Esimerkiksi vallankäyttö nähtiin yhtenä mahdollisena keinona auttaa asiakkaita. Yksi haastateltavista kuvasi sosiaalityöntekijän valtaa positiiviseksi vallankäytöksi. Tämän hän oli omaksunut vasta myöhemmin sosiaalityöhön hakeutuessa. Vallankäytön voi tulkita olevan samanaikaisesti osa sosiaalityöntekijän vaikuttamistyötä. Vallankäytön merkitys on kuitenkin muuttuvaa. Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän suhtautumisen mukaan vallankäytön voi tulkita joko positiiviseksi tai negatiiviseksi. Tämän taustalla on sosiaalityöntekijän kaksoistehtävä avuntuoja, mutta myös kontrolloijana. (Aikio 2017, 23.) Kontrolloinninkin voi tulkita positiiviseksi vallankäytöksi, mikäli sen avulla tavoitellaan asiakkaan parasta, kuten alla oleva haastateltava kertoi.

H8: Mutta kyllä sitte se tietynlainen vallankäyttö, tavallaan ehkä positiivisen vallankäyttö, niin on sitten ollu se mitä ei ollu vielä sosionomiksi hakeutumisessa. Et se on vasta tullu sitte sosionomikoulutuksen jälkeen ja sosiaalityöhön hakeutuessa, että tarvitaan tietynlaista valtaa, että voidaan muuttaa asioita.

Jotkut haastateltavista kokivat, että he eivät sosionomina pystyneet vaikuttamaan asioihin niin laajasti kuin he olisivat halunnut, joten tämä sai heidät hakemaan sosiaalityöntekijäksi. Vaikuttamistyön kiinnostavuus oli vastausten perusteella lisääntynyt oman sosiaalialan kokemuksen karttuessa. Vaikuttamistyön osana olevaa päätöksentekoa pidettiin myös itsessään mielekkäänä työtehtävänä.

H1: No se on tullut sieltä lastensuojelusta, kun mä oon ollut koko aika enemmän ja enemmän kiinnostunut just siit päätöksenteosta. Ja mä aattelen, et sosiaalityöntekijänä sä voit vähän ylemmällä tasolla ehkä vaikuttaa sitte niihin asioihin.

H8: Koska tavallaan alko huomata sitä, et sosionomilla vaikutusmahdollisuudet ylipäättään ja asiakkaan tilanteisiin on tosi pienet. Et se käytäntölähtöisyys ehkä rupes tökkimään. Et tavallaan, kun hahmotti jo sen laajemman merkityksen siinä työssä, et mitä kaikkea, mitkä kaikki vaikuttaa ihmisten tilanteisiin ja palvelujärjestelmässä ja ehkä yhteiskunnassa. Niin mua alko oikeesti aika paljon turhauttaa se, että mä en sosionomina pystykkään vaikuttaa niihin asioihin, mihin mä haluaisin vaikuttaa. Ja se turhautuminen ikään ku vei sitten tutkimaan sitä, et entäs sit sosiaalityöntekijänä, et tuleeks siinä enemmän mahollisuuksia.

Tutkimuksellinen osaaminen näyttäytyi yhtenä keinona vaikuttaa. Tutkimuksellista osaamista pidettiin sen vuoksi tärkeänä, että siitä voisi hyötyä niin asiakkaat kuin sosiaalialan ammattilaisetkin. Alla olevan haastateltavan mukaan sosiaalityön tutkimuksellisuus näyttäytyi merkityksellisenä etenkin sen vuoksi, että sosiaalityö on vielä kohtalaisen nuori tieteenala.

H5: Et kyllähän mua se tutkimuksellinen aspekti siinä maisteriopinnoissakin kiinnostaa, koska mä aattelen, et sosiaalityöllähän on tavallaan aika lyhyt historia,

niinku tieteellisenä alana. Ja mä aattelen, et se on tosi tärkeätä. Sehän hyödyttää meitä myös tänne kentälle, jos joku tekee tutkimusta.

Tulkitsin vaikuttamistyön olevan osa ulkoista motiivivia, koska haastateltavien vastausten perusteella vaikuttamistyötä pidettiin usein sosiaalityöntekijän velvollisuutena. Toisaalta jotkut haastateltavat kertoivat, kuinka he omaksuivat vasta myöhemmin vaikuttamistyön merkityksellisyyden. Tämän voisi tulkita johtuvan siitä, että haastateltavat ovat voineet koulutus- tai työympäristössä omaksua tiettyjä arvoja, jotka kannustavat heitä yhteiskunnalliseen ja rakenteelliseen vaikuttamiseen. Nämä molemmat perustelut viittaavat siihen, että vaikuttamistyön voisi tulkita Ryanin ja Decin (2000) motiivityyppien perusteella osaksi integroitua sääätelyä. Tällöin kyseessä on myöhemmin omaksuttu arvo, jonka yksilö kokee itselleen merkitykselliseksi. Integroitu sääätely on myös ulkoisista motiiveista kaikista autonomisen motiivi (Ryan & Deci 2000, 62) ja siten se on läheisimmin yhteydessä sisäiseen motiiviin.

5.2.2 Sisäiset motiivit

Ammatinvalintamotiiveja tarkastellessa ilmeni ulkoisten motiivien lisäksi sisäisiä motiiveja eli motiiveja, jotka ovat sellaisenaan yksilölle mieluisia (Ryan & Deci 2000, 56).

Haastateltavilla oli kiinnostus jatkuvaan oppimiseen, mutta ammatinvalinnan taustalla oli edelleen halu auttaa ihmisiä. Sisäinen sääätely (Ryan & Deci 2000) on ainoa motiivityyppi, joka perustuu yksilön sisäiseen motivaatioon.

Itsensä kehittäminen

Haastattelujen perusteella moni piti opiskelua ja itsensä kehittämistä mieleisenä ja yhtenä syynä jatkaa opintojaan sosiaalityöntekijäksi. Sosiaali- ja terveysalalla ilmennyttä koulutusmyönteisyyttä pidetäänkin samanaikaisesti alan vahvuutena (Valtioneuvosto 2023, 51). Tässä tutkielmassa ilmeni, kuinka monen haastateltavan motiivit liittyivät sosiaalityön koulutuksen tuottamaan osaaminen, jota haluttiin päästä mahdollisesti hyödyntämään myös sosiaalityöntekijäksi valmistuttuaan. Erityisesti lainsäädäntöön liittyvä osaaminen kiinnosti muutamia haastateltavia. Aikaisempi koulutustausta ei ollut riittävä, vaan tietoa haluttiin saada enemmän.

H6: Ja toki sitte myös jotenki, ku tietyllä tavalla on kiinnostunu myös oikeustiede, nii nehän kuitenkin tavallaan on aika merkittävässä osassa. -- Et jotenkin se, et tietää, että saa siitä aika vankkaa tietämystä sitte työkentällekin. Että varmasti kaikki tämmönen on motivoinu.

H7: Mutta se kans tuntui itseltä, että juuri mun koulutus pohjalta, mun työkokemuksella, niin se lainopillinen lainsäätämisen sen soveltaminen, se tieto tuntu kauheen pinnalliselta. Niin se oli kans yks syy sitten hakeutuu siihen sosiaalityön opintoihin.

Myös rakenteelliseen sosiaalityöhön liittyvä osaaminen oli yksi keskeinen syy hakeutua sosiaalityöntekijäksi. Yhteiskunnan rakenteiden merkitys oli auennut paremmin vasta sosionomina työskennellessä, mikä oli herättänyt kiinnostuksen lähteä opiskelemaan vielä sosiaalityötä. Rakenteellinen sosiaalityö on yksi sosiaalityöntekijöiden tehtävistä, johon sosiaalityön koulutus antaa valmiudet (Lähteinen ym. 2017, 16). Esimerkiksi alla oleva haastateltava kertoi, että hänellä on halua kehittää omaa rakenteellisen sosiaalityön osaamista.

H7: Mutta nyt tässä työvuosien rinnalla sitä on huomannukki, että no ne rakenteet vaikuttaa aika paljon ihan kaikkeen. Ja sitä mä, niin se oli yks syy, miksi mä aattelin, et mä haluan kehittää, niinku sitä puolta oppia lisää. Ja sitten tosiaan hain. Se oli yks syy ihan tämmönen selkee syy, mikä motivoi sitä hakeutui näihin jatko-opintoihin.

Sosiaalityön opintoihin hakeutuminen nähtiin mielekkäänä sen vuoksi, että sitä kautta oli mahdollista lisätä omaa sosiaalialan ymmärrystä ja kehittää omaa osaamistaan. Koulutuspolku sosionomista sosiaalityöntekijäksi mahdollistaa selkeän urapolun sekä jatkuvan oppimisen (Valtioneuvosto 2023, 65). Aikaisempi kokemus sosionomina nähtiin hyvänä pohjana rakentaa lisää tietoa sosiaalityöstä, kuten myös alla oleva haastateltava kertoi.

H1: Niin no sen mä voin lisätä vielä, et onhan se semmoinen hyvä jatkumo siihen eli mulla on jo jotakin tietotaitoa, minkä päälle mä voin rakentaa. Et mun ei tarvi opetella asioita ihan alust asti ja silti mä voin saada tosi tosi paljon tästä sosiaalityön koulutukses. Et jotenkin semmonen oman osaamisen syventäminen kyl motivoi ihan selkeesti.

Yksi haastateltava kuvaili, kuinka sosiaalityössä häntä kiinnosti erityisesti tiedon paljous, aina voi oppia lisää. Sosionomina mahdollisuudet kehittyä koettiin puutteellisempana.

H8: Ja se on ehkä myös sosiaalityössä se kiinnostavin, että sä et, sä et tavallaan koskaan tiedä mitä sun täytyy tietää, et se ei-tietämisen tila on niin syvä, kun taas sitten sosionomina se tulee aika nopeasti se seos kylläiseksi, et se ei ehkä annakaan enää lisää, koska sun omat valtuudet loppuu.

Moni haastateltavista oli kiinnostunut kehittymään sosiaalialan ammattilaisena, minkä vuoksi he olivat päätyneet jatkamaan opintojaan sosiaalityöntekijäksi. Haastateltavien kertoman perusteella opiskelu ja uuden oppiminen kiinnostivat heitä vilpittömästi, minkä vuoksi motiiveja voisi tulkita Ryanin ja Decin (2000) motiivityyppien mukaan osaksi sisäistä

säätelyä. Sisäinen säätely on osa autonomista motivaatiota, jolloin yksilö kokee toiminnon olevan hänestä itsestään lähtöisin (Deci & Ryan 2008, 182).

Halu auttaa ihmisiä

Muutama haastateltava toi esille, että haki sosiaalityöntekijäksi sen vuoksi, että halusi edelleen tehdä työtä, jossa voi auttaa ihmisiä. Sama motiivi oli ollut jo pidempään sosionomina työskennellessä, mikä kuvasti motiivin tärkeyttä. Halu auttaa ihmisiä on yleinen sosiaalialan ammattilaisten motiivi (ks. esim Hanson & McCullagh 1994; Stevens ym. 2012; Kallio ym. 2021). Myös haastateltavien vastauksista tuli ilmi, että kyseinen motiivi oli yksi keskeinen ammatinvalintaan vaikuttava motiivi.

H1: No kyl mä aattelen, et ne on aika samanlaiset [motiivit sosionomiksi ja sosiaalityöntekijäksi]. Se ihmisten kanssa tehtävä työ, niin kyl se on se mun suurin motiivi, ja varsinkin lasten kanssa tehtävä työ.

H8: No joo, siis kyl mä jotenki koen, että semmonen yksilötasolla auttamistyö on ollu mulle tosi tärkeitä koko ajan

Yhden haastateltavan mukaan aikaisemmat työtehtävät sosionomina eivät antaneet riittävästi aikaa paneutua asiakkaiden tilanteisiin. Haastateltavalla oli toive siitä, että sosiaalityöntekijänä hänellä on paremmat mahdollisuudet perehtyä asiakkaan asioihin ja siten päästä auttaa auttamaan asiakasta paremmin. Haastateltavan omana toiveena oli päästä työskentelemään asiakkaan kanssa vielä kokonaisvaltaisemmin.

H7: Ja tuota mut et sitten mikä motivoi sitten taas, niinku miksi mä jatkoin sosiaalityöhön. Sitten täältä pohjalta, niin tää sitten nivoutuu tähän mun työhistoriaan. -- Et se rupes jossakin vaiheessa sitten häiritsemään [asiakaskohtaukset aikaisemmassa työpaikassa]. Et mä haluaisin jutella perusteellisemmin, pidemmin, kokonaisvaltaisemmin.

Halu auttaa ihmisiä on lähtöisin yksilöstä itsestään, jolloin tämän motiivin voi tulkita Ryanin ja Decin (2000) motiivityyppien perusteella sisäiseksi säätelyksi. Kyseessä on siis sisäinen motiivi. Halu auttaa ihmisiä oli ollut haastateltavilla jo pidempään yhtenä työn edellytyksistä. Tämä osoittaa sen, että kyseessä on yksilöstä ja yksilön omista toiveista lähtevä motiivi.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Tämän tutkielman tarkoituksena oli vastata kahteen tutkimuskysymykseeni. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla halusin selvittää, miksi sosionomitaustaiset sosiaalityön pääaineopiskelijat päätyivät suorittamaan sosionomitutkinnon ennen sosiaalityön tutkintoa. Toisen tutkimuskysymyksen avulla halusin kartoittaa, miten sosionomitaustaiset sosiaalityön pääaineopiskelijat kuvailevat nykyisiä ammatinvalintamotiivejaan nimenomaan sosiaalityötä ja sosiaalityöntekijän ammattia kohtaan. Seuraavaksi kokoan tutkielmani keskeisimmät tulokset sekä tuon esille omat johtopäätökseni ja pohdintani.

Ensimmäinen tutkimuskysymyksen osoitti, että sosionomitaustaisilla sosiaalityön pääaineopiskelijoilla on lukuisia syitä, miksi he päätyivät alkuun sosionomiopintoihin eivätkä sosiaalityön opintoihin. Tutkielmani perusteella sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden syyt suorittaa sosionomitutkinto ennen sosiaalityön tutkintoa olivat tyypiltään kahdenlaisia: jotkut syyt ohjasivat sosionomitutkintoa kohti ja jotkut syyt ohjasivat sosiaalityön tutkinnosta pois päin. Lisäksi osa oli tehnyt valinnan sosiaalityön opintoja ja sosionomiopintoja vertaillen, kun osa ei ollut ammatinvalinnassaan huomionnut ollenkaan sosiaalityön tutkinnon mahdollisuutta. Moni teki aktiivista ammatinvalintaa myös muiden alojen ja sosionomin välillä, mutta siihen en keskittynyt tässä tutkielmassa. Tässä tutkielmassa sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden aikaisemmat syyt suorittaa sosionomitutkinto ennen sosiaalityön tutkintoa liittyivät haastateltavien puutteelliseen ja epäluotettavaan tietoon, ympäristön vaikutukseen sekä ammatinvalintamotiiveihin sosionomikoulutusta kohtaan.

Tutkielmani perusteella monella haastateltavalla oli puutteellista tai epäluotettavaa tietoa joko itsestään tai hakemistaan koulutusaloista. Puutteellinen tai epäluotettava tieto ovat ammatinvalintavaikeuksia aiheuttavia tekijöitä. Määritelmiä on käytetty urapäätös vaikeuksien taksonomiassa. (ks. Gati ym. 1996.) Tulosten perusteella yliopisto-opinnot oletettiin liian haastaviksi ja toisaalta omaa pärjäämistä yliopistossa aliarvioitiin. Sen sijaan sosiaalityöhön liittyvät ennakkoluulot liittyivät lähinnä sosiaalityön työnkuvaan. Sosiaalityö tulkittiin muun muassa liian byrokraattiseksi. Monella haastateltavalla ei myöskään ollut kovin vahvaa tietoa sosionomikoulutuksesta ennen sinne hakeutumista. Tämä oli mielenkiintoinen havainto, koska puutteellinen tieto on määritelty yhdeksi urapäätös vaikeutta aiheuttavaksi tekijäksi (Gati ym. 1996). Tämän tutkielman tulokset osoittavat, että tietynlainen tietämättömyys sosionomin ammatista ei ole ollut este opintoihin hakeutumiselle, vaan pikemminkin

päinvastoin. Toisaalta sosionomin ammatti ei ollut haastateltaville lopullinen vaihtoehto, koska he hakeutuivat myöhemmin sosiaalityön koulutukseen. Tämä herättää kysymyksen siitä, kuinka paljon puutteellinen tieto haettavasta koulutuksesta on yhteydessä myöhempään alanvaihtoon.

Tutkielmani perusteella tuli näkyväksi, kuinka kaikki eivät edes harkinneet sosiaalityöntekijän ammattia yhtenä vaihtoehtonaan, vaikka heillä oli kiinnostusta sosiaalialaan. Tähän voisi olla mahdollista vaikuttaa esimerkiksi mediavaikuttamisen kautta. Mediavaikuttamisen kautta voisi olla mahdollista sekä lisätä tietoa että ehkäistä vääristyneitä ennakkoluuloja. Toisaalta sosiaalialan mediavaikuttaminen ei ole täysin ongelmatonta. Esimerkiksi Tiitisen (2019, 90) väitöskirjan mukaan sosiaalialan työntekijöiden voi olla vaikea osallistua mediavaikuttamiseen juuri sen takia, että mediassa sosiaalialaa kuvataan usein niin negatiivisessa valossa. Tämän takia mediavaikuttaminen olisi entistä tärkeämpää, mikäli alalle halutaan uusia ja motivoituneita työntekijöitä. Viime vuosina sosiaalialan mediavaikuttamista onkin alkanut näkymään aiempaa enemmän esimerkiksi TikTokissa, jossa esimerkiksi Tiktok-sossut pyrkivät viestimään muun muassa sitä, mitä lastensuojelu on. (Tiktok-sossut, 2023). Tämänkaltaisella mediavaikuttamisella ja tiedon lisäämisellä, mikä perustuu sosiaalityöntekijöiden tuottamaan sisältöön, on mahdollisuus tuottaa ja lisätä tietoa sosiaalityöstä ja sosiaalityön tarkoituksesta, ja siten poistaa ennakkoluuloja.

Toinen keino sosiaalityöhön liittyvän tietoisuuden lisäämiseksi voisi olla opinto-ohjaus. Suomessa opinto-ohjausta järjestetään niin peruskoulussa, lukiossa kuin ammattikoulussa. Opinto-ohjauksen yhtenä tavoitteena on varmistaa, että jokaisella on riittävät taidot hankkia itsenäisesti tietoa jatko-opinnoista. (Opetushallitus 2014, 13.) Opinto-ohjauksesta ei voida kuitenkaan olettaa, että siellä kerrotaan kaikista mahdollisista koulutusvaihtoehtoista. Tämän vuoksi on tärkeää, että opinto-ohjauksessa annetaan riittävät työkalut siihen, että opiskelijat osaavat itsenäisesti hakea tietoa itselle sopivista koulutusvaihtoehtoista. Tämä on myös opetushallituksen (2014) mukaisesti osa hyvän opinto-ohjauksen kriteerejä. Tämän tutkielman tulosten perusteella tämä tavoite ei ole ainakaan täysin toteutunut, minkä vuoksi näen, että opinto-ohjauksessa on potentiaalia kehittyä.

Tutkielmani perusteella monien syyt hakeutua sosionomikoulutukseen olivat ympäristöstä riippuvaisia. Ympäristötekijät vaikuttivat ammatinvalintapäätöksiin monilla eri tavoilla. Ympäristön kautta tietoisuus sosionomin ja sosiaalityöntekijän ammatista lisääntyi, ympäristö vaikutti asenteisiin sekä ympäristö vaikutti konkreettisesti ammatinvalintapäätöksiin muun

muassa koulutuspaikkojen perusteella. Kaikki haastateltavat, joiden perheenjäsen tai muu sukulainen oli ammatiltaan sosionomi, kertoivat tällä olevan vaikutusta omaan ammatinvalintaan hakeutua sosionomiksi. Perheen suora vaikutus ammatinvalintaan ei ole poikkeuksellista, koska Suomessa koulutus on periytyvää (Rinne 2014, 37). Toisaalta yli puolet haastateltavista tuli perhetaustoista, joissa kumpikaan vanhemmista tai muusta perheestä ei ollut suorittanut korkeakoulututkintoa. Aikaisemmassa tutkimuksessa on todettu, että lapset, joiden vanhempien korkein koulutustaso on joko perus- tai kansakoulututkinto tai ammatillinen tutkinto, siirtyvät yliopistoihin hitaammin sekä mahdollisesti epätyypillisempiä reittejä, kuten esimerkiksi ammattikorkeakoulua pitkin. (Mikkonen & Korhonen 2018, 19, 29.) Tämä voi osaltaan selittää sitä, miksi haastateltavat hakeutuivat ensin ammattikorkeakouluun ja vasta tämän jälkeen sosiaalityöhön.

Osa haastateltavista kertoi, kuinka he olivat kuulleet sosiaalityöntekijän ammatista jotain negatiivista lähipiiriltänsä. Tämä vaikutti heidän omaan ammatinvalintaansa hakea sosionomiksi eikä sosiaalityöntekijäksi. Tämä voisi liittyä jo aiemmin mainittuun sosiaalityön mediakuvaan. Toisaalta tästä herää kysymys, miksi sosionomin ammatissa ei ole samanlaista stigmaa, vaikka sosionomit työskentelevät sosiaalityöntekijöiden kanssa samoissa toimintaympäristöissä. Aihetta olisi mielenkiintoista tutkia lisää. Onko kyse esimerkiksi siitä, että sosiaalityöntekijät toimivat päätöksentekijöinä, jolloin sosiaalityöntekijän asema on hieman erilainen kuin esimerkiksi sosionomin.

Ympäristöstä omaksutut asenteet vaikuttivat ammatinvalintapäätökseen. Yksi haastateltavista kertoi, kuinka hän hakeutui sosionomiksi sen vuoksi, että koulutuspolku ammattikoulusta ammattikorkeakouluun oli luontaisempi vaihtoehto kuin koulutuspolku ammattikoulusta yliopistoon. Vaikka tilastollisesti on suurempi todennäköisyys, että lukiosta valmistuneet hakevat yliopistoon (ks. esim. Härkönen & Sirniö 2020), ammattikoulutaustan ei tulisi olla sellaisenaan este hakeutumatta itseä kiinnostavaan koulutukseen.

Tutkielmani mukaan ympäristö vaikutti ammatinvalintapäätökseen konkreettisesti siten, että ammatinvalintaan vaikutti myös korkeakoulujen sijainti. Suomessa ammattikorkeakouluja on määrällisesti enemmän kuin yliopistoja, jolloin sosionomiksi hakevilla on enemmän vaihtoehtoja paikkakunnan ja korkeakoulujen suhteen. Tässä tutkimuksessa yksi haastateltavista päätyi hakemaan sosionomiksi sen vuoksi, että hänen asuinpaikkakunnallaan se oli mahdollista. Sosiaalityötä olisi täytynyt lähteä opiskelemaan toiselle paikkakunnalle, mikä ei sen hetkisessä elämäntilanteessa tuntunut sopivalta.

Edellä mainittujen syiden lisäksi motiivit sosionomikoulutusta kohtaan olivat yksi syy hakeutua sosionomiksi eikä sosiaalityöntekijäksi. Haastateltavilla oli useita keskenään erilaisia motiiveja, jotka saivat hakemaan sosionomiksi. Tämä oli jo sellaisenaan mielenkiintoinen havainto, että haastateltavat hakeutuivat keskenään täysin erilaisista syistä sosionomiksi. Nämä haastattelussa ilmenneet motiivit liittyivät alan käytännönläheisyyteen, monipuolisuuteen, haluun tehdä lastensuojelussa työtä, työllisyyteen, palkkaan, korkeakoulututkinnon saamiseen sekä siihen, että sosionomikoulutus toimi väylänä päästä sosiaalityön koulutukseen. Käytännössä kaikki nämä edellä mainitut motiivit voisivat ohjata myös sosiaalityöhön. Tämä herättää kysymyksen siitä, olisivatko nämä kyseiset ammatinvalintamotiivit voineet ohjata sosionomin sijaan sosiaalityöntekijäksi, mikäli yksilö olisi saanut ympäristönsä kautta enemmän kannustusta sosiaalityön opintoihin. Voi myös olla, että haastateltavien motiivit selkiytyivät Salmisen ja Murron (2019) tutkimuksen tavoin vasta ensimmäisten opintojen aikana, minkä vuoksi haastateltavien nykyiset ammatinvalintamotiivit ohjasivat hakemaan sosionomitutkinnon lisäksi vielä sosiaalityön tutkintoon.

Tutkielmani osoitti, että on olemassa tekijöitä, jotka estävät sosiaalialasta kiinnostuneita hakemasta sosiaalityöhön. Tämän taustalla oli suurimmaksi osin yksilön puutteelliset ja epäluotettavat tiedot (ks. Gati ym. 1996). Mikäli yksilöllä on riittävät sekä todenmukaiset lähtökohdat ammatinvalinnan tekemiseen, tällöin myös sosiaalityö voi tulla vaihtoehtona enemmän esille. Tällöin sosiaalialasta kiinnostuneen on helpompaa hakeutua oman mielenkiintonsa mukaan joko sosionomiksi tai sosiaalityöntekijäksi. Tämä nopeuttaisi työvoiman saatavuutta sekä pidentäisi työuria (Valtioneuvosto 2023, 136), jolloin sillä voisi olla positiivinen vaikutus nykyiseen työvoimapulaan.

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni liittyviä tutkimustuloksia ei voi verrata aikaisempiin tutkimuksiin, koska aikaisempia verrattavissa olevia tutkimuksia ei ole. Tutkimustulokseni eivät ole yleistettävissä laadullisen menetelmän ja pienen otannan vuoksi. Aihetta olisi mielenkiintoista tutkia lisää esimerkiksi määrällisesti, jolloin pystyisi selvittämään, korostuvatko jotkut syyt erityisen paljon. Mikäli joku tai jotkut syyt korostuvat erityisen paljon, niihin voisi olla aiheellista puuttua. Sosiaalityöntekijäksi hakeutuminen ei saa jäädä kiinni ympäristön ennakkoluuloista tai yksilön riittämättömistä tiedoista eri koulutusaloja kohtaan. Tämäkin tutkielma osoitti, että monet haastateltavien aikaisemmista syistä jättää hakematta sosiaalityön opintoihin olivat virheellisiä, koska nyt jokainen tähän tutkielmaan osallistunut oli hakeutunut ja päässyt sosiaalityön tutkinto-opiskelijaksi.

Toiseen tutkimuskysymykseeni liittyvät tulokset osoittivat, että sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalintamotiivit sosiaalityöntekijän koulutusta ja ammattia kohtaan olivat sekä ulkoisia että sisäisiä. Tässä tutkielmassa ulkoiset motiivit korostuivat vastauksissa jonkin verran enemmän kuin sisäiset motiivit. Sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ulkoiset ammatinvalintamotiivit sosiaalityöntekijän ammattia kohtaan liittyivät palkkaan, arvostukseen, kunnianhmoon, sosiaalityöntekijän pätevyyden tai tutkinnon saamiseen, työmahdollisuuksiin sekä vaikuttamismahdollisuuksiin. Luokittelin nämä kaikki motiivit Ryanin ja Decin (2000) määrittelemien motiivityyppien perusteella ulkoisiksi motiiveiksi. Osa motiiveista oli enemmän ulkoisia kuin toiset. Esimerkiksi palkan ja arvostuksen tavoittelu oli selkeästi ulkoisempaa kuin parempien vaikutusmahdollisuuksien tavoittelu. Ulkoisia motiiveja tarkastellessa huomasin, että moni peilasi sosionomitaustaansa tuodessaan esille nykyisiä ammatinvalintamotiivejaan. Tutkielmani osoitti, että nämä motiivit eivät ole toteutuneet riittävän hyvin sosionomina.

Ulkoisten motiivien lisäksi haastatteluissa ilmeni sisäisiä motiiveja, jotka ohjasivat hakemaan sosiaalityöntekijäksi. Nämä motiivit liittyivät oman osaamisen kehittämiseen sekä haluun auttaa ihmisiä. Oman osaamisen kehittämisessä korostui suurimmaksi osaksi kiinnostus sosiaalityöntekijän koulutuksen tuottamaan osaamiseen, joista erityisen kiinnostavina osa-alueina olivat sekä lainsäädäntö että rakenteellinen sosiaalityö. Tässä tutkielmassa haastateltavien motiivit liittyivät suuremmaksi sosiaalityön koulutukseen ja koulutuksen tuottamaan osaaminen eikä niinkään sosiaalityöntekijän ammattiin. Toisena sisäisenä motiivina oli halu auttaa ihmisiä. Motiivi on siitä mielenkiintoinen, että se on voinut toteutua myös sosionomin ammatissa, jolloin se ei ole voinut olla ainoa syy hakeutua sosiaalityöntekijäksi.

Sisäisiä motiiveja tarkastella tulee huomioda, että haastateltavien jotkut motiivit ovat voineet täytyä jo sosionomikoulutuksen myötä, jolloin sosiaalityöstä on voitu tavoitella muita itselle tärkeitä asioita, kuten esimerkiksi parempaa palkkaa. Tämä saattaa olla osasyynä siihen, miksi tässä tutkimuksessa korostuivat ulkoiset motiivit aavistuksen sisäisiä motiiveja enemmän. Toisaalta se, että hyödynsin Ryanin ja Decin (2000) määrittelemiä motiivityyppejä, vaikutti tuloksiin siten, että luokittelin vaikuttamismahdollisuudet osaksi ulkoista motiivia. Esimerkiksi aikaisemmissa tutkimuksissa vaikuttamismahdollisuudet on luokiteltu olevan osa sisäistä tai altruistista motiivia (ks. esim. Hanson & McCullagh 1994; Kallio ym. 2021). Toisaalta, vaikka olisin luokitellut vaikuttamismahdollisuudet osaksi sisäistä motiivia, ulkoiset motiivit olisivat korostuneet hieman enemmän tässä tutkielmassa. Lisäksi tuloksia

tarkastellessa tulee huomioida, että kyseessä oli lopulta minun oma tulkintani siitä, mitkä ammatinvalintamotiivit tulkitsin ulkoisiksi ja mitkä sisäisiksi. Pysin kuitenkin perustelevaan valintani mahdollisimman hyvin, jotta tutkimukseni on mahdollisimman luotettava. Luokitteluni perustui Ryanin ja Decin (2000) määrittelemiin motiivityyppeihin.

Haastateltavien ammatinvalintamotiiveja tarkastellessa voi todeta, että motiivit voidaan tulkita samanaikaisesti toiveiksi. Vastausten perusteella esimerkiksi riittävä palkka, arvostus, mielekkäät työtehtävät ja vaikuttamismahdollisuudet nousivat tärkeiksi motiiveiksi. Tästä herää kysymys siitä, kuinka hyvin näille on tilaa toteutua työelämässä. Esimerkiksi aina työn kiireellisyyden vuoksi sosiaalityöntekijöillä ei ole välttämättä aikaa tai mahdollisuuksia vaikuttamistyöhön (ks. esim. Mänttari-van der Kuip 2013, 12). Palkka ja työn vaatimukset ovat myös herättäneet mielipiteitä. Sosiaalityöntekijän palkka koetaan liian alhaiseksi. (Paulin 2017, 6.) Miten siis käy, jos sosiaalityöntekijäksi ohjanneet ulkoiset tai sisäiset motiivit eivät toteudu riittävän hyvin? Nykyisen sosiaalialan työvoimapulan näkökulmasta olisi erityisen tärkeää, että alalle hakeutuneet pysyisivät alalla.

Oman tulkintani mukaan on hyvä, että sosiaalityön koulutukseen ei johda vain sisäiset motiivit. Tämä johtuu siitä, että perinteinen käsitys ”kutsumusammateista”, ei anna välttämättä riittävästi sijaa sille, että työstä saa vaatia esimerkiksi sille oikeutettua palkkaa ja arvostusta. Toisaalta kutsumusammatti voidaan samanaikaisesti tulkita vaatimuksena, jonka vuoksi osa voi jättää hakematta alalle (Valtioneuvosto 2023, 126). Sisäiset motiivit ovat kuitenkin tärkeitä ammatissa viihtymiseen vaikuttavia tekijöitä, koska sisäinen motivaation myötä toiminta on yksilölle luonnostaan kiinnostavaa (Ryan & Deci 2000, 55). Tämän vuoksi olisi tärkeää, että ammatinvalintaa ei tehdä pelkästään ulkoisten motiivien perusteella.

Tämän tutkielman tulokset poikkeavat jonkin verran aikaisemmista kansainvälisistä tutkimuksista, koska monissa kansainvälisissä tutkimuksissa on viime vuosikymmenien aikana korostunut sosiaalityön opiskelijoiden sisäiset motiivit ulkoisia motiiveja jonkin verran enemmän (ks. esim. Freund ym. 2013; Stevens ym. 2012). Tässä tutkielmassa korostuivat sekä ulkoiset motiivit että sisäiset motiivit, mutta ulkoiset motiivit korostuivat aavistuksen enemmän. Toisaalta tässä tutkielmassa tutkimusjoukko oli rajattu sosionomitaustaisiin sosiaalityön pääaineopiskelijoihin. Tämän vuoksi tämän tutkimuksen tuloksia on mielekkäintä verrata kansainvälisiin tutkimuksiin, jossa on tutkittu sosiaalityön opiskelijoita, jotka ovat olleet alanvaihtajia tai joilla on taustallaan jokin sosiaalialan työpaikka. Tutkimuksen tuloksia voi esimerkiksi verrata Gewirtz-Meydanin ja Even-Zoharin (2017) tekemään tutkimukseen,

jonka mukaan alanvaihtajat olivat kiinnostuneempia sosiaalityön alasta ja omasta ammatillisesta osaamista. Myös tässä tutkimuksessa sosionomitaustaisilla sosiaalityön opiskelijoilla oli kiinnostusta oman ammatillisen osaamisen kehittämisessä muun muassa lainsäädännön, rakenteellisen sosiaalityön tai tutkimuksellisen osaamisen osalta. Tämän lisäksi tässä tutkimuksessa korostuivat vahvasti ulkoiset motiivit, kuten esimerkiksi paremman palkan ja arvostuksen tavoittelu, joita ei voi sivuuttaa. Toisaalta tämän tutkielman tuloksia voisi verrata Stevens ym. (2010) tutkimukseen. Tutkimus osoitti, että opiskelijat, joilla oli aikaisempia kokemuksia sosiaalipalveluista, olivat muuta työkokemuksia omaavia opiskelijoita enemmän kiinnostuneita ulkoisista motiiveista (Stevens ym. 2010, 30). Myös tässä tutkielmassa ulkoiset motiivit korostuivat vastausten perusteella aavistuksen enemmän.

Suomalaisiin tutkimuksiin verrattuna tämän tutkielman tuloksissa oli samankaltaisuuksia Lähteisen ja Tuohinon (2013) tekemän tutkimuksen kanssa, jonka mukaan sosionomitaustaisten syyt sosiaalityön yliopisto-opintoihin olivat enimmäkseen monipuolisemmat työmahdollisuudet, opiskeluhaluus ja sosiaalityöntekijän kelpoisuuden saaminen. Tässä tutkielmassa korostui samoja teemoja, mutta myös paljon muita teemoja. Lähteisen ja Tuohinon (2013) tekemä tutkimus ei ole kuitenkaan suoranaisesti keskittynyt ammatinvalintamotiiveihin, vaan kahden eri sosiaalialan tutkinnon suorittaneiden käsityksiin korkeakoulutusten tuottamasta osaamisesta. Lisäksi Lähteisen ja Tuohinon (2013) tutkimuskysymys sosionomitaustaisten syistä hakeutua sosiaalityöhön ei suoranaisesti liittynyt sosiaalityöntekijän ammattiin vaan enemmänkin sosiaalityön koulutukseen, jolloin se ei ole täysin vertailukelpoinen. Sen sijaan tämän tutkimuksen tulokset poikkeavat Kallion, Blombergin ja Krollin (2021) tekemästä tutkimuksesta, jonka mukaan sosiaalityön opiskelijoiden ammatinvalintamotiivit olivat enimmäkseen sisäisiä ja ideologisia kuin ulkoisia eivätkä sosionomitaustaisten ammatinvalintamotiivit poikenneet suoraan alalle hakeutuneista. Yhteistä tutkimuksille oli se, että kummassakaan tutkimuksessa ei korostunut oman tai lähipiirin sosiaaliset ongelmat, jotka olisivat ohjanneet alalle.

Aikaisempiin tuloksiin verrattaessa on olennaista huomioida, että tässä tutkielmassa tutkimusasetelma saattoi ohjata haastateltavia pohtimaan ammatinvalintamotiivejansa siten, että heidän ammatinvalintamotiiviansa oletettiin olevan erilaisia kuin heidän aikaisemmat ammatinvalintamotiivinsa sosionomitutkintoa kohtaan. Tämä johtui siitä, että alkuun haastateltavilta kartoitettiin heidän ammatinvalintamotiivejansa nimenomaan sosionomitutkintoa ja sosionomin ammattia kohtaan. Vasta tämän jälkeen kysyin, mitkä olivat haastateltavien motiivit hakeutua sosionomitutkinnon jälkeen sosiaalityöntekijäksi.

Kysymyksenasettelu oli kuitenkin tarkoituksellista riittävän pohdinnan saamiseksi. Tämä saattoi kuitenkin vaikuttaa siihen, miksi esimerkiksi sisäiset motiivit eivät nousseet tämän enempää esille.

Myöskään tähän tutkimuskysymykseeni liittyvät tulokset eivät ole laadullisen menetelmän ja pienen otannan vuoksi yleistettävissä. Sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalintamotiiveja olisi mielenkiintoista tutkia lisää, koska tämän tutkielman tulokset olivat osin ristiriidassa määrällisen tutkimuksen kanssa (Kallio ym. 2021). Ammatinvalintamotiivit ovat samanaikaisesti toiveita ja odotuksia, joita tutkimalla voi selvittää, vastaako työelämä ja alalle hakevien toiveet keskenään. Ammatinvalintamotiiveja on tärkeä tutkia sekä laadullisesti että määrällisesti. Esimerkiksi tässä tutkielmassa arvostuksen tavoittelu oli täysin uusi motiivi, joka ei ole ainakaan Suomessa tehdyissä tutkimuksissa noussut esille (ks. esim. Kallio ym. 2021; Lähteinen & Tuohino 2013). Tutkielmani todisti laadullisen tutkimuksen merkityksellisyyden ja tarpeellisuuden ammatinvalintamotiiveja tutkiessa. Lisäksi tutkimustulokseni antoivat arvokasta tietoa siitä, mitkä tekijät ovat alkuun estäneet sosionomitaustaisia hakemasta sosiaalityön koulutukseen sekä mitä sosiaalityön koulutukselta ja ammatilta toivotaan. Tämä on sosiaalialan työvoimapulan sekä sosiaalialan kehittämisen näkökulmasta tärkeää.

Lähteet

- Aikio, Samuli (2017) Viisi näkökulmaa valtaan: sosiaalityön taustalla olevien valtakäsitysten teoreettista pohdintaa. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Ammattibarometri (2022) Ammattibarometri (II/2022). Työ- ja elinkeinoministeriö.
<https://www.ammattibarometri.fi/> Viitattu 29.4.2023
- Ammattikorkeakoululaki (932/2014) Finlex
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932> Viitattu 18.9.2022
- Arene (2017) Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren: Ammattikorkeakoulutus sosiaalialan muutoksen edistäjänä. Helsinki: Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto.
https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf?t=1526901428. Viitattu 28.9.2022
- Balyer, Aydin & Özcan, Kenan (2014) Choosing Teaching Profession as a Career: Students' Reasons. *International Education Studies*, 7(5), 104–115.
<https://doi.org/10.5539/ies.v7n5p104> Viitattu 1.11.2022
- Bourdieu, Pierre (1986) Forms of Capital. Teoksessa Richardson, J. (toim.) *Handbook of theory and research for sociology of education*. Greenwood Press, 241–258.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2012) Thematic analysis. In H. Cooper, P. M. Camic, D. L. Long, A. T. Panter, D. Rindskopf, & K. J. Sher (Eds.), *APA handbook of research methods in psychology. Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological*. American Psychological Association, 57–71
<https://doi.org/10.1037/13620-004> Viitattu 29.11.2022
- Breen, Richard & Goldthorpe, John (1997) Explaining Educational Differentials: Towards a Formal Rational Action Theory. *Rationality and Society*, 9(3), 275–305.
<https://doi.org/10.1177/104346397009003002> Viitattu 19.11.2022
- Byrne, Nicole (2017) Social work students' professional and personal exposure to social work: an Australian experience. *European Journal of Social Work*, 22(4), 702–711.
<https://doi.org/10.1080/13691457.2017.1399254> Viitattu 14.11.2022
- Christie, Alastair & Kruk, Edward (1998) Choosing to become a social worker: motives, incentives, concerns and disincentives. *Social Work Education*, 17(1), 21–34.
<http://dx.doi.org/10.1080/02615479811220031> Viitattu 14.11.2022
- Deci, Edward & Eghrari, Haleh & Patrick, Brian & Leone, Dean (1994) Facilitating Internalization: The Self-Determination Theory Perspective. *Journal of Personality*,

- 62(1), 119–142. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1994.tb00797.x> Viitattu 23.11.2022
- Deci, Edward & Koestner, Richard & Ryan, Richard (1999) A Meta-Analytic Review of Experiments Examining the Effects of Extrinsic Rewards on Intrinsic Motivation. *Psychological Bulletin*, 125(6), 627–668. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.125.6.627> Viitattu 18.3.2023
- Deci, Edward & Ryan, Richard (2008) Self-Determination Theory: A Macrotheory of Human Motivation, Development, and health. *Canadian Psychology* 49(3), 182–185. <https://doi.org/10.1037/a0012801> Viitattu 20.11.2022
- DiCicco-Bloom, Barbara & Crabtree, Benjamin (2006) The qualitative research interview. *Medical Education*, 40(4), 314–321. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2929.2006.02418.x> Viitattu 12.12.2022
- Erola, Jani & Jalonen, Sanni & Lehti, Hannu (2016) Parental education, class and income over early life course and children's achievement. *Research in Social Stratification and Mobility* 44(44), 33–43. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2016.01.003> Viitattu 27.11.2022
- Freund, Anat & Blit-Cohen, Edith & Cohen, Ayala & Dehan, Nicole (2013) Professional Commitment in Novice Social Work Students: Socio-Demographic Characteristics, Motives and Perceptions of the Profession. *Social Work Education* 32(7), 867–887. <https://doi.org/10.1080/02615479.2012.717920> Viitattu 18.1.2023
- Gati, Itamar & Krausz, Mina & Osipow, Samuel (1996) A Taxonomy of Difficulties in Career Decision Making. *Journal of Counselling psychology* 43(4), 510–526. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.43.4.510> Viitattu 20.10.2022
- Gąsiorowski, Jakub & Rudowicz, Elżbieta & Safranow, Krzysztof (2015) Motivation towards medical career choice and future career plans of Polish medical students. *Advances in Health Sciences Education: Theory and Practice*, 20(3), 709–725. <https://doi.org/10.1007/s10459-014-9560-2> Viitattu 28.12.2022
- Gewirtz-Meydan, Ateret & Even-Zohar, Ahuva (2017) Retraining programmers in social work: career considerations, factors influencing the decision to study social work and professional preferences among students. *European Journal of Social work*, 21(4), 585–601. <https://doi.org/10.1080/13691457.2017.1320524> Viitattu 4.11.2022
- Hanhijoki, Ilpo (2020) Koulutus ja työvoiman kysyntä 2035: Osaamisen ennakointifoorumin ennakointituloksia tulevaisuuden koulutustarpeista. Opetushallitus.

- Hanson, James & Mccullagh, James (1994) Career Choice Factors for BSW Students: A 10-Year Perspective. *Journal of Social Work Education*, 31(1), 28–37.
<https://doi.org/10.1080/10437797.1995.10778836> Viitattu 22.11.2022
- Heikkilä, Matti & Korpelainen, Niina & Kaakinen, Juha (2003) Kansallinen sosiaalialan kehittämisprojekti: selvityshenkilöiden loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Hodkinson, Phil & Sparkes, Andrew (1997) Careership: a sociological theory of career decision making. *British Journal of Sociology of Education* 18(1), 29–44.
<https://doi.org/10.1080/0142569970180102> Viitattu 5.11.2022
- Härkönen, Juho & Sirniö, Outi (2020) Koulutuksen ylisukupolvinen eriarvoisuus on kasvanut. *Tackling Inequalities in Time of Austerity*.
- Kalenius, Alekski & Karhunen, Hannu & Hyvönen, Ilmari (2020) Ensikertalaisten pääsy korkeakouluun. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-769-7> Viitattu 5.2.2023
- Kallio, Johanna & Blomberg, Helena & Kroll, Christian (2021) Miksi minusta tulee sosiaalityöntekijä? Tutkimus sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalintamotiiveista Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 86(5–6), 497–508.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021112456892> Viitattu 8.10.2022
- Kosunen, Tapio (2021) Kohti saavutettavampaa korkeakoulutusta ja korkeakoulutusta. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Kärkkäinen, Tuulikki (2004) Koulutuksen ja lapsi-vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen. Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen pääoman periytyminen sukupolvesta toiselle. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Laine, Marjukka & Kokkinen, Lauri & Kaarlela-Tuomaala, Anu & Elovainio, Marko & Keinänen, Mika & Suomi, Reima (2010) Sosiaali- ja terveysalan työolot 2010 – Kahden vuosikymmenen kehityskulku. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) Finlex
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612#Pidm45053755342496> Viitattu 15.2.2023
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015) Finlex
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150817> Viitattu 18.9.2022
- Landgrén, Saana (2021) Vastavalmistuneiden urapolut 2021: Vuosina 2019–2020 valmistuneiden Talentian jäsenten sijoittuminen työelämään sekä kokemukset saadusta

- koulutuksesta. Helsinki: Talentia. https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2021/11/Talentia_Urapolut2021_raportti.pdf Viitattu 28.9.2022
- Liukko, Eeva & Nykänen, Eeva (2019) Sosiaalityön tulevaisuus – sosiaalityö julkisena hallintotehtävänä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4091-8> Viitattu 20.11.2022
- Lähteinen, Sanna & Raitakari, Suvi & Hänninen, Kaija & Kaittila, Anniina & Kekoni, Taru & Krok, Suvi & Skaffari, Pia (2017) Sosiaalityön koulutuksen tuottama osaaminen. Helsinki: Helsingin yliopisto. Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto SOSNET.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/232157/loader.pdf?sequence=1>. Viitattu 22.9.2022
- Lähteinen, Sanna & Tuohino, Noora (2013) Kahden sosiaalialan korkeakoulututkinnon suorittaneiden käsitykset alan korkeakoulutusten tuottamasta osaamisesta. *Janus* 21(1), 41–58.
- McInerney, Dennis. (2019) *Motivation Educational Psychology*, 39(4), 427–429.
<https://doi.org/10.1080/01443410.2019.1600774> Viitattu 5.10.2022
- Mikkonen, Susanna & Korhonen, Vesa (2018) Työläistäustaiset yliopisto-opiskelijat ja koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-547-1> Viitattu 31.3.2023
- Muurinen, Heidi & Kääriäinen Aino (2020) Sosiaalityöntekijät käyttämässä ja tuottamassa tutkimustietoa. Teoksessa Suoninen-Erhiö Lea & Pohjola, Anneli & Satka, Mirja & Simola, Jenni (2020) Sosiaaliala uudistuu. Tietopohjan ja vuorovaikutuksen kysymyksiä. Helsinki: Huoltaja-säätiö. 73–94.
- Myrskylä, Pekka (2009) Koulutus periytyy edelleen. Helsinki: Tilastokeskus.
https://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_002.html?s=0 Viitattu 14.4.2023
- Mänttari-van der Kuip, Maija (2013) Julkinen sosiaalityön markkinoistumisen armoilla? *Yhteiskuntapolitiikka* 78(1), 5–19. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201302131816> Viitattu 14.2.2023
- Mänttari-van der Kuip, Maija (2015a) Sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointi ja toimintamahdollisuudet niukkuuden aikakaudella. *Janus* 23(3), 329-335.
- Mänttari-van der Kuip, Maija (2015b) Work-related well-being among Finnish frontline social workers in an age of austerity. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mäntysaari, Mikko (2020) Sosiaalityön asiantuntijuus uusissa rakenteissa: Vaatimukset koulutukselle ja tutkimukselle. Teoksessa Suoninen-Erhiö Lea & Pohjola, Anneli &

- Satka, Mirja & Simola, Jenni (2020) Sosiaaliala uudistuu. Tietopohjan ja vuorovaikutuksen kysymyksiä. Helsinki. Huoltaja-säätiö. 51–72.
- Nori, Hanna (2011) Keille yliopiston portit avautuvat? Tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteenaloille valikoitumisesta 2000-luvun alussa. Turun yliopisto. Annales Universitatit C:309.
- Nori, Hanna & Juusola, Henna & Kohtamäki, Vuokko & Lyytinen, Anu & Kivistö, Jussi (2021) Korkeakoulutuksen saavutettavuus ja tasa-arvo Suomessa ja verrokkimaissa: GATE-hankkeen loppuraportti. Helsinki: Valtioneuvosto.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-057-8> Viitattu 4.4.2023
- Onnismaa, Jussi (2003) Epävarmuuden paluu. Ohjauksen ja asiantuntijuuden muutos. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Opetushallitus (2014) Hyvän ohjauksen kriteerit – Hyvän ohjauksen kriteerit perusopetukseen, lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen. Helsinki: Opetushallitus.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/hyvan_ohjauksen_kriteerit.pdf
 Viitattu 19.3.2023
- Opetusministeriö (2007) Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta. Helsinki: Opetusministeriö.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-422-1> Viitattu 15.12.2022
- Opintopolku (2022) Valintaperusteet. Opintopolku.
<https://opintopolku.fi/konfo/fi/hakukohde/1.2.246.562.20.000000000000000003584/valintaperuste> Viitattu 7.10.2022
- Osipow, Samuel (1990) Convergence in theories of career choice and development: Review and prospect. *Journal of Vocational Behavior* 36(2), 122–131.
[https://doi.org/10.1016/0001-8791\(90\)90020-3](https://doi.org/10.1016/0001-8791(90)90020-3) Viitattu 16.12.2022
- Paulin, Savanna (2017) Sosiaalityön työpaikkojen houkuttelevuus: Talentian selvitys 2017. Talentia. <https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2017/03/Raportti-Sosiaalityon-tyopaikkojen-houkuttelevuus.pdf> Viitattu 3.5.2023
- Pierson, Paul (2002). Coping with permanent austerity: welfare state restructuring in affluent democracies: L'Europe sociale en perspectives. *Revue Française de Sociologie*, 43(2), 369–433. <https://doi.org/10.2307/3322510> Viitattu 11.5.2033
- Piironen, Hannu (2011) Sosiaalityö korkeakoulumaailmassa. *Janus* 19(3), 275–278.
<https://journal.fi/janus/article/view/50623/15351> Viitattu 11.11.2022

- Pohjola, Anneli (2019) Sosiaalihuollon ammattihenkilölain (817/2015) muutostarpeita koskeva selvitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4043-7> Viitattu 28.12.2022
- Pöyhönen, Sari (2003) Uraopettajia, juurilleen palaajia ja kielenharrastajia. Suomen kielen opettajien ammatti-identiteetti Venäjän koulutuksen ja opetuksen murroksessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto
- Pöyliö, Heta & Erola, Jani (2015) Suomen lisääntynyt sosiaalinen liikkuvuus harvinaista muualla Euroopassa. *Talous ja yhteiskunta*. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021042714412> Viitattu 27.11.2022
- Pöyliö, Heta & Erola, Jani & Kilpi-Jakonen, Elina (2017) Institutional change and parental compensation in intergenerational attainment: Institutional change and compensation. *The British Journal of Sociology*, 69(3), 601–625. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12293> Viitattu 17.3.2023
- Rinne, Risto (2014) Kulttuurinen pääoma ja koulutuksen periytyvyys. Teoksessa Pulkkinen, Suvi & Roihuvuo, Johanna (toim.) *Erkanevat koulutuspolkut – Koulutuksen tasa-arvon tila 2010-luvulla*. Helsinki: Suomen ylioppilaskuntien liitto.
- Rompf, Elisabeth & Royse, David (1994) Choice of Social Work as a Career: Possible Influences. *Journal of Social Work Education*, 30(2), 163–171. <https://doi.org/10.1080/10437797.1994.10672227> Viitattu 22.11.2022
- Ryan, Richard & Deci, Edward (2017) *Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness*. New York: Guilford Publications. <https://doi.org/10.1521/978.14625/28806> Viitattu 10.11.2022
- Ryan, Richard & Deci, Edward (2000) Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions: Motivation and the Educational Process. *Contemporary educational psychology* 25(1), 54–67. <https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1020> Viitattu 27.11.2022
- Saarinen, Arttu & Blomberg, Helena & Kroll Christian (2012) Liikaa vaadittu? Sosiaalityöntekijöiden kokemukset työnsä kuormittavuudesta ja ristiriitaisuudesta Pohjoismaissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 77(4), 403–418.
- Salminen, Tuukka & Murto, Virve (2019) Monta opinto-oikeutta. Tutkimus useamman opinto-oikeuden hankkimiseen johtaneista syistä ja tekijöistä. Helsinki: Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus.
- Salo, Hanna & Rantonen, Otso & Aalto, Ville & Oksanen, Tuula & Vahtera, Jussi & Junnonen, Sanna-Riitta & Baldschun, Andreas & Väsänen, Raija & Mönkkönen,

- Kaarina & Hämäläinen, Juha (2016) Sosiaalityöntekijöiden hyvinvointi: Sosiaalityön kuormittavuus, voimavaratekijät ja sosiaalityöntekijöiden mielenterveys. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Salovaara, Samuel & Ylönen, Katri & Silén, Marianne & Viitanen, Johanne & Lääveri, Tinja & Hautala, Sanna (2022). Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattilaisten arviot asiakastietojärjestelmistä 2020. *Finnish Journal of eHealth and eWelfare*, 14(2), 191-207. <https://doi.org/10.23996/fjhw.113710> Viitattu 8.5.2023
- Sheldon, Kennon & Elliot, Andrew (1998) Not all Personal Goals are Personal: Comparing Autonomous and Controlled reasons for Goals as Predictors of Effort and Attainment. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24 (5), 546–557. <https://doi.org/10.1177/0146167298245010> Viitattu 15.11.2022
- Sipilä, Jorma & Mäntysaari, Mikko & Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko (2023) Lastensuojelututkinnosta yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan – pitkä matka kohti tieteeseen perustuvaa sosiaalityötä. Teoksessa Satka, Mirja & Moilanen, Johanna & Pohjola, Anneli & Rauhala, Pirkko-Liisa & Isokuorti, Nanne (toim.) Sosiaalityön tieteenalaa rakentamassa. Helsinki: Huoltaja-Säätiö.
- Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301> Viitattu 11.11.2022
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2006) Sosiaalihuolto Suomessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2023a) Hyvinvointialueet vastaavat sote-palvelujen ja pelastustoimen järjestämisestä 1.1.2023 lähtien. <https://stm.fi/hyvinvointialueet> Viitattu 3.5.2023
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2023b) Sosiaalipalvelut. <https://stm.fi/sosiaalipalvelut> Viitattu 2.5.2023
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2023c) Toimeentulotuki. <https://stm.fi/toimeentulotuki> Viitattu 11.5.2023
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2023d) Yksityiset sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajat. <https://stm.fi/yksityiset-sotepalvelut> Viitattu 14.2.2023
- Stevens, Martin & Moriarty, Jo & Manthorpe, Jill & Hussein, Shereen & Sharpe, Endellion & Orme, Joan & Mcyntyre, Gillian & Cavanagh, Kate & Green-Lister, Pam & Crisp, Beth (2012) Helping others or a rewarding career? Investigating student motivations to train as social workers in England. *Journal of Social Work: JSW*, 12(1), 16–36. <https://doi.org/10.1177/1468017310380085> Viitattu 20.11.2022

- Stone, Dan & Deci, Edward & Ryan, Richard (2009) Beyond Talk: Creating Autonomous Motivation through Self-Determination Theory. *Journal of General Management*. 34(3), 75–91. <https://doi.org/10.1177/030630700903400305> Viitattu 5.12.2022
- Suomen virallinen tilasto (2022) Kuntasektorin palkat [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. <https://tilastokeskus.fi/julkaisu/cku3t6tu8b0hj0b50jin4m9rf> Viitattu 19.1.2023.
- Tevameri, Terhi (2021) Katsaus sote-alan työvoimaan: Toimintaympäristön ajankohtaisten muutosten ja pidemmän aikavälin tarkastelua. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-812-7> Viitattu 19.1.2023
- Tietosuojalaki (1050/2018) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20181050> Viitattu 3.1.2023
- Tietosuojavaltuutetun toimisto (2023) Pseudonymisoidut ja anonymisoidut tiedot. <https://tietosuoja.fi/pseudonymisointi-anonymisointi> Viitattu 23.1.2023
- Tiktok-Sossut (2023) Tietoa meistä. <https://www.tiktoksossut.fi/tietoa-meista/> Viitattu 26.3.2023
- Tiitinen, Laura (2019) Kamppailu sananvapaudesta: sosiaalialan ammattilaisten toiminta ja valtasuhteet mediavaikuttamisen kentällä. Rovaniemi: Lapin yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-147-7> Viitattu 14.2.2023
- Tirronen, Jarkko (2006). Erilaistuva ja yhtenäistynvä korkeakoulutus muutosvoimana. *Aikuiskasvatus*, 26(2), 153–169. <https://doi.org/10.33336/aik.93685> Viitattu 5.10.2022
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2011) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turun yliopisto (2023) Etäyhteydet. <https://www.utu.fi/fi/etayhteydet> Viitattu 5.5.2023
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019) Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Helsinki.
- Valtioneuvosto (2023) Sosiaali- ja terveysalan korkeakoulutuksen kehittäminen – hanke. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164706/VN_2023_15.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 23.4.2023
- Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista (1129/2014) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141129>. Viitattu 10.9.2022.
- Valvira (2022) Sosiaalihuollon ammattioikeudet. Valvira. <https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/sosiaalihuollon-ammattioikeudet> Viitattu 7.10.2022

- Vanttaja, Markku (2003) Koulumenestyjien urapolut. *Yhteiskuntapolitiikka* 68(2), 131–140
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209116888> Viitattu 29.4.2023
- Vanttaja, Markku (2005) Koulutuksesta ja työstä karsiutuneiden nuorten kotitaustan ja myöhempien elämänvaiheiden tarkastelua. *Yhteiskuntapolitiikka* 70:4, 411–416.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117140> 8.12.2022
- Vipunen (2023) Korkeakoulujen hakeneet ja paikan vastaanottaneet. Opetushallinnon tilastopalvelu. https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Haku%20ja%20valinta%20-%20korkeakoulu%20-%20live.xlsb Viitattu 11.5.2023
- Vuorinen, Päivi & Valkonen, Sakari (2005) Ammattikorkeakoulu ja yliopisto yksilöllisten koulutustavoitteiden toteuttajina. *Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusseloiteita*, 25.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3229-9> Viitattu 4.3.2023
- Winter, David & John, Oliver & Stewart, Abigail & Klohnen, Eva & Duncan, Lauren (1998) Traits and Motives: Toward an Integration of Two Traditions in Personality Research. *Psychological Review*, 105(2), 230–250. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.105.2.230> Viitattu 29.12.2022
- Yliopistolaki (558/2009) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090558> Viitattu 7.10.2022

Liitteet

Liite 1. Haastattelukutsu

Haastattelukutsu

Hei opiskelija!

Onko sinulla sosionomi (AMK) -tutkinto ja opiskeletko tällä hetkellä sosiaalityötä pääaineenasi? Mikäli kyllä, niin olemme kiinnostuneita kuulemaan koulutuspolkusi taustoista sekä uratoiveistasi. Olemme erityisen kiinnostuneita kuulemaan, mikä sai sinut suorittamaan sosionomikoulutuksen ennen sosiaalityön opintoja. Mikä taas sai sinut hakemaan sosiaalityön opintoihin vielä sosionomiopintojen jälkeen? Entä mitä ajattelet ja toivot tulevaisuuden työelämämahdollisuuksilta? Entä minkälaisia työuraan liittyviä toiveita sinulla on sosiaalityöntekijäksi valmistumisesi jälkeen?

Olemme sosiaalityön opiskelijat Milla Tamminen ja Stella Varjolampi Turun yliopistosta. Keräämme haastatteluaineiston yhdessä, mutta teemme molemmat omat pro gradu -tutkielmat. Stella tutkii ammatinvalintaa sekä syitä, miksi sosiaalityön koulutukseen haetaan vielä sosionomikoulutuksen jälkeen. Milla tarkastelee sosiaalityön opiskelijoiden työuraan liittyviä toiveita.

Pro gradu -tutkielmamme haastattelut toteutamme mahdollisuuksien mukaan joulukuussa 2022 tai tammikuussa 2023. Haastattelut toteutetaan sinulle parhaalla tavalla joko Turun yliopiston tiloissa kasvotusten tai etäyhteyksin. Haastattelun arvioitu kesto on noin 1–1,5 tuntia ja haastattelu nauhoitetaan tutkimuskäyttöön. Tutkimukset toteutetaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) laatiman tutkimuseettisen ohjeistuksen mukaisesti.

Turun yliopiston sosiaalityön professori Johanna Kallio toimii molempien tutkielmien ohjaajana. Ohjaajamme sähköpostiosoite on [sähköpostiosoite].

Mikäli haluat osallistua haastatteluun, niin laitathan meille suoraan sähköpostia. Kerromme myös mielellämme lisätietoja sähköpostitse.

Ystävällisin terveisin,

Milla Tamminen

[opiskelijasähköposti]

Stella Varjolampi

[opiskelijasähköposti]

Liite 2. Haastattelurunko

Alkukeskustelu:

Informoidaan haastateltavan oikeuksista, tutkimuksen toteutuksesta ja tarkoituksesta, henkilötietojen käsittelystä sekä pyydetään suostumus henkilötietojen käsittelyyn ja suullinen tutkimussuostumus.

Taustakysymykset:

Sukupuoli

Ikä

Koulutustausta

Opintojen aloittamisvuosi (sosionomi AMK ja yliopisto)

Valmistumisvuosi (sosionomi AMK sekä arvioitu valmistumisvuosi yliopistosta)

Kauanko olet opiskellut? (sosionomiksi ja sosiaalityöntekijäksi)

Onko sinulla sosiaalityöntekijän sijaiskelpoisuus? Jos on, milloin olet saanut?

Teema 1. Tausta

Hakupolku (esim. mitkä olivat ensisijaisia hakukohteita, kauan kesti päästä haluamaan koulutukseen?)

Opiskelupolku (esim. missä olet ollut harjoitteluissa?)

Perheen tausta (esim. millainen koulutus- ja ammattitausta vanhemmillasi on ollut?)

Vaikuttiko perheesi tai lähipiirisi omaan koulutus- tai ammatinvalintaasi? Miten?)

Mistä kuulit sosionomi- ja sosiaalityöopinnoista ensimmäisen kerran?

Teema 2. Ammatinvalinta

Ennakkoluulot ja tiedot: (Esim. Mitä tiesit ja ajattelit sosionomikoulutuksesta ja sosiaalityön koulutuksesta ennen korkeakouluun pääsyä? Kuinka tämä vaikutti ammatinvalintaasi vai vaikuttiko se?)

Ammatinvalintapäätöksistä ja -vaikeuksista: (Esim. miten teit ammatinvalintapäätöksesi liittyen sosionomitutkintoon? Oliko se helppoa vai vaikeaa? Mikä teki siitä helpon/vaikean?)

Motiivit sosionomikoulutukseen: (Esim. mikä sosionomikoulutuksessa motivoi? Entä mikä sai sinut suorittamaan sosionomikoulutuksen ennen sosiaalityön opintoja?)

Ammatin- ja koulutuksenvaihto ajatukset: (Esim. milloin ja mistä tiesit, että haluat suorittaa sosionomiopintojen lisäksi myös sosiaalityön opinnot?)

Motiivit sosiaalityön koulutukseen ja ammattiin: (Esim. miten kuvailisivat ammatinvalintamotiivejasi juuri sosiaalityötä kohtaan?)

Teema 3. Työelämään liittyvät toiveet

Sosionomin työelämä: (Esim. millaisissa työtehtävissä toimit sosionomina ja kuinka kauan? Millaisia urasiirtymiä sinulla on ollut?)

Toiveet työstä valmistumisen jälkeen: (Esim. millaisissa työtehtävissä haluaisit työskennellä valmistumisesi jälkeen ja miksi? Mitkä asiakasryhmät sinua kiinnostavat ja miksi? Millaisissa organisaatioissa haluaisit työskennellä ja miksi?)

Sosionomitaustan vaikutus: (Esim. miten kokemuksesi sosionomina on vaikuttanut ajatuksiisi sosiaalityöntekijänä työskentelystä?)

Pidemmän aikavälin toiveet ja näkemykset: (Esim. missä näet olevasi viiden vuoden päästä, kun ajatellaan juuri ammatillisesti? Millaista osaamista tulet todennäköisesti tarvitsemaan tulevaisuudessa?)

Työura sosiaalialalla: (Esim. mitä odotat tulevista työtehtävistä ja ylipäänsä työuraltasi sosiaalialalla? Mitä ajattelet oman osaamisen kehittämisestä ja uralla etenemisestä?)

Ajatukset työelämään siirtymisestä: (Esim. millaisia ajatuksia sinulla on työelämään siirtymisestä?)

Lopetus:

Tuleeko sinulle lisättävää tai kommentoitavaa?